

Univerza v Ljubljani
Fakulteta za socialno delo

Tanja Pintar

Stari ljudje in samozagovorništvo

Diplomsko delo

Ljubljana, 2022

Univerza v Ljubljani
Fakulteta za socialno delo

Tanja Pintar

Stari ljudje in samozagovorništvo

Diplomsko delo

Mentorica: Izr. prof. dr. Mojca Urek

Somentorica: As. dr. Anamarija Kejžar

Ljubljana, 2022

PODATKI O DIPLOMSKEM DELU

Ime in priimek: Tanja Pintar

Naslov diplomskega dela: Stari ljudje in samozagovorništvo

Mentorica: Izr. prof. dr. Mojca Urek

Somentorica: As. dr. Anamarija Kežžar

Kraj: Ljubljana **Leto:** 2022

Št. strani: 88 **Št. prilog:** 4

Povzetek diplomskega dela:

V diplomskem delu sem raziskovala kolikšna je potreba po samozagovorništvu pri starih ljudeh in v kolikšni meri poskrbijo za svoje pravice in potrebe. V današnji družbi se vse več govori o storilnosti, pomenu mladostnega videza, aktivnega življenja in podobno. Nasprotno pa poslušamo o starosti, ki je stereotipno čas, ko ljudje potrebujejo mnoga zdravila, pomoč pri raznih opravilih zaradi nesamostojnosti in počasnejšega prilagajanja vsem spremembam. Javni diskurz, ki v zvezi s starimi ljudmi uporablja izraze kot npr. vodenje, pozornost, načrtovanje, varovanje, vodi v podzavestno uresničevanje teh stereotipov pri starih ljudeh in vpliva na njihovo doživljanje samih sebe. Samozagovorništvo kot človekova zmožnost, da spregovori zase in za svoje potrebe, je eden izmed načinov, kako to omiliti. Človek, ki se postavi za svoje potrebe in jih tudi dosega, poleg tega pa se še zaveda svojih pravic in dolžnosti, živi dosti bolj lagodno. Poleg tega je pomemben vidik samozagovorništva še informiranost ter spoznavanje svojih šibkosti in kvalit, skozi katere človek oblikuje svoje cilje in zmore sam sprejemati (pomembne) odločitve. Pri raziskovanju samozagovorništva starih ljudi sem se osredotočila na to, kako skrbijo za svoje potrebe in pravice. Izvedla sem kvalitativno raziskavo in z metodo spraševanja opravila intervjuje z devetimi ljudmi starejšimi od 65 let. Ugotovitve so pokazale, da so njihove bivanjske razmere varne, ker na njih nihče ne skuša vplivati ali pa jih sami zagovarjajo. Njihovo vsakodnevno življenje temelji na rutinah, prilagojenih zdravstvenemu stanju, z občasnimi izjemami, kot so na primer izleti, drugih aktivnosti se redko udeležujejo. Zadovoljni so s svojim socialnim omrežjem, vendar so včasih osamljeni, za kar nimajo rešitve. Njihovo zdravstveno stanje vpliva na življenjski potek in na pomoč, ki si jo priskrbijo v svojem socialnem omrežju. Na institucije se redko obračajo. Izkušnje imajo predvsem z zdravniki in patronažnimi sestrami, na tem področju so izkušnje tako pozitivne kot negativne. Redki omenjajo uspešno samozagovorništvo pri zdravniku. Potrebe po samozagovorništvu vidim predvsem na področju obvladovanja financ in v zdravstvu, prav tako pa bi bilo pomembno, da bi se stari ljudje znali in odločili postaviti zase v primeru kršenja pravic. Ker se stari ljudje vključujejo v najrazličnejše skupine v njih vidim velik potencial tudi za skupinsko samozagovorništvo.

Ključne besede: zagovorništvo, zagotavljanje potreb, zagovarjanje pravic, vsakdanje življenje

Title: Self-advocacy and Elderly

Summary:

In my graduation thesis, I researched the need for self-advocacy among old people and the extent to which they take care of their rights and needs. In today's society, there is more and more talk about productivity, the importance of a youthful appearance and active life. On the other hand, we hear that old age is stereotypically a time when people need a lot of medication, help with various tasks due to lack of independence and slower adaptation to all changes. Public discourse that uses terms such as leadership, attention, planning, protection, leads to the subconscious realization of these stereotypes in older people and strongly influences their experience of themselves. Old people become passive because they think they don't deserve better. Self-advocacy, as a person's ability to speak for themselves and for their own needs, is one way to mitigate this. A person who stands up for his or her needs and also achieves them, in addition to being aware of his rights and duties, lives much more comfortably. In addition, an important aspect of self-advocacy is information and learning about one's weaknesses and qualities, through which a person forms his or her own goals and is able to make (important) decisions on his or her own. In researching self-advocacy of elderly, I focused on how they take care of their needs and rights. I conducted qualitative research where I interviewed nine people older than the age of 65 using the questioning method. The findings showed that their living conditions are safe and do not need to be defended. They stick to their customized routines in daily life with occasional exceptions such as excursions, they rarely attend other activities. They are happy with their social network, but sometimes they are lonely, for which they have no solution. Their state of health affects their life course and they rely on their social network for help. They rarely approach different institutions for help. They have experience mainly with doctors and community nurses, and their experience in this area is both positive and negative. Few mention successful self-advocacy at the doctor. I see the need for self-advocacy mainly in the field of financial management and health care, but it would also be important for old people to know how and decide to stand up for themselves if they experience violation of their rights. I as well see great potential for group self-advocacy when old people join various groups.

Key words: advocacy, providing needs, advocating for rights, everyday life

Kazalo vsebine

1. TEORETIČNI UVOD.....	1
1.1. Starost	1
1.2. Socialno delo s starimi ljudmi	2
1.3. Dolgotrajna oskrba.....	3
1.4. Pravice in potrebe	4
1.4.1. Stanovanje	4
1.4.2. Delo in denar	5
1.4.3. Družabnost in stiki	6
1.4.4. Potrebe vsakdanjega življenja	7
1.4.5. Potrebe, ki izhajajo iz institucionalne kariere	8
1.4.6. Potrebe, ki izhajajo iz interakcijskih prekrškov	8
1.4.7. Neumešččnost in pripadnost.....	9
1.5. Zagovorništvo	9
1.5.1. Vrste zagovorništva.....	11
1.5.2. Samozagovorništvo	12
2. FORMULACIJA PROBLEMA	15
2.1. Raziskovalna vprašanja.....	15
3. METODOLOGIJA.....	16
3.1. Vrsta raziskave.....	16
3.2. Teme raziskovanja	16
3.3. Merski instrument in viri podatkov	17
3.4. Enote raziskovanja- populacija in vzorec	17
3.5. Zbiranje podatkov	17
3.6. Analiza podatkov	17
4. REZULTATI.....	19
4.1. Stanovanje.....	19
4.2. Potrebe vsakdanjega življenja.....	19
4.3. Delo in denar.....	20
4.4. Družabnost in stiki	21
4.5. Pravica do kakovostne in prilagojene oskrbe.....	22
4.6. Pravica do informacij.....	22
4.7. Pravica do dostojanstva, svobode in varnosti	23
5. RAZPRAVA	24
6. SKLEPI	28

7. PREDLOGI.....	30
8. UPORABLJENA LITERATURA	31
9. PRILOGE.....	34
8.1. Priloga 1: Smernice za intervju.....	34
8.2. Priloga 2: Zapis intervjujev z začetno analizo	35
8.3. Priloga 3: Odprto kodiranje	54
8.4. Priloga 4: Osno kodiranje	85

Kazalo tabel

Tabela 3.1: Primer odprtega kodiranja	18
Tabela 3.2: Primer osnega kodiranja	18

1. TEORETIČNI UVOD

1.1. Starost

Staranje navadno opredeljujemo kot kompleksen proces ali pojav na biološkem, kulturnem, ekonomskem, socialnem in fenomenološkem področju. Najbolj očiten je biološki vidik, saj se nanj oziramo že od rojstva (rojstni dnevi, upokojitev) in je tudi vizualno najbolj opazen. Očitno je tudi podaljševanje povprečne življenjske dobe ljudi v zadnjih desetletjih. Če to biološko dejstvo kombiniramo z materialnimi, zdravstvenimi, psihičnimi in socialnimi dejavniki, ugotovimo, da je kategorija starih ljudi pravzaprav najbolj raznolika (Dragoš, 2000, str. 293).

Ramovš (2003, str. 69) starost deli na tri različne vrste: kronološko, funkcionalno in doživljajsko. Kronološka se ozira na človekovo starost. V tem strokovna literatura ne najde skupnega jezika in se giba med 60 in 65 leti. Funkcionalna starost je odvisna od človekove samostojnosti in fizične zmožnosti za opravljanje vsakdanjih in temeljnih življenjskih opravil, doživljajska pa je odvisna od posameznikovega dojemanja in doživljanja svoje starosti. Funkcionalno in kronološko starost deli še na tri podobdobja in sicer zgodnje, srednje in pozno starostno obdobje. Zgodnje je med 66. in 75. letom, srednje med 76. in 86., pozno pa po 86. letu. Razlikujejo se glede na zdravstveno stanje, ki se z vsakim obdobjem slabša, kar vpliva tudi na moč človeka, poleg tega pa se ta tri podobdobja razlikujejo v številu bližnjih ljudi, ki so še živi (Ramovš, 2003, str. 69, 74-75).

Mali (2013a, str. 15-17) glede na podaljševanje pričakovane življenjske dobe omenja izraza geografski preplah in cunami staranja, ki nas opominjata na demografske spremembe povezane z višanjem odstotka starejšega prebivalstva v zadnjih desetletjih, ki se le še stopnjujejo. Na dolgi rok to pomeni veliko število ljudi, ki sami zase ne zmorejo več povsem skrbeti in premajhen delež delovno aktivnih, ki bi zmogli priskočiti na pomoč.

V današnji, hiteči družbi se vse več govori o storilnosti, rasti BDP, pomenu mladostnega videza in aktivnega življenja in tako dalje. Mladost in srednja leta so prikazana kot vrhunec človekovega življenja, kot leta, ko je človek najbolj koristen za družbo. Nasprotno pa poslušamo o starosti, ki je stereotipno čas, ko potrebujemo mnoga zdravila, razne čudežne kreme, ki pozdravijo vse bolezni in ko človek potrebuje pomoč pri raznih opravilih, saj je sam nesamostojen in se počasneje prilagaja vsem spremembam. Javni diskurz, ki praktično vedno v zvezi s starimi ljudmi vsebuje izraze kot npr. vodenje, organiziranje, skrb, pozornost, načrtovanje in varovanje, vodi v podzavestno uresničevanje teh stereotipov pri starih ljudeh, saj

močno vpliva na njihovo doživljanje samih sebe, v odločitvah glede sebe postanejo pasivni, ker mislijo, da je tako prav in da si ne zaslužijo boljšega (Mali, 2011, str. 17-18).

1.2. Socialno delo s starimi ljudmi

Do preobrata v odnosu do socialnega dela s starimi ljudmi je prišlo v 60. letih prejšnjega stoletja, ko se je že začelo povečanje števila starih ljudi in razvoj politike upokojevanja. Zraven so se razvijale tudi zdravstvene in socialne službe. Zaradi odklona družbe do poklica in negativne in stereotipne podobe starosti v družbi, je razvoj potekal počasi. Šele ko se je starost prenehalo dojemati kot problem socialne politike, ampak kot enakovredno stopnjo človekovega življenja, je prišlo do razvoja skupnostne oskrbe in socialnega menedžmenta, ki sta vodila k socialnemu delu s starimi ljudmi, kot ga poznamo danes (Mali, 2013b, str.60). V praksi socialnega dela s starimi ljudmi so še danes, kot navaja Mali (2013a, str. 15-17), opazne določene stereotipne podobe starih ljudi. Zaznava, da so dokaj ranljivi in se posledično držijo na robu družbe, kar pre pogosto vodi v zapostavljenost, kršenje njihovih pravic, nasilje. Mnogi se proti temu ne zmorejo boriti, ali pa se iz različnih razlogov, kot je skromnost, tudi ne želijo.

Vujovič (2015, str.3) piše, da v Sloveniji (leta 2015) kot pomoč ljudem, ki sami tako ali drugače ne zmorejo poskrbeti za svoje pravice, obstaja le rešitev postavitve pod skrbništvo, za katero je pogoj tudi odvzem poslovne sposobnosti. Mali, Flaker, Urek in Rafaelič (2018, str.16) govorijo o majhni verjetnosti, da bi človek, katerega sredstva niso več zadostna za samostojno življenje v skupnosti, v njej tudi ostal. Pravijo, da je kljub številnim skupnostnim storitvam in storitvam kot so osebna asistenca, oskrba na domu in osebni načrti, vse skupaj premalo razvito, neustrezno regulirano ali se izvaja v prenizki meri.

Stari ljudje so izpostavljeni mnogim tveganjem, na podlagi katerih se njihovi svojci v sodelovanju s strokovnimi delavci odločajo za postopke odvzema pravic v imenu njihove zaščite. Tveganje, nesigurnost, zaščita in samostojnost so pojmi, ki so medsebojno odvisni, čeprav se na prvi pogled ne zdijo. Če pa pogledamo širše, ima (vsaka) ocena tveganja, ki navadno izhaja iz neke situacije (nesigurnosti), določene posledice na človekovo avtonomijo. Zavedamo se tudi, da je nemogoče človeka zavarovati pred vsemi tveganji, hkrati bi večja zaščita neizogibno privedla do sprememb v samostojnosti. Svojci starih ljudi se na primer v želji zaščite zatekajo k selitvi ljudi v domove za stare ljudi. Delež takih situacij se giba glede na oceno sposobnosti in samostojnosti, ki jih ima star človek (npr. demenca ali ovire pri gibanju znižajo določene sposobnosti). Pri definiranju pojma samostojnosti, bi se tudi v socialnem delu morali zgledovati po gibanju ljudi z ovirami, ki pojma ne dojemajo kot fizične sposobnosti za

skrb zase, ampak samostojnost opišejo kot nadzor nad odločitvami, ki so pomembne in vplivajo na njihovo življenje. V današnji družbi pa je žal tako, da manjša kot je neka splošno ocenjena »sposobnost« starega človeka, večja je pomoč s strani drugih, ki pa vpliva na omenjene pojme (Lymbery, 2005, str. 137- 139).

Socialni delavci tekom izobraževanja in pozneje v praksi pridobivajo znanje o staranju, socialni politiki, pristopih in metodah, za prakso pomembnih izkušenj o staranju ter se učijo spretnosti raziskovanja odgovorov na raznolike potrebe starih ljudi. Ker je vsak človek primer zase, je za vsakega posebej potrebno oceniti psihične, čustvene, kognitivne in socialne zmožnosti človeka in nato skupaj s človekom iskati vire moči in iti preko možnih ovir, ki se pojavljajo (Mali, 2013b, str. 59,62). Kot piše Mali (2013b, str.62) morajo delovati na mikro, mezo in makro ravni. Mikro raven je raven posameznika, mezo raven skupnosti, makro pa je družbena raven. Najpomembnejša načela, ki jih pri delu uporabljajo navaja Mali (2013b, str.63-64):

- Partnerstvo, ki označuje enakopraven odnos socialnega delavca in starega človeka v določanju ciljev glede na uporabnikove življenjske okoliščine in njihovo doseganje.
- Perspektiva moči, ki se nanaša na iskanje moči uporabnikov preko raznih virov.
- Antidiskriminacijska usmeritev
- Skupine za samopomoč v katerih se med drugim rešuje problem socialne izoliranosti in osamljenosti starih ljudi. Redke nastanejo samoiniciativno, največ jih ustanovi socialna stroka.
- Socialne mreže so velik del sodelovanja s starimi ljudmi. V socialnem delu se z njimi ukvarjamo in v njih iščemo vire moči ter želje starega človeka usklajujemo z njimi.
- Skupnostna skrb, ki jo socialno delo vzpodbuja, predvsem pa socialni delavec z uporabnikom išče vire, ki bi uporabniku lahko omogočili samostojno življenje v domačem okolju (Mali, 2013b, str.63-64).

1.3. Dolgotrajna oskrba

Dolgotrajno oskrbo definiramo kot vrsto storitev, ki jih uporabljajo in so do njih upravičeni ljudje katerih funkcionalne zmožnosti (fizične ali kognitivne) so znižane, zaradi česar daljše časovno obdobje traja njihova potreba po pomoči pri izvajanju temeljnih in/ali podpornih vsakodnevnih opravil (Nagode, Zver, Marn, Jacović in Dominkuš, 2014, str.6). Storitve, ki spadajo k dolgotrajni oskrbi so tako formalne kot tudi neformalne. Formalne se izvajajo sistemsko na področju zdravstvenega in socialnega varstva, neformalne so zagotovljene v krogu sorodstva in prijateljev starega človeka (Ministrstvo za javno upravo, 2020, str.5-6).

S starostjo narašča potreba po dolgotrajni oskrbi. Po vsem svetu urejanje tega področja zavzema vse pomembnejše mesto, zato menim, da pri tematiki dela s starimi ljudmi, ne moremo brez omembe te teme. V Sloveniji je na primer v letu 2017 storitve dolgotrajne oskrbe skupno prejelo 64.433 ljudi, od tega kar 35,5% v institucijah. Kljub zasidranosti pomena institucionalnih oblik dolgotrajne oskrbe v Sloveniji, je nujno slediti skandinavskim državam in Resoluciji o nacionalnem planu zdravstvenega varstva 2016-2025 »Skupaj za družbo zdravja«, ki narekuje ukrepe v smeri zmanjševanja kapacitet v institucijah in krepitevi skupnostnih oblik oskrbe. Projekcije kažejo, da bodo v naslednjih letih, kar se tiče javnih sredstev, najbolj naraščali stroški v povezavi z dolgotrajno oskrbo, ki bodo celo višji od stroškov zdravstvenih storitev, kar pomeni, da je nujno priti do rešitev, ki bodo poskrbele za dolgoročno vzdržnost in stabilnost sistema. Slovenija je namreč v količini sredstev, namenjenih za dolgotrajno oskrbo, še vedno pod evropskim povprečjem (Ministrstvo za javno upravo, 2020, str.2-5).

1.4. Pravice in potrebe

V tem poglavju povzemam potrebe ljudi, ki so upravičeni do dolgotrajne oskrbe po Flaker idr. (2008). Za lažje razumevanje tematike samozagovorništva starih ljudi se mi namreč zdi ključno znanje o področjih, ki so v njihovem življenju pomembna.

1.4.1. Stanovanje

Potreba po stanovanju zajema celo vrsto funkcij (zavetje, socialne funkcije) in je tudi zaradi pomembnosti hitro lahko izvor stisk. S starostjo in potrebami po dolgotrajni oskrbi se te stiske povečujejo. Stanovanje je osrednji prostor v katerem organiziramo svoje bivanje in v katerem se dogajajo nekateri pomembnejši dogodki življenja. Štiri stene ogradijo zasebno od javnega. Zasebnost pomeni mir, kadar si ga zaželimo. S starostjo pride tudi do raznih omejitev, predvsem kar se tiče skrbi zase (osebna higiena, opravila). Pri tem so ljudje lahko dlje samostojni, če imajo stanovanje prilagojeno, kar je v praksi še bolj izjema kot pravilo. Suverenost v svojem okolju vpliva tudi na človekovo družabno življenje. Manj kot je star človek samostojen pri vsakodnevnih opravilih, večji je delež dela, ki ga morajo opraviti njegovi bližnji. Tega jim nekoliko lahko odvzamejo razne formalne in neformalne pomoči na domu, vendar ne nudijo pomoči 24 ur na dan, ki je pogosto potrebna. Prav tako je pomoč na domu finančno lahko za marsikoga težje dosegljiva (Flaker idr., 2008, str.111-128).

Ramovš (2003, str.137) omenja še vidik prilagoditve stanovanja za starega človeka, ki mu lahko omogoči večjo samostojnost. Hlebec, Kavčič, Filipovič Hrast, Vezovnik, in Trbanc (2010,

str.89) v tej smeri razmišljajo tudi o možnosti posebnih finančnih virov, s katerimi bi si stari ljudje lažje privoščili prenove stanovanj in s tem prilagoditve njihovim sedanjim potrebam. Investicije v to so namreč visoke in starim ljudem težje dosegljive.

1.4.2. Delo in denar

Na delo lahko gledamo iz različnih perspektiv- kot na temeljno človeško potrebo po tem, da nekaj počnemo, smo dejavni, ali pa kot na osnovno orodje za preživetje v finančnem smislu. Prva je bolj splošna in velja prav za večino ljudi, medtem ko je druga bolj izključujoča. Z delom za plačilo se namreč ne morejo preživljati otroci ali stari ljudje (tudi nekateri ljudje z ovirami itn.), pravzaprav so iz tega sistema izključeni. To seveda ne pomeni, da niso aktivni in ne delajo, za svoja dejanja samo načeloma ne prejmejo plačila. V kapitalističnem svetu pa se vse vrti ravno okoli denarja, kar pripelje do izključevanja tistih, ki si prihodke težje zagotovijo (Flaker idr., 2008, str.142-144).

Za vsako delo so potrebne določene priučene spretnosti. Več teh je potrebnih pri poklicih, ki jih ljudje opravljamo. Spretnosti so lahko nekaj, kar človeka definira in mu daje pogodbeno moč, z njimi se identificira, predvsem če so te spretnosti družbeno bolj cenjene (Flaker idr., 2008, str.150).

Delo po Flaker idr. (2008, str. 145-146) lahko delimo na:

- Lastno delo je tisto, ki ga opravljamo zase in z njim ustvarjamo stvari, ki jih neposredno potrebujemo v življenju.
- Mezdno delo je delo s katerim zaslužimo denar, načeloma z ustvarjanjem za druge.
- Delo v senci je delo s katerim ustvarjamo za druge, a ni plačano.

Tako pridemo do denarnega vidika, pri katerem je najbolj pereč problem revščine pri starih ljudeh. Revščino lahko razumemo v ožjem ali širšem smislu, ožje zgolj kot materialno pomanjkanje, širše pa so vključeni še nematerialni vidiki. Temu lahko rečemo tudi relativna revščina, ki je definirana kot pomanjkanje virov, ki jih ljudje potrebujejo za zadostno prehranjenost, sodelovanje pri dejavnostih in življenje v razmerah, ki so v določeni družbi določene kot običajne. Kljub vidiku revščine, ki se ne omeji zgolj na finančni vidik, je ta še vedno najpogosteje obravnavan kot edini, ki ga pri določanju revščine merimo (Hlebec, Kavčič, Filipovič Hrast, Vezovnik, in Trbanc, 2010, str.18). Revščina je poleg brezposelnosti, neaktivnosti in pomanjkljive možnosti za izobraževanje, med najpogostejšimi dejavniki socialne izključenosti. Predpostavlja se, da pomanjkanje dohodkov ob socialnem izključevanju

pomeni vse več pomanjkanja na drugih področjih življenja (Hlebec, Kavčič, Filipovič Hrast, Vezovnik, in Trbanc, 2010, str.20).

1.4.3. Družabnost in stiki

V sodobnem socialnem delu s starimi ljudmi delovni proces poteka v smeri uresničevanja potreb po neodvisnosti in samostojnem življenju. Cilji, ki si jih v tej smeri zastavljamo, so težje dosegljivi in ne morejo omogočiti tako kakovostnega življenja, če pri tem ljudje nimajo ob sebi svojih sorodnikov, prijateljev in znancev (Mali, Flaker, Urek in Rafaelič, 2018, str.20). Hlebec (2004, str.111) kot tipično velikost omrežja starega človeka navaja 5-7 ljudi. Med temi je največ družinskih članov, sledijo jim stiki z drugimi sorodniki, prijatelji in sosedi. Stiki se po Flaker idr. (2008, str.258-262) delijo glede na:

a) VSEBINO

- Normativni- Družbo delijo glede na družbene vloge in jih z vzpostavljanjem in opominjanjem na vrednote, norme in pravila tudi ohranjajo. Stiki to kažejo z nasveti in zgledi kaj je narobe in kaj prav. Nenavadno bi na primer bilo, če bi se star človek družil s srednješolci, ker družbena pričakovanja niso takšna.
- Informativni- To so stiki iz katerih pridobimo uporabne informacije za vsakdanje življenje- ekonomske, družbene. Močnejši kot so naši informativni stiki, lažje se znajdemo, saj pridobimo več informacij.
- Menjalni- Njihov namen je izmenjavanje dobrin in uslug.
- Podporni- Vsebujejo vse tri prejšnje stike, vendar jih obarva etika solidarnosti s pomočjo in podporo.
- Usodni- Stiki močne navezanosti, tako ljubezenske kot tudi prijateljske. Na njih se opremo predvsem pri pomembnih življenjskih odločitvah in so eno glavnih gibal v človekovem življenju (Flaker idr., 2008, str.258-260).

b) RAZMERJA

- Simetrični stiki: So enakopravni, v njih poteka dvosmerna, količinsko enaka menjava
- Asimetrični stiki: V njih poteka enosmerna menjava, ljudje v stiku niso enakopravni, eden daje, drugi dobiva (Flaker idr., 2008, str. 260).

c) TKIVA

- Zaprto spletna omrežja: V njih so bližnji stiki, ki so nam geografsko blizu in se njimi pogosteje srečujemo

→ Redko spletene mreže: Stiki z bolj oddaljenimi ljudmi, ki jih ne vidimo pogosto (Flaker idr., 2008, str. 261).

Osebna omrežja so spletena iz obojih, vendar je opazna razlika med revnejšimi skupinami, ki imajo navadno zaprte mreže in med ljudmi z višjimi prihodki, katerih mreže so širše, bolj redko spletene (Flaker idr., 2008, str. 261).

d) KANAL

→ Posredni: Stiki prek kanalov, medijev, kadar nismo v istem prostoru.

→ Neposredni: Situacije v katerih se s stikom dobimo, smo v istem prostoru, se lahko dotaknemo (Flaker idr., 2008, str.261-262).

Hlebec (2004, str.111-112) opisuje 5 tipov socialnih omrežij, ki jih imajo stari ljudje. Prvo je sorodstveno oziroma družinsko omrežje, za katerega je značilno bivanje z otrokom, pri čemer je družina zadolžena za zagotovitev večine potreb starega človeka. Sledi omrežje integrirano v bivalno okolje, ki ga imajo ljudje, ki že dolgo živijo na istem naslovu, se redno vključujejo v skupnosti in so z družino, prijatelji in sosedi tesno povezani. Ljudje, ki imajo samostojno/samozadostno oporno omrežje se največkrat zanašajo na sosede, povezani so z enim sorodnikom, svojih otrok običajno nimajo. Živijo sami, precej izolirani od skupnosti. Sledi oporno omrežje širšega bivalnega okolja za katerega je značilno, da imajo ljudje pogoste stike z ljudmi (sorodniki), ki so geografsko oddaljeni, družijo pa se še z bližnjimi prijatelji in sosedi. Za omrežja z zaprto zasebnostjo pa velja, da ljudje živijo zelo izolirano, praktično brez stikov.

V socialnih omrežjih nastaja socialni kapital. Z njim povezujemo lastnosti kot so zaupanje, sodelovanje, pripadnost, vzajemnost, norme in vse značilnosti, ki jih ljudje lahko pretvarjajo v svojo korist glede svojega mesta v socialnih omrežjih in drugje. Količino socialnega kapitala posameznika določajo viri, ki so mu na voljo in dosegljivi, glede na njegovo udeleženo v socialnih omrežjih in skupnosti. Če omrežja razpolagajo z močnim socialnim kapitalom, so zmožni doseči več ciljev, kot omrežja, ki imajo šibkejšega (Dragoš, 2004, str.143-146).

1.4.4. Potrebe vsakdanjega življenja

Vsakodnevna človekova opravila so kot nekakšni refreni ali celo scenariji, ki jih ponavljamo dan za dnem in nam dajejo občutek mirnega življenjskega ritma, katerega spremembe zato pomenijo stres, krizo. Rutine, ki izhajajo iz tega, pustijo strah in negotovost na strani. Se pa od človeka do človeka razlikujejo. Stari ljudje ali ljudje s potrebami po dolgotrajni oskrbi včasih potrebujejo več pomoči tudi za manjša opravila in tako so pri njih pogostejše v dnevne rutine

vključeni tudi drugi ljudje, tako sorodniki in bližnji, kot tudi plačani pomočniki. Prav tako morajo večkrat za stvari, ki so jih kot mlajši opravljali z lahkoto, iznajti načine, postopke, ki jim omogočijo, da jih še naprej opravljajo sami. Pri tem je pomembna tudi časovna dimenzija, na prehode med posameznimi opravili pa vplivajo predvsem obroki in zunanji dejavniki kot je televizijski spored, ura prihoda pomočnika ali patronažne sestre in podobno (Flaker idr., 2008, str.191-194).

1.4.5. Potrebe, ki izhajajo iz institucionalne kariere

Stari ljudje, ki spadajo v skupino ljudi, ki imajo povečane potrebe po dolgotrajni oskrbi, se večkrat srečujejo z institucijami. Ne glede na to, ali človek v instituciji živi (npr. dom za stare ljudi) ali v njo le prihaja (npr. zdravstveni dom, dnevni center) lahko občuti značilnosti, ki se pojavljajo v vseh institucijah. Gre se za možnost izbire, informiranost, vpliv in v povezavi z vsem tem tudi razmerje moči. Na to vpliva osebje oziroma zaposleni v institucijah, ki so pogosto sicer izjemni strokovnjaki vsak na svojem področju, vendar niso posebej izobraženi/ izučeni za delo z ljudmi, ki imajo potrebe po dolgotrajni oskrbi. Poleg tega so navadno še prezaposleni, skoraj da izgoreli in tudi če želijo, ljudem ne (z)morejo posvetiti časa, ki ga potrebujejo. Tu govorim predvsem o zdravstvenih službah in socialnem delu, ki ju ljudje velikokrat doživljajo kot neprijazna in z diskriminatornim odnosom, neprilagodljiva in neposlušna (Flaker idr., 2008, str.311-315).

1.4.6. Potrebe, ki izhajajo iz interakcijskih prekrškov

Interakcijski prekrški so najpogostejši prekrški, ki jih ljudje delamo, a tudi najpogosteje prezrti, saj jih fleksibilna pravila in dosegljivost popravljalnih izmenjav omilita, nanje hitro pozabimo. Vsaj pri ljudeh, ki ne nosijo nalepke/ stigme, je tako, da se večina teh prekrškov konča brez posledic ali pa se »sodba« oziroma izvršitev kazni in oprostitev zgodijo na mestu dogodka (torej če se spraviš v sramoto se ti ljudje malo zasmеjejo, ti je neprijetno in nato običajno živiš naprej). Če naredimo prekršek na naslednji ravni interakcije, torej je prekršek »hujši«, se lahko oblikujejo zamere, na ravni vlog lahko pride do »podelitve nalepke« - to je vloga človeka s težavami v duševnem zdravju ali druge, bolj ali manj deviantne vloge/nalepke. Interakcijski prekrški so primarno odklonski, kar pomeni, da večjih posledic navadno ne pustijo. V primeru interakcijskih prekrškov ljudi z nalepko, ki je sekundarno odklonska, pa pride do dodatnih zapletov v interakciji, saj so soudeleženi v interakciji na njih bolj pozorni, tako so ti tudi bolj vidni (Flaker idr., 2008, str.231-238).

1.4.7. Neumešččenost in pripadnost

Potreba po pripadnosti, občutku da smo del nečesa, je načeloma nujna za polno življenje, a se pri ljudeh, ki živijo s stigmato pogosto zgodi, da počasi izginjajo iz utečenih družbenih tokov, potekov. Velik vpliv pri tem imata neodvisnost in samostojnost, ki pa imata lahko širok pomen. Biti neodvisen namreč ne pomeni zgolj, da sam poskrbiš zase. Neodvisen je tudi nekdo, ki si prizna da nečesa ne zmore in si za to priskrbi pomoč. Vseeno pa so za neodvisnost potrebni tudi nekateri materialni pogoji, kot je stanovanje, denar. Kot opisano že predhodno ravno ti dve potrebi poskrbita za človekovo ustvarjanje identitete (Flaker idr., 2008, str.346-356).

Omenjenih 7 potreb se med seboj dopolnjuje, ena na drugo tudi vplivajo. Pomembno je njihovo izpolnjevanje. Včasih je vse skupaj samoumevno, drugič je potrebno svoje potrebe zagovarjati. To najpogosteje izkusijo ranljive skupine. Za zagotavljanje potreb je dobro poznati svoje pravice.

AGE Platform Europe je s pomočjo članic zato izdala Evropsko listino pravic in odgovornosti starejših, potrebnih dolgotrajne oskrbe in podpore (2010). V njej so navedene naslednje pravice:

- pravica do dostojanstva, telesnega in duševnega blagostanja, svobode in varnosti;
- pravica do samoodločanja;
- pravica do zasebnosti;
- pravica do kakovostne in prilagojene oskrbe;
- pravica do informacije po potrebah, do nasveta in informiranega soglasja;
- pravica do nepretrgane komunikacije, participacije v družbi in kulturnega udejstvovanja;
- pravica do svobode izražanja, misli in vesti: prepričanje, kultura in religija;
- pravica do paliativne oskrbe in podpore ter do spoštovanja in dostojanstva pri umiranju in v smrti in pravica do zadoščenja (AGE Platform Europe, 2010).

1.5. Zagovorništvo

Izvor besede zagovorništvo lahko pove že veliko o njenem pomenu. Angleški termin advocacy izhaja iz latinske besede *advoco*, *advocare*, *advocatus*, ki ga v vseh evropskih jezikih uporabljamo kot izraz za odvetnika (advokat). Ta označuje nekoga, ki obtoženca brani pred sodiščem, torej za stranko odgovarja. Pred sodiščem pa zgolj odgovarjanje ni dovolj, odvetnik mora tudi zagovarjati stališča in želje svoje stranke. Temu sledi izraz zagovornik, ki se v pravu uporablja kot sinonim za odvetnika, vendar zunaj prava ne pomeni nujno samo odvetniške drže.

Uporaba besede zagovornik je širša, tako kot v angleščini izraz advocate ne izrazi zgolj poklica odvetnika (Flaker idr., 2009, str.7).

Osrednja funkcija zagovorništva je krepitev moči v vseh vidikih. Vsakdanje življenje je, predvsem za ljudi, ki so tako ali drugače izključeni iz družbe, polno situacij v katerih so ponižani, neslišani, celo diskreditirani. Tu lahko zagovorništvo igra pomembno vlogo posrednika, dedramatizatorja ali blažilca, ki se trudi, da si človek lahko izoblikuje in poveča pogodbeno moč. Zagovorništvo je sodelovanje v katerem se ljudi poslušajo, sliši in upošteva, poskrbi pa tudi za to, da jih sliši in upošteva okolica (Vujovič 2015, str.7-11). Usmerjeno je k trudu za zaščito temeljnih človekovih pravic in ohranjanju dostojanstva ljudi. Pravzaprav je zagovorništvo proces, v katerem poleg uresničevanja ciljev, človek dosega sodelovalne kompetence in si krepi moč (Mali, Flaker, Urek in Rafaelič, 2018, str.161-162).

Vujovič (2015, str.20) v želji po hitrejšem in kvalitetnejšem razvoju zagovorništva pri nas kot elemente, ki bi jih moralo vključevati, navaja:

- »potegovanje za uporabnika ali njegove cilje,
- njihovo opolnomočenje,
- predstavljanje, zastopanje drugega,
- delovanje pri konkretnih nalogah,
- spodbujanje spremembe, ki postavljajo človeka pred institucijo,
- uporaba osebnega vpliva za politično delovanje v javnosti,
- dobra seznanjenost z zakonodajo, zato da jo lahko uporabljamo.
- Zagovorniška služba naj bo v Sloveniji neodvisna, spoštljiva in naj pomaga uporabnikom krepiti njihovo moč, dostopna in nediskriminatorna, storitve pa naj bodo za uporabnika brezplačne.
- Zagovornik naj bo zaupljiva oseba, brez predsodkov in vrednostnih sodb, z jasno opredeljenimi nalogami.« (Vujovič, 2015, str.20)

Zagovorništvo ni pokroviteljsko, ne diskriminira in se ne sme enačiti s skrbništvom ali s podaljšano roditeljsko pravico. Slednji vse prevečkrat zaradi premalo nadzora vodita prav v pokroviteljstvo, infatilizacijo, celo zlorabo. Človekove pravice so največkrat kršene prav tistim skupinam ljudi, ki so najpogosteje postavljeni pod skrbništvo. In v primeru skrbi za te pravice in tudi interese, ni dovolj zgolj zaupnik, ki človeka poslušajo, temveč nekdo, ki bo te pravice tudi ščitil. Primer takšnega kratenja človekovih pravic je odvzem svobode gibanja na osnovi človekove pravice do zdravljenja. Ker je človek na tem mestu že predhodno zelo verjetno skoraj

brez pogodbene moči, potrebuje nekoga, ki ne bo zgolj »navijal« zanj, temveč bo s podeljenim mandatom poskrbel, da se kršenje pravice preneha (Flaker idr., 2009, str.10).

Vendar pa je, glede na Vujovič (2015, str.7), v Sloveniji potrebno najprej opredeliti vrste zagovorništva in uporabnike zagovorniških storitev. To bi poskrbelo za lažjo, enotno ureditev sistema zagovorništva (preko tako imenovanih zagovorniških pisarn, razmišlja se tudi o uvedbi koncesij). Prav tako je pomembno informiranje o tej možnosti. V raziskavi na Irskem v izvedbi Department of Health, Social Services and Public Safety s katero so se želeli seznaniti z dejanskim stanjem dostopnosti storitev zagovorništva v domovih za stare ljudi, so namreč med stanovalci prišli do spoznanja, da jim primanjkuje znanja in informiranosti o zagovorništvu, a da potrebe po njem niti ne vidijo. Tovrstno podporo namreč menda že tako ali tako v domu prejmejo na dnevni bazi, ta pa se stopnjuje in pada glede na kadrovsko preskrbljenost posameznih domov. V domovih kjer zagovorništvo sodi med redno nudene storitve s katerimi so stanovalci seznanjeni, storitev cenijo.

1.5.1. Vrste zagovorništva

Flaker idr. (2009, str.12) zagovorništvo razdelijo na dve večji kategoriji- profesionalno in laično. Vsaka ima več podkategorij.

→ Profesionalno zagovorništvo

- bolniško zagovorništvo (na primer zastopniki pacientovih pravic)
- zagovorniške službe- navadno koordinirane s strani nevladnih organizacij in tudi v javnem sektorju (zagovorniške storitve za razna področja vsakdanjega življenja in življenja v institucijah, kot je namestitev v bolnišnico ali zavod, odvzem ali povrnitev poslovne sposobnosti, izbira in potek zdravljenja ali obravnave, ipd.)
- odvetniki (zgolj za zastopanje v sodnih sporih)
- strokovnjaki, ki primarno ne opravljajo zagovorništva, vendar je to pri njihovem delu z uporabniki včasih vseeno potrebno.

→ Laično zagovorništvo

- samozagovorništvo
- vrstniško zagovorništvo- skupine ljudi, ki se zavzemajo za svoje pravice in interese z medsebojno solidarnostjo in vzajemnostjo

- kolektivno zagovorništvo- nekakšno nadaljevanje samozagovorništva in vrstniškega zagovorništva, kjer ne gre zgolj za zagovarjanje posameznikovih temveč kolektivnih pravic in interesov
- občansko zagovorništvo- ko se ugledni člani skupnosti zavzamejo za stigmatiziranega človeka (z njim vzpostavijo stik, se odzivajo na njegove interese in ga povežejo z vsakdanjim življenjem skupnosti). S to obliko naj bi vzpostavili povezan odnos med človekom, ki je na obrobem položaju v skupnosti in človekom, ki je v skupnosti cenjen.
- zagovorništvo, ki ga opravijo človekovi sorodniki in prijatelji (Flaker idr., 2009, str.12).

V Sloveniji se od leta 2004 izvaja program Zveze upokojencev Slovenije Starejši za starejše, ki je primer vrstniškega zagovorništva, saj si stari ljudje, ki v njem sodelujejo, tako prostovoljci kot tudi uporabniki, medsebojno pomagajo. Sodelujejo na individualni ravni, z obiski z namenom dostave hrane ali zdravil in obiski za pogovor, v primeru širših problemov pa se (pokrajinski in društveni) koordinatorji za reševanje povezujejo na državni in občinski ravni, sodelujejo s centri za socialno delo, zdravstvenimi domovi in patronažnimi službami ter z lokalnimi društvi. V programu deluje 3550 prostovoljcev iz 286. društev upokojencev, ki so v 17 letih delovanja obiskali že več kot 200.000 uporabnikov (Šonc, Laznik, Pintar, Zore in Ponikvar, 2021).

Prav tako že od leta 2000 v Sloveniji v smeri zagovorništva deluje društvo RESje (2019), katerega temeljna naloga je pomoč ljudem z demenco in ljudem, ki za njih skrbijo. Delujejo v obliki delavnic in predavanj, na katerih strokovnjaki s področij humanitarnih, socialnih in drugih družbenih ved sodelujejo z ljudmi z demenco in njihovimi svojci, odgovarjajo na njihova vprašanja in skupaj predelujejo izkustveno gradivo in uporabna znanja, skozi katera se učijo z demenco živeti.

1.5.2. Samozagovorništvo

Zagovorništvo je usmerjeno tudi v to, da se uporabnike vzpodbuja k samozagovorništvu. Izkušnje kažejo na uspešnost teh vzpodbud, saj uporabniki zagovornikov ne potrebujejo ves čas, po določenem času te veščine dosežejo sami (Mali, Flaker, Urek in Rafaelič, 2018, str.170). Samozagovorništvo pogosto povezujemo s skupinami, saj se v njih nabira znanje, ki lahko vodi v akcijo. Nič čudnega zato ni, da se je samozagovorništvo razvijalo ob ustanavljanju tako imenovanih »zvez uporabnikov«. Lamovec in Čufer (1993, str.28) ga opredelita kot: »proces,

v katerem posameznik ali skupina ljudi govori ali deluje v korist lastnih potreb ali interesov«. Do tega mora človek priti sam, s svojo močjo, samospoštovanjem. Družba namreč s predsodki in stereotipi ravno to velikokrat odvzame, s tem pa človek izgubi (pogodbeno) moč in legitimnost za zagovarjanje svojih potreb. Kdor ima moč za zagovarjanje svojih potreb pa lahko zagovarja tudi skupne potrebe, predvsem skupin katerih član je. Tako se samozagovorništvo dostikrat razvije v kolektivno zagovorništvo, ko se skupina združi v želji po določenih spremembah (Lamovec in Čufer, 1993, str.28-29).

Test, Fowler, Wood, Brewer in Eddy (2005, str.47-48) navajajo definicije samozagovorništva različnih avtorjev iz prejšnjega stoletja, iz katerih lahko, kljub temu da se nanašajo bolj na samozagovorništvo ljudi z ovirami, izvlečemo nekaj bolj splošnih spoznanj, ki jih navezujem tudi na samozagovorništvo pri starih ljudeh. Furney, Carlson, Lisi in Yuan (*Speak up for yourself and your future!*, 1993) pišejo o samozagovorništvu kot človekovi zmožnosti, da spregovori zase in za svoje potrebe. Podobno razmišljata tudi Williams in Shoultz (*We can speak for ourselves: Self-advocacy by mentally handicapped people*, 1982), ki poudarjata, da človek te potrebe tudi dosega, poleg tega pa se še zaveda svojih pravic in dolžnosti, je informiran. Martin, Huber-Marshall in Maxson (*Transition policy: Infusing self-determination and self-advocacy into transition programs*, 1993) dalje govorijo o tem, da vse to vključuje tudi spoznavanje svojih šibkosti in kvalitete, skozi katere človek tudi oblikuje svoje cilje, pomeni pa tudi, da je človek samozavesten in zmora sam sprejemati (pomembne) odločitve. Nekateri avtorji (VanReusen, Bos, Schumaker in Deshler (*Facilitating student participation in individualized education programs through motivation strategy instruction*, 1994); Hartman (1993); Balcazar, Fawcett, & Seekins (*Teaching people with disabilities to recruit help to attain personal goals*, 1991)) pišejo tudi o pomenu komunikacije, kako bi se morali ljudje učiti lastnosti in veščin uspešne komunikacije (Test, Fowler, Wood, Brewer in Eddy, 2005, str.47-48).

Iz teh definicij lahko razberemo 4 konceptualne okvire samozagovorništva, ki jih opisujejo Test, Fowler, Wood, Brewer in Eddy (2005, str.49-51):

- ZNANJE O SEBI. Prvi korak k samozagovorništvu je, da človek pozna svoje interese, želje in potrebe, se zaveda svojih posebnosti, prednosti in slabosti, jih sprejme in se nauči z njimi živeti. Tako jih lažje uporabi sebi v prid.

- ZNANJE O SVOJIH PRAVICAH. Več pravic kot poznaš, lažje prepoznaš kršitve in najdeš argumente, da kršitve odpraviš. Ljudje z ovirami si zaslužijo dodatne pravice, ki pa jih morajo še prevečkrat zagovarjati.
- KOMUNIKACIJA. Ključ do doseganja ciljev je kvalitetna komunikacija. Ta obsega zmožnost pogajanja, prepričevanja, sklepanja kompromisov, opazovanje govornice telesa, poslušanje. Pomembno pri tem je ločiti med asertivno in agresivno komunikacijo.
- VODENJE/ VODSTVO. Ta lastnost je sicer mišljena predvsem za samozagovorništvo v skupinah, v katerih so najbolj vidni ljudje, ki imajo dobre vodstvene sposobnosti. Vendar se je tudi, ko si sam, dobro znajti v sistemu, biti odločen, v skupini pa mora vsak posameznik vendarle tudi znati sodelovati (Test, Fowler, Wood, Brewer in Eddy, 2005, str.49-51).

Kot opisujejo Bui, Coyle in Freeman (2021, str.452-455) je poleg politične udeležbe in prostovoljstva, samozagovorništvo del civilnega udejstvovanja, ki starim ljudem daje možnost pridobivanja novih znanj in spretnosti. Pomaga jim, da se počutijo kot sposobni in pomembni člani skupnosti in jim daje priložnost, da svoje znanje širijo in izmenjujejo na medgeneracijski ravni. Age-Friendly Boston Initiative (AFBI) (kot navedeno v Bui, Coyle in Freeman (2021, str.452-455)) je zato izvedla pilotni projekt imenovan Senior Civic Academy (SCA), v katerem so za stare ljudi pripravili 30 urni program učenja veščin samozagovorništva. Namen učenja teorije in prakse je bilo vzpodbujanje starih ljudi, da se po izobraževanju opogumijo in bolj zavzamejo za uveljavljanje svojega mnenja v lokalni politiki in odločitvah, načrtih. In rezultati so pokazali ravno to. Sodelujoči so izrazili, da jim je, glede na stanje pred izobraževanjem, lažje deliti informacije z ljudmi, bolj samozavestno so se začeli obračati na lokalne možnosti za pomoč in se odslej sami pozanimajo o informacijah, ki jih potrebujejo, kar tudi vpliva na njihovo povezanost z lokalno skupnostjo (Bui, Coyle in Freeman, 2021, str.452-455).

2. FORMULACIJA PROBLEMA

V življenju izbiramo najrazličnejše poti, na katere med drugim vplivajo notranji in zunanji dejavniki. S tem mislim na naše želje, vrednote, cilje, zmožnosti in na drugi strani okolje, njegove zahteve in stvari na katere težje vplivamo. V času študija sem opazila, da v socialnem delu spoznavamo ljudi iz ranljivih skupin, ki se srečujejo s še večjim vplivom zunanjih dejavnikov na njihova življenja, kot smo sami vajeni. Ena izmed teh ranljivih skupin so stari ljudje. Menim, da se poleg fizičnih sprememb, ki pridejo z leti in vplivajo na vsakodnevna opravila, srečujejo z zavračanjem in priganjanjem s strani hiteče družbe in pokroviteljskim odnosom, ki jim ne pomaga veliko. V zadnjih letih sem nekaj časa preživela kot očetova spremljevalka na razne preglede po večjih slovenskih bolnišnicah. V vsaki ustanovi sva morala že za sprejem prositi za pomoč, ali pa sva sistem nekako ugotovila sama, s skupnimi močmi. Že zame so bile te izkušnje stresne. Potem pa sem v čakalnicah srečevala stare ljudi, ki so tja prišli sami. Videla sem jih, kako iščejo ambulante v katere so naročeni, kako nekateri dolgo čakajo pred napačno ambulanto, ali pa ne vedo, da morajo svoj prihod najaviti v sprejemni ambulanti. In kar me je najbolj prizadelo je to, da po tem, ko je nekdo od zaposlenih opazil njihovo zmedenost, je ta situacijo še poslabšal s slabo voljo in nervozo. Z osnovnim samozagovorništvom, samo z vprašanjem namenjenim prvemu zaposlenemu, ki bi prišel mimo, bi bilo takšnih situacij, po mojem mnenju lahko manj.

A ob vsem tem opažam in imam občutek, da se mnogi stari ljudje vdajo v usodo, postanejo ponižni in se prilagodijo skoraj vsemu, kar za njih izberejo drugi, ne glede na lastne želje. Zato se sprašujem, koliko teh opažanj dejansko občutijo stari ljudje. Zanima me kako se ob tem počutijo, predvsem pa želim raziskati, kako delovati v smeri, da bi ljudje vedeli, da je vredno in pomembno poskrbeti sam zase.

2.1. Raziskovalna vprašanja

Kakšne so njihove bivanjske razmere in kako jih zagovarjajo?

Kakšne so njihove potrebe v vsakdanjem življenju in kako jih izpolnjujejo?

Kako skrbijo za svoje potrebe po družabnosti, stikih?

Kako se znajdejo v sistemu oskrbe (zdravstveno in socialno varstvo)?

Kakšna je splošna informiranost starih ljudi?

Kako uveljavljajo svoje pravice do dostojanstva, telesnega in duševnega blagostanja, svobode in varnosti?

3. METODOLOGIJA

3.1. *Vrsta raziskave*

Raziskava je kvalitativna, ki je po Mesec, Rape Žiberna in Rihter (2009, str.85) opisana kot zbiranje besednih opisov o raziskovani temi. Menim, da je besednimi opisi lažje priti do vpogleda v vsakdanje življenje ljudi, predvsem kar se tiče preteklih izkušenj, ki se nanašajo na raziskovano temo.

Tudi pridobljeno gradivo je obdelano in analizirano na beseden način, torej brez uporabe raznih merskih pripomočkov oz. postopkov, kar potrjuje definicijo raziskave kot kvalitativne (Mesec, 1997, str.11).

3.2. *Teme raziskovanja*

Teme raziskovanja so povzete po Evropski listini pravic in odgovornosti starejših, potrebnih dolgotrajne oskrbe in podpore (2010) hkrati z očitom potreb po Flaker, Mali, Kodele, Grebenc, Škerjanc in Urek (2008). Pravice, ki jih navaja Evropska listina pravic in odgovornosti starejših, potrebnih dolgotrajne oskrbe in podpore (AGE Platform Europe, 2010) so pravica do dostojanstva, telesnega in duševnega blagostanja, svobode in varnosti; pravica do samoodločanja; pravica do zasebnosti; pravica do kakovostne in prilagojene oskrbe; pravica do informacije po vaših potrebah, do nasveta in informiranega soglasja; pravica do nepretrgane komunikacije, participacije v družbi in kulturnega udejstvovanja; pravica do svobode izražanja, misli in vesti: prepričanje, kultura in religija; pravica do paliativne oskrbe in podpore ter do spoštovanja in dostojanstva pri umiranju in v smrti in pravica do zadoščenja. Potrebe o katerih pišejo Flaker idr. (2008) pa so navedene in opisane v poglavju 1.4. Pravice in potrebe.

Glede na raziskovano temo se mi je zdelo teme raziskovanja smiselno urediti glede na pravice in potrebe. Z navedenimi temami menim, da sem zajela velik del življenja, kjer bi bilo samozagovorništvo lahko potrebno:

- a. Stanovanje
- b. Potrebe vsakdanjega življenja in delo
- c. Družabnost in stiki
- d. Delo in denar
- e. Pravice do informacij
- f. Pravica do kakovostne in prilagojene oskrbe,

g. Pravica do dostojanstva, svobode in varnosti

3.3. *Merski instrument in viri podatkov*

Ker je moja metoda zbiranja podatkov spraševanje skozi delno standardiziran intervju, sem si za merski instrument pripravila smernice za intervju (Mesec, Rape Žiberna in Rihter, 2009, str. 205-207). Te sem uredila po temah raziskovanja. Smernice za intervju vsebujejo 10 vprašanj, znotraj teh so še podvprašanja, prav tako sem podvprašanja zastavljala še med intervjuji.

3.4. *Enote raziskovanja- populacija in vzorec*

Kot populacijo navajam državljane Republike Slovenije, ki so bili v juniju 2022 stari vsaj 65 let in živeli v domačem okolju.

Ker je populacija prevelika za popoln popis, sem se odločila za vzorčenje. Vzorec je neslučajnostni priročni, saj sem do sogovornikov prišla preko virov, ki so mi najbolj dostopni (Mesec, Rape Žiberna in Rihter, 2009, str.135,153).

3.5. *Zbiranje podatkov*

Opravila sem 9 intervjujev (metoda spraševanja), od tega sem imela 6 sogovornic in 3 sogovornike. Do sogovornikov sem prišla preko prijateljev, ki sem jih povprašala, če menijo, da bi bili njihovi stari starši pripravljene sodelovati. Preostale intervjuje sem opravila s strankami trgovine, v kateri opravljam študentsko delo, ki so izrazile zanimanje za sodelovanje. Vsi intervjuji so potekali v njihovem domačem okolju med 2.6. in 8.6.2022.

Vsakega sogovornika sem na začetku seznanila z anonimnostjo odgovorov in povprašala, če se strinja s tem, da najin pogovor snemam in te posnetke hranim zgolj za potrebe raziskave in lažji zapis odgovorov. Povedala sem tudi, da bom vsako vprašanje z veseljem razložila, če ga slučajno ne bi razumeli.

3.6. *Analiza podatkov*

Za začetek obdelave gradiva sem zvočne posnetke vseh intervjujev zapisala v Wordov dokument. Nato sem jih označila s črkami, da ima vsak intervju svojo črko, kar mi je omogočilo lažje ločevanje pri kodiranju. Izjave sem označila s črkami intervjuja in zaporednimi številkami (npr. A1, A2, ...). Pri odprtem kodiranju sem za boljšo preglednost podatke uredila v tabelo, kot v primeru:

Št. izjave	IZJAVA	POJEM	KATEGORIJA	PROPOZICIJA
B10	Vsak dan komuniciram s svojo sestro in svojim bratom	Vsakodnevna komunikacija z bratom in sestro	Stiki	Družabnost in stiki
B11	s sosedi in nekaj prijateljicami	Vsakodnevna komunikacija s sosedi in prijatelji	Stiki	Družabnost in stiki
B12	občasno pa z ostalimi sorodniki, znanci iz pevskega zbora	Občasna komunikacija s sorodniki in znanci	Stiki	Družabnost in stiki
B13	s svojim socialnim omrežjem sem zadovoljna	Zadovoljstvo s socialnim omrežjem	Zadovoljstvo s socialnim omrežjem	Družabnost in stiki
B14	na svojo sestro in njenega moža ter njenega sina	Pomoč sestre in njene družine	Pomoč	Delo in denar
B15	včasih na soseda	Pomoč soseda	Pomoč	Delo in denar

Tabela 3.1: Primer odprtega kodiranja

Sledilo je osno kodiranje, kjer sem po hierarhičnem zaporedju razporedila številke izjav po propozicijah, kategorijah in pojmi, kot je prikazano v primeru:

1. PRAVICA DO INFORMACIJ

Želja po informiranosti

- Pozanima se sam (B24, B31, F25, G32)
- Manjši interes za informacije (D44, D50, E29, E33, F23, F27, I26, I27, I33)
- Dostopnost informacij (C23)

Informiranost

- Informiranost o možnostih oskrbe (A18, B23, C20, D42, D43, G23, H27)
- Informiranost o aktivnostih (A20, B30, D46, E30, G25)
- Informiranost o financah (C22, D47, G29, H30)
- Splošna informiranost (D49, G30, I3)

Pridobivanje informacij

- Televizija (A25, C24, D51, E34, F29, G27, G31, I29)
- Radio (A26, H37, I29)
- Ustno (A23, B26, C25, D53, E36, F26, F28, G24, H35)
- Časopis (A27, A28, D45, D52, E35, G26, G28, H34, H36, I28)
- Splet (B25, B27)
- Drugi viri (A24, B29, B28, B32, F26)

Tabela 3.2: Primer osnega kodiranja

4. REZULTATI

4.1. Stanovanje

Večina sogovornikov živi v svojih hišah (*»Živim v hiši, ki sem jo zgradil sam.«* (I1)), razen dveh, ki imata stanovanje v bloku (*»Sama živim v mestu, v stanovanjskem bloku.«* (B1)). Najpogosteje živijo s partnerji (*»Živimo doma, imamo hišo, kjer imava s soprogom svoje stanovanje.«* (G2)), tisti, ki živijo v hiši z več stanovanji, imajo družbo svojih otrok ali vnukov z družinami (*»Živim v veliki hiši, v kateri sicer živi 9 ljudi.«* (C1)). Nihče ni omenil nezadovoljstva z bivanjsko situacijo, dva pa sta omenila, da sta z njo zadovoljna (*»Stanovanje je v redu, precej majhno in dokaj pospravljeno, kuhinja in dnevna soba sta opremljeni, postelja je udobna, kopalnica je praktična.«* (G1)).

Pri vprašanju o zasebnosti so se pojavila različna dojetanja in raznoliki odgovori. Od tega, da jim družba veliko pomeni, do tega da rabijo čas zase (*»Včasih se morava umakniti vsak v drugo sobo, ker se imava dovolj.«* (I5)). Menijo, da je potreben zgolj prostor, kamor se lahko umakneš (*»Mislim, da v mojo sobo ne vstopata, zato je tam moja zasebnost.«* (A5)). Kar se tiče odločanja, kdo v te prostore vstopa, imajo različen vpliv (*»K sebi pustim ljudi, ki mi veliko pomenijo, jih že dolgo in dobro poznam, se z njimi dobro razumem.«* (B5); *»Če kdo pride na obisk ga tudi ne moreš kar odsloviti.«* (I7); *»Če si kdaj želim samote, ostalim jasno povem, da nimam časa za druženje.«* (E8)).

Menijo, da na njihovo bivanjsko situacijo ne skuša vplivati nihče (*»nihče ne skuša vplivati na mojo bivanjsko situacijo«* (B3)), torej je ne potrebujejo zagovarjati. Skrb za vzdrževanje je predvsem na njih, nekateri si jo delijo, drugi pa so vso odgovornost predali svojim otrokom. Kar se tiče pomoči pri vzdrževanju, si je nekateri priskrbijo več, drugi manj (*»Za hišo skrbim sama s pomočjo otrok in tudi vnukov.«* (H2); *»Sicer sem lastnik hiše jaz, ampak je vse kar se tiče vzdrževanja na hčerki, ker so to prezapletene zadeve za naju z ženo.«* (I2)).

4.2. Potrebe vsakdanjega življenja

Tu sem zasledila pomen vsakdanjih rutin, ni jim bilo težko opisati natančnega poteka dneva (*»Vstanem že zelo zgodaj, saj ne morem spati. Po navadi je to okoli pol 7h zjutraj. Skupaj z ženo popijeva kavo potem pa se ona odpravi ven, nahraniti živali, jaz pa grem na manjši pregled hiše. Pozimi tudi zakurim. Čez dan pomirkam svoje vnuke in kuham.«* (C7)), z določenimi odstopanji (*»Potem je odvisno kako ima hčera službo, včasih pripravim zajtrk vnuku, včasih to uredi hčera.«* (A6)). Pri tistih, ki še imajo zadolžitve je pomembno, da jih opravljajo redno in

ob dogovorjenem/ določenem času (*»Zjutraj vstanem, pojem nekaj, naredim malo vaj za telo, nato se odpravim v štalo«* (F4)).

Priznajo pa, da te zadolžitve, iz različnih razlogov, sedaj opravljajo počasneje. Nekateri zgolj zaradi tega, ker imajo več časa (*»si lepo vzameva čas in stvari počasi narediva«* (D5)), drugi zaradi večje previdnosti in pa zaradi zdravstvenih razlogov (*»Pri opravljenih sem bolj počasna, previdna, bolj okorna, saj imam težave s svojimi nogami.«* (H10); *»Ker imam težave s srcem in dihanjem, po navadi traja kar nekaj časa, da pridem k sebi.«* (D11)). V tej smeri so tudi razlogi za iskanje pomoči pri vsakdanjih opravilih. Tisti, ki za določena opravila nimajo več moči sami, se obrnejo na otroke (*»Mi pa ona potem pomaga, ko grem po večjih nakupih, ali pa me kam pelje.«* (A3)) in vnuke, zaznala sem tudi pomen vere (*»Zame je pomembna predvsem vera.«* (H32)). Je pa bil moj vzorec takšen, da za svoje potrebe zmorejo poskrbeti sami (*»Tudi za obisk trgovine in zagotovitev osnovnih življenjskih potreb sem zadolžena sama zase«* (E4)).

4.3. Delo in denar

Kot že omenjeno, je bilo veliko govora o tem, da jim delo otežujejo zdravstvene težave (*»Moram priznati, da se nama leta že poznajo, sama imam kar dosti težav s srcem in pritiskom tako, da dostikrat dnevno rabim počitek.«* (D3)). S tem pride tudi do manjše količine dela, kar je nekaterim težko sprejeti. Kljub temu so vztrajni (*»Sem pa včasih mala trma in poskušam narediti sam«* (C16)). Priznavajo, da nekaterih opravil ne zmorejo več (*»Zdaj mi je velik dosežek če grem na malo daljši sprehod. Prebolel sem tuberkulozo in ne vem kaj še vse in zdaj se ne bom več pobral. Naredim bolj malo, kakšno mleko zavrem ali posesam, pospravim.«* (I9)). Podporo in pomoč najdejo predvsem med svojimi otroci in vnuki, obrnejo se tudi na širše sorodstvo in sosede. Tem ljudem zaupajo in vedo da se lahko obrnejo na njih (*»Ji zaupam, da naredi tako da bo za obe prav.«* (A9)). Omenjeni so bili še strokovnjaki, ki popravijo, če se kaj pokvari in pa zopet vera (*»v prvi vrsti pa na Boga«* (H22)).

Kar se tiče denarja je manj samostojnosti, saj je večji delež sogovornikov povedal, da jim finance urejajo drugi (*»Finance se mi zdijo čedalje bolj zapletene, ne sledim več, zato mi pri tem pomaga hči.«* (E32)). V teh intervjujih nisem dobila odgovorov v smeri zadovoljstva s finančno situacijo. To je omenila le ena sogovornica (*»sva oba upokojena in prejemava dokaj solidno pokojnino težav z denarjem nimava in lahko normalno prideva skozi mesec, pa še kaj nama ostane«* (D2)). Enako je ta sogovornica omenila tudi prihranke (*»imam pa tudi kar nekaj našparanega predvsem za pogreb«* (D48)), česar se ostali niso dotaknili. V enem primeru je

bilo govora tudi o finančni odvisnosti od moža in sina (*»Od moža in sina sem finančno odvisna, saj je moja pokojnina zelo zelo nizka.«* (H12)).

4.4. Družabnost in stiki

Število rednih stikov, ki jih imajo stari ljudje je zelo različno (*»Vsaj s petimi ljudmi komuniciram vsak dan, torej s temi s katerimi živim.«* (H15); *»približno z 10 ljudmi na dan komuniciram«* (F14)). Najpogostejši so stiki z družinskimi člani, tako ožjimi (*»največkrat se slišim z mlajšo hčerko in najmlajšim sinom«* (D28)), kot s širšim sorodstvenim omrežjem (*»Vsak dan komuniciram s svojo sestro in svojim bratom.«* (B10)). Sledijo stiki s sosedi, prijatelji in znanci. Družijo se ob različnih priložnostih (*»Kosilo je tudi edini obrok, ki ga pojemo skupaj in kjer se podružimo vsi.«* (C3); *»Če ima pa partner šahovske kolege na obisku, potem pa njim kaj narežem ali pa se z njimi malo podruživa.«* (D17); *»Če že ne pridejo na obisk, se pa slišimo po telefonu.«* (D27)). Pri vzpostavljanju novih stikov so previdni (*»Glede spoznavanja novih ljudi sem zelo previdna, neznancev ne spuščam v svoje stanovanje.«* (B6)).

Pravijo, da so s svojim socialnim omrežjem zadovoljni (*»sem zadovoljna«* (D25)), predvsem tisti, ki se imajo za družabne ljudi. Dva sogovornika sta omenila, da jima stikov primanjkuje oziroma, da bi si želela več družbe (*»Zdaj, ko večino dneva presedim, mi družba manjka bolj kot kadarkoli prej, saj samo tako ne razmišljam preveč o vsem kar je slabega.«* (C6)).

Najpogosteje so vključeni v društva upokojencev, omenjenih pa je bilo še nekaj drugih društev in skupin (*»Vključena sem v pevski zbor.«* (B17); *»pa v Društvo izgnancev«* (D36); *»Vključena sem v molitveno skupino, ki jo imamo enkrat na teden v naši vasi.«* (H23)). Nekateri niso vključeni v nobeno skupino. Izražanje njihovih stališč je odvisno od situacije, nekateri več, drugi manj (*»Svojega mnenja se ne bojim izraziti, a tudi nisem prepirljive narave, tako da čisto odvisno od situacije, koliko mi uveljavljanje svojega mnenja takrat pomeni.«* (B18)), namesto nekaterih mnenje izražajo drugi (*»skupnost bloka, ampak zadnje čase na sestanke hodi hči«* (A14)). Za izražanje mnenja štejejo tudi glasovanje.

Raznih aktivnosti se v večini ne udeležujejo. Razlogi so predvsem zdravstveni (*»Včasih sem bil veliko bolj aktiven. No še zdaj bi bil pa mi zdravje tega ne dopušča.«* (C9)) ali pa je problem v prevozu (*»tudi ne vozim avta, tako da nimam veliko možnosti udeleževanja aktivnosti, ki niso v bližini«* (H29)).

4.5. *Pravica do kakovostne in prilagojene oskrbe*

Izkušnje imajo z osebnimi zdravniki (*»Največ opravka imam s svojo osebno zdravnico.«* (B19)), specialisti in bolnišnicami na splošno (*»Lani sem bil dolgo v bolnici, pa potem na rehabilitaciji na Golniku.«* (I22)), tudi s patronažno službo so že imeli stike. Dosti je pozitivnih izkušenj, vmes se najdejo tudi negativne (*»Na področju zdravstva imam zadnje čase dokaj slabe izkušnje, ker se mi zdi, da za nas, starejše ni tako dobro poskrbljeno in je delo dokaj nepremišljeno.«* (C18)). So pa delavcem v zdravstvu hvaležni (*»zelo sem jim hvaležna«* (H26)).

S sistemom socialnega varstva imajo izkušenj manj ali pa so te le posredne (*»Z domom za starejše imam izkušnje samo posredno, saj je tam zadnja leta svojega življenja preživela moja mama.«* (B21)). Ena sogovornica omenja pozitivno izkušnjo s centrom za socialno delo.

O stvareh, ki se tičejo njihove zdravstvene oskrbe se nekateri odločajo sami, pri nekaterih pa o tem odločajo drugi (*»Ko sem bil v bolnici je vse urejala hčerka in tudi ko sem prišel domov.«* (I11)). Do tega prihaja tudi zaradi nerazumevanja zapletenih navodil, ki jih dajejo zdravniki (*»Imel sem toliko terapije in podrobna navodila, celo kdaj lahko jem in kdaj ne. Žena in hči sta se kregali ker z ženo nisva razumela navodil, je hčerka vsako uro klicala, če sva naredila prav.«* (I12)).

4.6. *Pravica do informacij*

Glavni viri za pridobivanje informacij so televizija, radio in časopisi, veliko informacij pa prejmejo tudi od znancev in drugih virov (*»sproti vidim, če je kaj novega na oglasni deski v bloku«* (A24); *»pokličem strokovnjake«* (B32); *»Za kakšne nove subvencije izvem od drugih ali pa v pisarni kmečke zadruga.«* (F26)). Ena sogovornica si informacije poišče na spletu. Izražajo majhen interes za samoiniciativno pridobivanje/ iskanje informacij, a so s svojo informiranostjo splošno zadovoljni. Če jih kdaj kaj zanima, se pozanimajo sami, menijo da so informacije dostopne.

Informiranost o možnostih oskrbe jih spomni na možnost oskrbe v domu za stare ljudi. Tudi o tem imajo splošne informacije (*»Vem, da je za v dom treba oddati prošnjo in da so čakalne vrste.«* (A18)). Omenjena je bila še pomoč pri prevozih (*»Sopotnika tudi poznam, ker sem enkrat to že koristila.«* (D43)).

Glede aktivnosti menijo da so zadostno informirani (*»Dobro sem informirana, moj urnik je kar zapolnjen in imam dovolj aktivnosti, ne potrebujem več.«* (B30)). Prav tako je z informiranostjo o financah, ali so dobro informirani (*»Ja to sem pa kar dobro informirana. Vedno spremljam*

svoje finance, se kar dosti spoznam na to. Z denarjem v celoti razpolagam sama, imam tudi svoj račun.« (D47)) ali pa se za njih ne zanimajo (*»imam le zelo nizko pokojnino, tako da se s financami ne ubadam*« (H30)).

4.7. *Pravica do dostojanstva, svobode in varnosti*

V odgovorih o izkušnjah s kršenjem človekovih pravic in nasiljem se pojavita dve nasprotji. Nekateri pravijo, da s tem nimajo izkušenj, drugi pa so ga deležni ali ga opazijo pogosto (*»Tega sem deležna pogosto... V večjih trgovinah me skoraj vsakič kdo grdo gleda, sploh na blagajni, ko moram kaj vrniti ali pa ne zložim dovolj hitro.*« (A29), *»Sploh ko privežejo ljudi, ki si potrgajo cevke.*« (I35)). Menijo, da je tako zaradi nestrpnosti in nerazumevanja s strani mlajših generacij (*»ljudje ne razumejo da smo starejši bolj počasni in da včasih česa ne vidimo ali slišimo*« (A30)). Njihovi odzivi so tako zadržani (*»To je težko gledati, ampak ne moreš nič pomagati.*« (I37)) kot tudi odločni (*»Uprla sem se in jasno povedala, da takšno ravnanje ni ustrezno.*« (E37)). Vsi se strinjajo, da je nasilje do starih ljudi neprimerno in ga obsojajo.

Samostojnost jim veliko pomeni (*»Imava srečo, da sva še kolikor toliko zdrava in samostojna in to mi je tudi všeč.*« (D23)). Zaradi zdravstvenih težav pa večkrat prihaja do omejene svobode (*»Zadnje čase to žal ni mogoče zaradi zdravja, zato se večkrat počutim ničvrednega.*« (C5)). Prihaja do vsiljevanja mnenj in pomoči, za katero ne prosijo sami in si je ne želijo (*»Kljub temu, sta pomagali tudi hčeri*« (E16)) ali pa do izkoriščanja (*»Včasih se počutim tudi izkoriščeno, saj v teh letih ne zmorem več stvari, ki sem jih pred leti počela vsakodnevno, vendar ne znam reči ne. Vnukinja od mene pričakuje, da več dni med poletjem kuham za 15 otrok, ki jih ima takrat v varstvu, to pa mene preveč izčrpa, vendar ji poskušam ustreči.*« (E17)).

5. RAZPRAVA

Za raziskovanje uporabe samozagovorništva in potreb po samozagovorništvu se mi je zdelo smiselno najprej izvedeti kakšna je bivanjska situacija sogovornikov. Potreba po stanovanju je namreč po Flaker idr. (2008, str.111) med najpomembnejšimi potrebami, ker skrbi za mnoge socialne funkcije, nam daje zavetje in splošno pomeni središče dogajanja v življenju. Vsi sogovorniki v tej raziskavi so glede te potrebe preskrbljeni. Kerbler, Sendi in Filipovič Hrast (2017, str.26) govorijo o lastništvu stanovanja kot izrazu človekove samostojnosti in varnosti, ki določa tudi njegovo identiteto. Večini lastnikov stanovanj je, tudi zaradi navezanosti, vzdrževanje v zadovoljstvo. Urejanje glede na svoje želje in potrebe v ljudeh vzbudi občutek avtonomije in svobode (Kerbler, Sendi in Filipovič Hrast, 2017, str.26). Iz tega izhaja tudi zadovoljstvo z bivanjsko situacijo sogovornikov v tej raziskavi, saj so vsi lastniki stanovanj oziroma hiš in zanje skrbijo kar se da sami. To pa ne pomeni vedno, da je njihova bivanjska situacija varna, da ne poskuša nihče vplivati na njo. Menijo sicer, da so glede tega brez skrbi, a vse več dela v zvezi s stanovanjem prepuščajo ljudem okoli sebe.

Z zasebnostjo načeloma nimajo težav, pravijo, da znajo izraziti potrebo po miru in imajo prostore, v katere se umaknejo, kadar čutijo potrebo po zasebnosti. To potrebo izražajo bolj ali manj odločno, v vsakem primeru dovolj, da jo ljudje spoštujejo in nanjo ne skušajo vplivati. Nasprotno nekateri menijo, da nimajo dovolj vpliva na to, kdo vstopa v njihovo stanovanje. Tu gre predvsem za nasprotje med potrebo po oskrbi in potrebo po zasebnosti.

Stanovanje je tudi prostor rutin, ki jih ustvarimo spontano, dajo pa nam občutek varnosti. Prekinitev pomeni stres, krizo, nekaj novega, česar se že po naravi bojimo (Flaker idr., 2008, str. 191). Obvladovanje cikličnega poteka vsakdana pri starih ljudeh najbolj omeji bolezen, dalje še bolj hospitalizacija. Medtem ko progresivni potek v ljudeh vzbuja predvsem strah in ne upanja- nadaljevanje staranja je smrt, v kateri je težje najti pomen. Pomaga na primer vera, na katero se obračajo nekateri. Z opisovanjem svoje rutine niso imeli težav, težje pa jim je bilo, po mojem mnenju, govoriti o poteku dneva. Zdravje vpliva na hitrost opravljanja vsakdanjih stvari, prav tako se ob tem zavedajo, da morajo vse početi z večjo previdnostjo. Za to vse poskrbijo sami.

Stari ljudje so po Flaker idr. (2008, str.142-190) najpogosteje izključeni iz sistema dela za plačilo (mezno delo). Preostane jim še lastno delo pri katerem se znajdejo bolj ali manj. Najpogosteje skrbijo za gospodinjstvo, okolico hiše in vrt, omenjene pa so tudi živali na kmetiji. Ta opravila jim denarja sicer ne prinašajo, gotovo pa ga nekaj prihranijo. S tem je potreba po

tem, da nekaj počnemo in smo dejavni, zadoščena. Pomembno pri tem je, da so vsi sogovorniki bolj ali manj fizično aktivni in sami lahko poskrbijo za večino svojih potreb. Vendarle pa vsega ali toliko, kot bi si sami želeli, ne zmorejo več postoriti, razlogi so vedno v zdravju. Velik korak je iskanje nekoga, ki jim pri delu pomaga, nekoga, ki mu zaupajo in ima spretnosti za opravljanje določenega dela. Najpogosteje se obračajo na otroke in vnuke, pa tudi na širše sorodstvo. Gospa, ki živi sama je omenila tudi strokovnjake, ki ji pomagajo pri vzdrževanju stanovanja. Vendar se pri pomoči hitro pojavi denarni vidik. Za tiste, ki menijo, da so dobro preskrbljeni to načeloma ni težava, se pa ta pojavlja pri ljudeh, ki se na področju financ ne znajdejo, ali pa so finančno odvisni od drugih. Za to, da s svojimi prihodki lažje poskrbijo za svoje potrebe, se največkrat obrnejo na pomoč svojih otrok. Razlogi za to so, kot pravijo, predvsem v tem, da se sami ne znajdejo več. Pri takšnem načinu preživljanja obstaja nevarnost, da se denar porabi v nasprotju z interesi lastnika, da človek pri tem niti nima besede (Flaker idr., 2008, str. 177).

Civilno udejstvovanje, za katerega je potrebno učenje, aktivnost in želja po vplivu v skupnosti, se dotika tudi samozagovorništva. Bui, Coyle in Freeman (2021, str.452) opisujejo, da ljudje, ki se pogosteje vključujejo v skupnost, izkušajo pozitivne rezultate v smeri boljše ocene zdravja, zvišane fizične aktivnosti, manj zanašanja na druge in tudi manjše možnosti za razvijanje simptomov depresije. Vse to po njihovo vodi tudi k več medgeneracijskim odnosom, višji samozavesti in učinkovitosti ter splošno vpliva na večje zadovoljstvo v življenju. Pri sogovornikih v tej raziskavi tega po mojem mnenju primanjkuje. Udejavljajo se zgolj v nekaterih skupinah, ki načeloma ne pomenijo družbene akcije. Tako je tudi manj udeleževanja raznih aktivnosti v njihovi okolici. V skupini nekaterim izražanje svojega mnenja ne predstavlja težave, drugi pa so tudi na tem mestu pasivni. Izražajo zadovoljstvo s stanjem aktivnosti, ki se jih udeležujejo, zato tudi ni potrebe po akciji. Prav tako so zadovoljni s svojim socialnim omrežjem. Vrh medgeneracijskih stikov pomenijo stiki z njihovimi otroci in vnuki, ki so za njih zadostni. V svoji starostni skupini imajo prijatelje in sosede, s katerimi se družijo pogosto. Vsi ti stiki so tako informativni kot tudi menjalni in podporni (po Flaker idr. (2008)). Z otroci in partnerji imajo tudi usodne stike po vsebini (po Flaker idr. (2008)), saj se na njih najpogosteje obračajo, ko potrebujejo pomoč pri odločitvah ali zadevah, ki jih ne zmorejo sami. Njihove mreže so po Flaker idr. (2008) zaprto spletene s posameznimi izjemami. Z ljudmi, ki so geografsko oddaljeni imajo malo stikov ali pa so ti stiki le posredni - po telefonu.

Omenjena je bila tudi osamljenost, ki je v današnji družbi pereč problem. Osamljeni stari ljudje začnejo izgubljati smisel, na življenje gledajo negativno. Človek ima lahko tudi veliko socialno

omrežje, a če v njem ni bolj osebnih odnosov, se lahko počuti osamljen (Ramovš, 2003, str.104-105). Sogovornika, ki sta dejala, da si želita več družbe sicer še nista izražala splošnega nezadovoljstva, verjamem pa, da se to lahko stopnjuje, predvsem s stopnjevanjem zdravstvenih težav.

Podatki OECD iz leta 2011 navajajo, da se je v tem letu v Sloveniji 53 % vsega denarja za zdravstvo, porabilo za bolnišnično oskrbo ljudi starejših od 65 let (UKCLj, 2015, str.3). V UKC Ljubljana (2015, str.4) ocenjujejo, da je med ljudmi, starimi nad 65 let med 7 % in 30 % »krhkih«, kar pomeni, da so med tistimi, ki so pogosto bolni in potrebujejo zdravniško oskrbo ali pomoč. Zato so podatki, da imajo veliko izkušenj z osebnimi zdravniki in patronažnimi sestrami, pa tudi v bolnišnicah, pričakovani. Glede na število izkušenj pa je zadovoljstvo po mojem mnenju nepričakovano visoko. Nekaj pripomb je zgolj nad čakalnimi vrstami in površnim načinom obravnave. Del tega pripisujem tudi manj poglobljenemu raziskovanju oz. splošnosti vprašanj. S službami socialnega varstva imajo malo izkušenj iz preteklosti, v sedanosti pa stika z njimi nima nihče. Menim, da je zaradi tega tudi manjša možnost, da se v primeru potrebe na njih sami obrnejo.

V življenju sprejemamo lažje in težje odločitve na vseh možnih področjih. Pri odločanju se oziramo na vidike, ki jih poznamo in se še dodatno informiramo, da sprejmemo za nas najboljšo možno odločitev. S starostjo se potrebe in odločitve nagibajo bolj v smeri zdravja, pri katerem pa imajo stari ljudje še vedno, prav tako pravico do informacij, prilagojenih njihovim potrebam (AGE Platform Europe, 2010, str.14). Sogovorniki menijo, da so zadostno informirani glede vsega, kar jih zanima in kar trenutno potrebujejo. Skrbi pa me, kaj se zgodi v primeru, da ne bodo zmogli biti več tako samostojni.

Flaker idr. (2009, str.9) pišejo o tem, da naša družba temelji na pogodbeni moči. Praktično vsak odnos je odvisen od pogodbe, ki pa temelji na dajanju in prejemanju. Koliko damo ali prejmemo pa je odvisno od strinjanja o predmetu pogodbe in zaupanja. Zaupanje in poroštvo sta tako odvisna od statusa (položaj, ugled) posameznika. Pogodbena moč se torej premo sorazmerno niža z nižanjem statusa. Če človek ne (z)more vstopiti v pogodbene odnose, je prikrajšan. Za takšne skupine ljudi je zagovornik pomemben, ker je dostikrat edini, ki stopi na njihovo stran, poskrbi da dosežejo, kar jim pripada. Stari ljudje se morajo za pogodbeno moč boriti, ker se jim zmanjša npr. z upokojitvijo, zdravstvenimi težavami in podobnim. Ljudje z višjo pogodbeno močjo kršijo njihove pravice, prihaja do vsiljevanja mnenj in pomoči. V takih vsakdanjih primerih ljudje nimajo ob sebi zagovornika, ki bi takšne situacije pomagal ublažiti, obvladovati

jih morajo sami. Največkrat se v takih primerih zaprejo vase, se vdajo in menijo da ne morejo storiti ničesar. Nekateri pravijo, da se v takem primeru uprejo, vendar ne vem kakšen učinek ima to na situacijo. Vsekakor drži, da do tega ne bi smelo prihajati, vendar bi si s samozagovorniškimi lastnostmi lahko v takih situacijah povišali pogodbeno moč in sami ublažili posledice takšnih dejanj.

Če povežem navedene rezultate s 4 konceptualnimi okviri samozagovorništva po Test, Fowler, Wood, Brewer in Eddy (2005, str.49-51) pridem do naslednjih ugotovitev:

- Znanje o sebi. Govorijo o svojih interesih in željah, odločni so tudi glede tega kar jih ne zanima. Zavedajo se svojih slabosti, ki so v večini povezane z zdravstvenim stanjem, in se s pomočjo svojih prednosti (vztrajnost, vera, odločnost) naučijo z njimi živeti.
- Znanje o svojih pravicah. S svojo informiranostjo so zadovoljni, vendar se svojih možnosti premalo zavedajo. Situacije kot je neželena pomoč («Kljub temu, sta pomagali tudi hčeri» (E16)), omejevanje svobode v bolnišnici («Sploh ko privežejo ljudi, ki si potrgajo cevke» (I35)) ali finančna odvisnost, so v določenih primerih lahko obravnavane kot hujše kršenje človekovih osnovnih pravic.
- Komunikacija. V svojih socialnih mrežah, s katerimi so zadovoljni, najpogosteje komunicirajo z družinskimi člani in sorodniki. Komunikacija z njimi je asertivna, z nekaj več prilagajanja, nekateri imajo dobro razvite sposobnosti prepričevanja in pogajanja.
- Vodenje. Vodijo svoje življenje, sami odločajo, kdo jim bo pomagal in pri čem. Vodenje v skupinah jih ne zanima, vseeno v skupini svoje mnenje izrazijo, če menijo, da je potrebno.
- Stari ljudje imajo potencial za samozagovorništvo, vendar jim manjka virov, predvsem informativnih.

6. SKLEPI

V sklepih se opiram na dejstvo, da so bili vsi sogovorniki bolj ali manj fizično aktivni in so sami lahko poskrbeli za večino svojih potreb. Stari ljudje, ki so fizično še lahko aktivni torej:

- Živijo v urejenih bivanjskih razmerah, za katere skrbijo sami ali ob pomoči bližnjih.
- Na njihove bivanjske razmere ne skuša vplivati nihče in jih ne potrebujejo zagovarjati.
- Cenijo svojo zasebnost in jo odločno zagovarjajo.
- Pri nekaterih se pojavlja nasprotje med potrebo po oskrbi in potrebo po zasebnosti.
- Se držijo svoje prilagojene rutine v vsakodnevem življenju.
- Sami poiščejo pomoč pri opravilih za katera se zavedajo, da jih ne zmorejo opravljati sami.
- Se za (fizično) pomoč obračajo predvsem na sorodnike in sosede. Na institucije v njihovem okolju se obrnejo redko.
- So s svojim socialnim omrežjem zadovoljni.
- Njihovi stiki temeljijo na sorodstveni in geografski bližini, nove redne stike sklepajo redko.
- Nekateri kljub zadovoljstvu s socialnim omrežjem, hrepenijo po več stikih. Te želje zaradi molčanja o njih ostanejo neizpolnjene.
- Se vključujejo v skupine in društva, v katerih svoje mnenje izražajo v primeru močnega prepričanja.
- Aktivnosti se, razen izletov, ne udeležujejo. Tako ne širijo svojega znanja, kroga poznanstev in fizičnih sposobnosti.
- Z zdravstvenim sistemom imajo veliko izkušenj, s sistemom socialnega varstva malo.
- V zdravstvu nekatere zastopajo drugi, ker so jim informacije nerazumljive. Posledično so o svojem zdravstvenem stanju lahko slabše informirani.
- V stikih z zdravniki ipd. jih vodi hvaležnost, redki se postavijo zase.
- Zase menijo, da so zadostno informirani, ne mislijo na možnosti v prihodnosti.
- Informacije večinoma pridobivajo pasivno, redko se odločijo, da bi jih poiskali sami. Vseeno jim te informacije pridejo prav, kar pomeni, da je potrebno za informiranje poskrbeti sistemsko.
- Za njihove finance pogosto skrbijo ljudje, ki jim zaupajo. Pri tem obstaja tveganje dela v prid nekoga drugega.
- V primerih kršenja pravic so pasivni, menijo da vmešavanje nima smisla.

- Potrebe po samozagovorništvu vidim na področjih kršenja pravic, financ, včasih v zdravstvu in v primeru osamljenosti.
- S slabšanjem zdravstvenega stanja se zvišuje število opravil, ki jih namesto njih opravljajo drugi.

7. PREDLOGI

- V skupinah v katere so stari ljudje vključeni, vidim velik potencial za skupinsko samozagovorništvo. Tega se ne da organizirati, zato je prvi korak v tej smeri izobraževanje, tako o (samo)zagovorništvu, kot tudi o pravicah starih ljudi.
- Potrebno bi bilo izobraževanje in uveljavljanje osebnih načrtov za ljudi, ki živijo v domačem okolju, predvsem za tiste, ki se jim zdravstveno stanje poslabšuje. Tako bi izrazili svoje želje in cilje za prihodnost, o katerih ne govorijo z nikomer.
- Službe zdravstvenega varstva bi morale bolje sodelovati s službami socialnega varstva. Na primer na način, da bi se v primerih, ko se ljudje s težavami obrnejo na enega od njih, to lahko posredovalo naprej. To bi lahko ljudi vzpodbudilo k izražanju svojih želja in potreb.
- Stare ljudi bi se moralo izobraževati o njihovih pravicah. Tako bi morda situacije, ki se jim sedaj zdijo vzdržljive, prepoznali kot neprimerne.
- Občine bi lahko poskrbele za pošiljanje informativnih letakov na dom. Ti bi vsebovali informacije o možnostih oskrbe v določeni občini ali informacije o aktivnostih, ki so na voljo in drugo gradivo.

Predlogi za nadaljnjo raziskovanje:

- Raziskovanje samozagovorništva starih ljudi v bolj zaprtih okoljih kot je dom za stare ljudi, z drugačnimi populacijami, primerjanje.
- Natančnejše raziskovanje bolj v smeri določenih situacij- namesto kakšne so izkušnje z zdravstvenim sistemom, vprašanja o tem kako so obravnavani pri na primer osebnem zdravniku.
- Raziskovanje razširjenosti skupinskega samozagovorništva v Sloveniji. Zanimivo bi bilo spoznavanje različnih društev upokojencev in njihove vključenosti v lokalno okolje ter v kolikšni meri so v njem slišani in upoštevani.

8. UPORABLJENA LITERATURA

- AGE Platform Europe. (2010). *Evropska listina pravic in odgovornosti starejših, potrebnih dolgotrajne oskrbe in podpore*. Pridobljeno 11.4.2022 s: https://www.age-platform.eu/sites/default/files/European%20Charter_SL.pdf
- Bui, C.N., Coyle, C.E. & Freeman A. (2021). Promoting Self-Advocacy Among Older Adults: Lessons from Boston's Senior Civic Academy. *Journal of Applied Gerontology*, 40(4). Pridobljeno 14.6.2022 s: <https://journals-sagepub-com.nukweb.nuk.uni-lj.si/doi/10.1177/0733464820902628>
- Dragoš, S. (2000). Socialne mreže in starost. *Socialno delo*, 39(4/5). Pridobljeno 25.4.2021 s <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-DUNY3WLO>
- Dragoš, S. (2004). Socialna omrežja: izvor socialnega kapitala. V Novak, M. (ur.), Černigoj Sadar, N., Dragoš, S., Dremelj, P., Ferligoj, A., Hlebec, V., Kogovšek, T., Nagode, M., *Omrežja socialne opore prebivalstva Slovenije* (str. 143-159). Ljubljana: Inštitut Republike Slovenije za socialno varstvo.
- Društvo RESje. (2019). *Program RESje*. Pridobljeno 21.6.2022 s <https://drustvoresje.weebly.com/program.html>
- Flaker, V., Mali, J., Kodele, T., Grebenc, V., Škerjanc, J. & Urek, M. (2008). *Dolgotrajna oskrba: očrt potreb in odgovorov nanje*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Flaker, V., Urek, M., Škerjanc, J., Oreški, S., Kobal, B., Nagode, M. Jako, P., Rafaelič, A., Mali, J. & Cigoj Kuzma, N. (2009), *Formalni in strokovni okvirji za uvajanje in izvajanje Zakona o duševnem zdravju*. Ljubljana: Inštitut za socialno varstvo, Fakulteta za socialno delo.
- Hlebec, V. (2004). Socialna omrežja starostnikov. V Novak, M. (ur.), Černigoj Sadar, N., Dragoš, S., Dremelj, P., Ferligoj, A., Hlebec, V., Kogovšek, T., Nagode, M., *Omrežja socialne opore prebivalstva Slovenije* (str. 111-119). Ljubljana: Inštitut Republike Slovenije za socialno varstvo.
- Hlebec, V., Kavčič, M., Filipovič Hrast, M., Vezovnik, A., Trbanc, M. (2010). *Samo da bo denar in zdravje: življenje starih revnih ljudi*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Kerbler, B., Sendi, R. & Filipovič Hrast, M. (2017). Odnos starejših ljudi do doma in domačega bivalnega okolja. *Urbani izziv*, 28(2). Pridobljeno 18.6.2022 s <https://www.jstor.org/stable/26266346?seq=9>

- Lamovec, T., Čufer, B. (1993). Oblike in razvoj zagovorništva v svetu. *Socialno delo*, 32(3/4). Pridobljeno 12.4.2022 s <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-I1NVWDL0>
- Lymbery, M. (2005). *Social Work with Older People*. London: SAGE Publications Ltd.
- Mali, J. (2011). Uvajanje zagovorništva starejših oseb. V: Tratnik Volasko, M. (ur.), *Zagovorništvo starejših- Zbornik referatov in razprav* (str. 15-27). Ljubljana: Državni svet Republike Slovenije.
- Mali, J. (2013a). *Dolgotrajna oskrba v mestni občini Ljubljana*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Mali, J. (2013b). Socialno delo s starimi ljudmi kot specializacija stroke. *Socialno delo*, 52(1). Pridobljeno 17.6.2022 s <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-TWJ8V0FM>
- Mali, J., Flaker, V., Urek, M. & Rafaelič, A. (2018). *Inovacije v dolgotrajni oskrbi: Primer domov za stare ljudi*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Mesec, B. (1997). *Metodologija raziskovanja v socialnem delu 2* (skripta). Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.
- Mesec, B., Rape Žiberna, T. (ur.) & Rihter, L. (ur.). (2009). *Načrtovanje raziskave: študijsko gradivo za interno uporabo, Metodologija raziskovanja v socialnem delu 1*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Ministrstvo za javno upravo. (2020). *Predlog predpisa Zakon o dolgotrajni oskrbi*. Pridobljeno 12.4.2021 s <https://e-uprava.gov.si/drzava-in-druzba/e-demokracija/predlogi-predpisov/predlog-predpisa.html?id=7885>
- Nagode, M., Zver, E., Marn, S., Jacovič, A. & Dominkuš, D. (2014). *Dolgotrajna oskrba - uporaba mednarodne definicije v Sloveniji* [pdf]. Pridobljeno 17.6.2022 s <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-EPBZHCEC/6dd44c21-cd24-4277-8748-3210b829ee61/PDF>
- Ramovš, J. (2003). *Kakovostna starost: Socialna gerontologija in gerontagogika*. Ljubljana: Inštitut Antona Trstenjaka in Slovenska akademija znanosti in umetnosti.
- Šonc, R., Laznik, J., Pintar, N., Zore, N., Ponikvar, A. (2021). Video predstavitev programa Starejši za starejše [Video]. 30.11. Pridobljeno 21.6.2022 s <https://www.youtube.com/watch?v=DmNoGs2h4fQ>
- Test, D. W., Fowler, C. H., Wood, W. M., Brewer, D. M., Eddy, S. (2005). A Conceptual Framework of Self-Advocacy for Students with Disabilities. *Remedial and*

Special Education, 26(1). Pridobljeno 9.5.2022 s: <https://journals-sagepub-com.nukweb.nuk.uni-lj.si/doi/10.1177/07419325050260010601>

- Univerzitetni klinični center Ljubljana. (2015). *Problem starega človeka*. Pridobljeno 14.6.2022 s https://www.kclj.si/dokumenti/spm_problem_starega_cloveka08_2015.pdf
- Vujović, A. (2015). Zagovorništvo starejših onemoglih ljudi. *Kakovostna starost*, 18(1). Pridobljeno 9.3.2022 s <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-SLI0WTJS>

9. PRILOGE

8.1. Priloga 1: Smernice za intervju

SMERNICE ZA INTERVJU

Stanovanje

- [1] Kakšna je vaša bivanjska situacija in kako jo vzdržujete? Skušajo drugi kdaj vplivati na njo?
- [2] Kakšen pomen ima za vas zasebnost? Kako regulirate kdo lahko vanjo vstopi in kdo ne?

Potrebe vsakdanjega življenja in delo

- [3] Kako poteka vaš vsakdan, kar se tiče opravil? Kako jih danes opravljate drugače, kot pred leti?
- [4] V kolikšni meri so drugi ljudje vključeni v odločitve, ki se tičejo vas? Je to tako po vaši želji? Kakšen občutek to vzbudi v vas?

Družabnost in stiki

- [5] S koliko ljudmi komunicirate na dnevni ravni? Ste s svojim socialnim omrežjem zadovoljni?
- [6] Na koga se obrnete, če kdaj naletite na nekaj, česar ne zmorete sami rešiti?
- [7] Ste morda vključeni v kakšno skupino? Kako tam uveljavljate svoje mnenje?

Pravica do kakovostne in prilagojene oskrbe

- [8] S katerimi službami zdravstvenega ali socialnega varstva imate izkušnje? Kakšne so te izkušnje?

Pravica do informacij

- [9] Kako menite da ste informirani glede možnosti:
 - a. Za oskrbo in podporo
 - b. Aktivnosti v prostem času
 - c. Splošnih informacij, ki se tičejo financ
 - d. Drugih zadev, ki so za vas pomembne

Kako pogosto se sami informirate o vsem tem?

Kje dobite informacije?

Pravica do dostojanstva, telesnega in duševnega blagostanja, svobode in varnosti

- [10] Kako ste reagirali, če se vam je kdaj zgodilo ali ste bili priča kršenju človekovega dostojanstva, poniževanju zaradi starosti, bolezni?

8.2. Priloga 2: Zapis intervjujev z začetno analizo

INTERVJU A

Stanovanje

[1] Kakšna je vaša bivanjska situacija in kako jo vzdržujete? Skušajo drugi kdaj vplivati na njo?

Imam stanovanje v katerem živim skupaj s hčerko in njenim sinom. To vpliva na mojo situacijo (A1). Večkrat kuham za vnuka, ker hčera dela na izmene in prihaja zelo različno domov. Poskrbim zanj kolikor le morem (A2). Mi pa ona potem pomaga, ko grem po večjih nakupih, ali pa me kam pelje (A3).

[2] Kakšen pomen ima za vas zasebnost? Kako regulirate kdo lahko vanjo vstopi in kdo ne?

Imam svojo sobo, ki je samo moja, drugo je vse skupno s hčerko (A4). Mislim, da v mojo sobo ne vstopata, zato je tam moja zasebnost (A5). Imam tam spravljene vse pomembne dokumente in tako.

Potrebe vsakdanjega življenja in delo

[3] Kako poteka vaš vsakdan, kar se tiče opravil? Kako jih danes opravljate drugače, kot pred leti?

Zjutraj vstanem ob šestih in poslušam jutranja poročila po radiu. Potem je odvisno kako ima hčera službo, včasih pripravim zajtrk vnuku, včasih to uredi hčera. Čez dan se potem nekako zaposlim z gospodinjskimi opravili ali grem po opravkih (A6). Manj naredim kot sem včasih, ker vse delam bolj počasi, ker se mi ne mudi tako kot se mi je ko sem še hodila v službo (A7).

[4] V kolikšni meri so drugi ljudje vključeni v odločitve, ki se tičejo vas? Je to tako po vaši želji? Kakšen občutek to vzbudi v vas?

Hčerko večkrat prosim, če mi pomaga, ko se je treba naročiti k zdravniku ali pa če pri položnicah kaj ne štima. Pa tudi za druge stvari (A8). Ji zaupam, da naredi tako da bo za obe prav (A9).

Družabnost in stiki

[5] S koliko ljudmi komunicirate na dnevni ravni? Ste s svojim socialnim omrežjem zadovoljni?

Pogovorim se kaj s sosedi v bloku, ali pa ko jih srečam na ulici, v trgovini. Tako izvem kaj je novega (A10). Večkrat se po telefonu pogovarjam s sestro (A11), z bratom pa nimam stikov. To mi je dovolj, ne rabim več (A12).

[6] Na koga se obrnete, če kdaj naletite na nekaj, česar ne zmorete sami rešiti?

Kot sem že povedala mi pomaga hčera, tudi gre na primer na banko da reši stvari in podobno (A13).

[7] Ste morda vključeni v kakšno skupino? Kako tam uveljavljate svoje mnenje?

Nisem, razen mogoče skupnost bloka, ampak zadnje čase na sestanke hodi hči (A14). Sem nehala hodit jaz, ker so se preveč pogovarjali vedno (A15), ona bolje zastopa najino mnenje.

Pravica do kakovostne in prilagojene oskrbe

[8] S katerimi službami zdravstvenega ali socialnega varstva imate izkušnje? Kakšne so te izkušnje?

Bila sem že pri veliko različnih zdravnikih, specialistih, tako da sem videla že vse, od dobrih do slabih (A16). Imajo vsi veliko dela tako da je odvisno od tega kakšen človek je kdo. Še od prej imam izkušnje s socialno, ker sem bila samohranilka in mi je prav prišla vsaka pomoč. Takrat je bilo stresno ampak sem dobila vedno kar sem potrebovala, tako da je dobra izkušnja (A17).

Pravica do informacij

[9] Kako menite da ste informirani glede možnosti:

a. Za oskrbo in podporo

Vem, da je za v dom treba oddati prošnjo in da so čakalne vrste (A18), tako da to bom uredila, če bom potrebovala. Na zdravnika se lahko obrnem kadarkoli, tudi patronažna je že prišla, če sem imela kaj za previt (A19), tako da to se vse uredi.

b. Aktivnosti v prostem času

Vem, da imamo društvo upokojencev in da so kar precej aktivni, hodijo na pohode in imajo telovadbe in ostale izlete (A20). Včasih mi je kaj zanimivo, ampak nikoli ne grem, sem prepočasna za te zadeve, bi me utrudilo preveč (A21).

c. Splošnih informacij, ki se tičejo financ

To ureja hčerka, ki se bolj spozna na vse novosti in podobno (A22).

d. Drugih zadev, ki so za vas pomembne

Če ima vnuk kakšne dogodke v šoli me o tem obvesti hčerka in tega se rada udeležim, tudi sama, če ona ne more (A23). Šola je blizu tako da lahko grem sama.

Kako pogosto se sami informirate o vsem tem? Kje dobite informacije?

Po navadi sproti vidim, če je kaj novega na oglasni deski v bloku (A24), kaj se dogaja. Veliko vidim tudi na televiziji (A25) in slišim po radiu (A26). Potem pa je dobra stvar tudi lokalni časopis (A27), ampak je samo enkrat mesečno, dobro bi bilo večkrat, da bi bolj sproti videli kaj je novega (A28).

Pravica do dostojanstva, svobode in varnosti

[10] Kako ste reagirali, če se vam je kdaj zgodilo ali ste bili priča kršenju človekovega dostojanstva, poniževanju zaradi starosti, bolezni?

Tega sem deležna pogosto (A29), ljudje ne razumejo da smo starejši bolj počasni in da včasih česa ne vidimo ali slišimo (A30). V večjih trgovinah me skoraj vsakič kdo grdo gleda, sploh na blagajni, ko moram kaj vrniti ali pa ne zložim dovolj hitro (A29). Ja, če se komu drugemu to dogaja mu potem povem, da vem kako to je (A31), drugače pa takim ljudem nimaš kaj, če bi kaj rekla bi bili verjetno še bolj nesramni (A32). Mi je pa hudo kakšen je zdaj svet, včasih je bilo treba starejšemu vedno pomagat, zdaj pa vsak samo nase gleda.

INTERVJU B

Stanovanje

[1] Kakšna je vaša bivanjska situacija in kako jo vzdržujete? Skušajo drugi kdaj vplivati na njo?

Sama živim v mestu, v stanovanjskem bloku. Stanovanje vzdržujem sama (B1), če se kaj pokvari, česar ne znam sama popraviti, pokličem sorodnika, znanca, prijatelja ali pa delavca, ki se s tem ukvarja (B2). Za čistočo skrbim sama. Ne, nihče ne skuša vplivati na mojo bivanjsko situacijo (B3).

[2] Kakšen pomen ima za vas zasebnost? Kako regulirate kdo lahko vanjo vstopi in kdo ne?

Zasebnost ima zame zelo velik pomen (B4). K sebi pustim ljudi, ki mi veliko pomenijo, jih že dolgo in dobro poznam, se z njimi dobro razumem (B5). Glede spoznavanja novih ljudi sem zelo previdna, neznancev ne spuščam v svoje stanovanje (B6), še posebej, če mi želijo le nekaj prodati.

Potrebe vsakdanjega življenja in delo

[3] Kako poteka vaš vsakdan, kar se tiče opravil? Kako jih danes opravljate drugače, kot pred leti?

Vsak dan si pripravim tri obroke hrane, za sabo pomijem posodo, počistim po stanovanju, zalijem rože. Ko je treba, grem v trgovino, na banko, na pošto, k zdravniku, k avtomehaniku in podobno (B7). Danes vse skupaj poteka bolj počasi in z večjo previdnostjo, saj se bojim raznih poškodb (B8).

[4] V kolikšni meri so drugi ljudje vključeni v odločitve, ki se tičejo vas? Je to tako po vaši želji? Kakšen občutek to vzbudi v vas?

Odločitve o sebi sprejemam sama, saj svoje družine nimam, sem samostojna. Ne pustim se, da bi kdo upravljal z mano, dokler lahko sama sprejemam odločitve in sama skrbim zase (B9).

Družabnost in stiki

[5] S koliko ljudmi komunicirate na dnevni ravni? Ste s svojim socialnim omrežjem zadovoljni?

Vsak dan komuniciram s svojo sestro in svojim bratom (B10), pa s sosedi in nekaj prijateljicami (B11), občasno pa z ostalimi sorodniki, znanci iz pevskega zbora (B12). Da, s svojim socialnim omrežjem sem zadovoljna (B13).

[6] Na koga se obrnete, če kdaj naletite na nekaj, česar ne zmorete sami rešiti?

Ponavadi na svojo sestro in njenega moža ter njenega sina (B14), včasih na soseda (B15) ali pa na strokovnjake (B16).

[7] Ste morda vključeni v kakšno skupino? Kako tam uveljavljate svoje mnenje?

Vključena sem v pevski zbor (B17). Svojega mnenja se ne bojim izraziti, a tudi nisem prepirljive narave, tako da čisto odvisno od situacije, koliko mi uveljavljanje svojega mnenja takrat pomeni (B18).

Pravice do informacij, kakovostne in prilagojene oskrbe, dostojanstva, telesnega in duševnega blagostanja, svobode in varnosti

[8] S katerimi službami zdravstvenega ali socialnega varstva imate izkušnje? Kakšne so te izkušnje?

Največ opravka imam s svojo osebno zdravnico (B19), bila pa sem tudi že v bolnišnici zaradi menjave kolka (B20). Z domom za starejše imam izkušnje samo posredno, saj je tam zadnja leta svojega življenja preživela moja mama (B21). Glede vseh teh služb imam pozitivno mnenje (B22).

[9] Kako menite da ste informirani glede možnosti:
a. Za oskrbo in podporo

Informirana sem le o oskrbi v domu za starejše (B23), saj sem tam imela svojo mamo, kot sem že povedala.

b. Aktivnosti v prostem času

Glede aktivnosti se pozanimam sama (B24), poiščem stvari na internetu (B25), včasih mi za kaj povejo prijatelji (B26), sama si na spletnih straneh raznih agencij pogledam kaj ponujajo, kakšna potovanja ali romanja (B27). Zanimajo me tudi koncerti, ki se odvijajo v bližini (B28).

c. Splošnih informacij, ki se tičejo financ

Glede financ sem bolj »leva«, pozanimam se v banki, poskušam biti varčna (B29).

d. Drugih zadev, ki so za vas pomembne

Dobro sem informirana, moj urnik je kar zapolnjen in imam dovolj aktivnosti, ne potrebujem več (B30).

Kako pogosto se sami informirate o vsem tem?

Večinoma se sama informiram o vsem skupaj (B31), pobrskam po spletu, vprašam prijatelje, pokličem strokovnjake (B32) odvisno za kaj se gre.

Kje dobite informacije?

(odgovorjeno pri predhodnih vprašanjih)

[10] Kako ste reagirali, če se vam je kdaj zgodilo ali ste bili priča kršenju človekovega dostojanstva, poniževanju zaradi starosti, bolezni?

V takih primerih sem kar odločna, saj je treba starejše ljudi spoštovati (B33). Na pamet mi pade primer iz doma za starejše, ko je umirala moja mama in sem vztrajala pri tem, da ji dajo dovolj protibolečinskih zdravil, da ni trpela. Sem šla, kar do domskega zdravnika in mu povedala svoje, in me je upošteval (B34).

INTERVJU C

Stanovanje

[1] Kakšna je vaša bivanjska situacija in kako jo vzdržujete? Skušajo drugi kdaj vplivati na njo?

Živim v veliki hiši, v kateri sicer živi 9 ljudi (C1), vendar se vsak drži bolj zase, zato nekega nadležnega vtikanja ni (C2). Živim v 2. nadstropju skupaj s svojo ženo (C1), s katero vsak dan skuhava kosilo za vse člane družine. Kosilo je tudi edini obrok, ki ga pojedemo skupaj in kjer se podružimo vsi (C3).

[2] Kakšen pomen ima za vas zasebnost? Kako regulirate kdo lahko vanjo vstopi in kdo ne?

Sem dokaj zaseben človek in rad vse ponaredim brez pomoči (C4). Zadnje čase to žal ni mogoče zaradi zdravja, zato se večkrat počutim ničvrednega (C5). Zdaj, ko večino dneva presedim, mi družba manjka bolj kot kadarkoli prej, saj samo tako ne razmišljam preveč o vsem kar je slabega (C6).

Potrebe vsakdanjega življenja in delo

[3] Kako poteka vaš vsakdan, kar se tiče opravil? Kako jih danes opravljate drugače, kot pred leti?

Vstanem že zelo zgodaj, saj ne morem spati. Po navadi je to okoli pol 7h zjutraj. Skupaj z ženo popijeva kavo potem pa se ona odpravi ven, nahraniti živali, jaz pa grem na manjši pregled hiše. Pozimi tudi zakurim. Čez dan pomirkam svoje vnuke in kuham (C7) ampak zaradi srca je tudi kuhanje že naporno (C8). Včasih sem bil veliko bolj aktiven. No še zdaj bi bil pa mi zdravje tega ne dopušča (C9). Delal sem v upravi, po službi pa sem bil aktiven drugače. Bil sem tudi strasten gasilec. Lahko bi rekel, da pogrešam mlada leta (C10).

[4] V kolikšni meri so drugi ljudje vključeni v odločitve, ki se tičejo vas? Je to tako po vaši želji? Kakšen občutek to vzbudi v vas?

Kar se tiče zdravja, se vedno žena in hči odločijo namesto mene in me tudi vedno pospremi do zdravnika in onidve sprašujejo in poslušajo, saj jaz že ne slišim več tako dobro, poleg tega pa ne vem veliko o teh stvareh (C11). In vesel sem, da jim je mar zame, zato me to niti malo ne moti (C12).

Družabnost in stiki

[5] S koliko ljudmi komunicirate na dnevni ravni? Ste s svojim socialnim omrežjem zadovoljni?

Glede na to, da nas je v hiši 9 mislim da je to čisto zadostna količina (C13) in sem čisto zadovoljen (C14).

[6] Na koga se obrnete, če kdaj naletite na nekaj, česar ne zmorete sami rešiti?

Glede tehničnih in fizičnih stvari se vedno obrnem na svojega najstarejšega vnuka (C15), ker zna popraviti več ali manj vse. Sem pa včasih mala trma in poskušam narediti sam (C16).

[7] Ste morda vključeni v kakšno skupino? Kako tam uveljavljate svoje mnenje?

Bil sem gasilec, pa sem zdaj že veteran (C17).

Pravice do informacij, kakovostne in prilagojene oskrbe, dostojanstva, telesnega in duševnega blagostanja, svobode in varnosti

[8] S katerimi službami zdravstvenega ali socialnega varstva imate izkušnje? Kakšne so te izkušnje?

Na področju zdravstva imam zadnje čase dokaj slabe izkušnje, ker se mi zdi, da za nas, starejše ni tako dobro poskrbljeno in je delo dokaj nepremišljeno (C18). Še posebno ko gre za okvaro srca.
Glede socialnega varstva pa sam nimam izkušenj (C19).

[9] Kako menite da ste informirani glede možnosti:

a. Za oskrbo in podporo

Sem kar lepo informiran (C20).

b. Aktivnosti v prostem času

Mogel bi več gibati, hočem več gibati, pa mi zdravje to ne dopušča (C21).

c. Splošnih informacij, ki se tičejo financ

Zelo informiran, glede na to da je bila to moja služba (C22).

d. Drugih zadev, ki so za vas pomembne

Če me kaj zanima vedno dobim odgovore (C23).

Kako pogosto se sami informirate o vsem tem?

Pregledam veliko televizije (C24) in včasih tema nanese tudi na to.

Kje dobite informacije?

Veliko izvem tudi od hčerke in vnukov, predvsem kaj je novega v našem kraju (C25).

[10] Kako ste reagirali, če se vam je kdaj zgodilo ali ste bili priča kršenju človekovega dostojanstva, poniževanju zaradi starosti, bolezni?

Ostal sem miren, mogoče kakšno krepko rekel nazaj (C26). Ko pa sem prišel domov, sem za to povedal vsem in premišljal še nekaj noči (C27).

INTERVJU D

Stanovanje

[1] Kakšna je vaša bivanjska situacija in kako jo vzdržujete? Skušajo drugi kdaj vplivati na njo?

Jah tako je no. Meni je mož umrl že pred 25 leti in sem do pred kratkim živela sama s hčerko in njeno družino na kmetiji, kjer sem delala celo življenje. Pred tremi leti pa sem spoznala simpatičnega gospoda, ki je tudi vdovec in sem se odločila, da se preselim k njemu, ker je tudi živel sam v veliki hiši in je rabil družbo in nekoga, da skrbi za njega. Tako da ja, živiva

sama v hiši (D1), imava kokoši in ribnik, pa tudi manjši vrtiček, ker zelo rada delam na vrtu in sem navajena domače zelenjave že celo življenje. Zdaj hiša je last partnerja tako, da kakšnih posebnih stroškov glede nje nimava, razen tekočih mesečnih stroškov, ker pa sva oba upokojena in prejemava dokaj solidno pokojnino težav z denarjem nimava in lahko normalno prideva skozi mesec, pa še kaj nama ostane (D2). Saj ne rabiva veliko, ker sva tako navajena, če si pa kdaj kaj želiva, recimo kakšen izlet, si pa tudi lahko privoščiva. Moram priznati, da se nama leta že poznajo, sama imam kar dosti težav s srcem in pritiskom tako, da dostikrat dnevno rabim počitek (D3), ampak vseeno vsa dela okoli hiše opravlja sama (D4). Delo se vedno najde ali je treba poskrbeti za živali, ali je treba pospraviti okoli hiše, ali je treba kaj postoriti na vrtu ampak si lepo vzameva čas in stvari počasi narediva (D5).

Ne, drugi nič ne skušajo vplivati (D6). Sva oba še dokaj samostojna in zmožna skrbeti zase in to ostali tudi vedo. Če kdaj rabiva kakšno pomoč, jih pa pokličeva. Bodisi otroke, mojega brata ali pa vnuke (D7).

[2] Kakšen pomen ima za vas zasebnost? Kako regulirate kdo lahko vanjo vstopi in kdo ne?

Ah, moja vrata so vedno vsem odprta. Jaz sem zelo komunikativna in družabna oseba, partner pa prav tako (D8). Vedno imava polno hišo obiskov, saj partner v prostem času igra šah in vedno povabi prijatelje k nama domov, potem pa šahirajo tudi do poznih nočnih ur. Jaz jim takrat kaj narežem ali pa jim postrežem pijačo, potem jih pa gledam, ker sama ga pa ne znam igrati. Tako, da nisem zaprta oseba in nebi rekla, da kdaj reguliram vstop, ker sem vedno vesela, če kdo pride na obisk (D9).

Potrebe vsakdanjega življenja in delo

[3] Kako poteka vaš vsakdan, kar se tiče opravil? Kako jih danes opravljate drugače, kot pred leti?

Jah veste, moj dan gre bolj počasi, ker sem že stara (D10). Nekje okoli 7.30 počasi vstanem in partnerju pripravim zajtrk in kavo. Sama zjutraj ne jem veliko, ker mi ne paše, kavo pa rada spijem. Ker imam težave s srcem in dihanjem, ponavadi traja kar nekaj časa, da pridem k sebi (D11). Seveda ne smem pozabiti na tablete, včasih pa tudi (D12). Med zajtrkom rada poslušava radio, da izveva kaj se po svetu dogaja, partner pa tudi še kakšen časopis rad prebere (D13). Potem pa odvisno od dneva, vremena in počutja (D14). Vsak dan je drugačen. Zdaj preveč na soncu tudi ne smem biti veste, ker me tako utruji, tako da opoldne sem ponavadi v hiši in kuham kosilo. Kosilo jeva navadno kar ob dveh, nato pa se grem malo uleči, da počijem. Potem grem pa na vrt, kjer kaj posadim ali pa oplevem. Okoli hiše pomedem in pospravim, če je treba. Zvečer najprej kokoške zaprem in jajca pobrem potem pa večerjo pripravim (D15). Ko pojeva se pa pred televizor usedeva in pogledava poročila ali pa kakšno zabavno oddajo (D16). Če ima pa partner šahovske kolege na obisku, potem pa njim kaj narežem ali pa se z njimi malo podruživa (D17).

Jah danes gre vse bolj počasi. Tisto kar sem prej naredila v eni uri danes naredim v treh. Pa saj nimaš kaj (D18). Dol se ne morem več tako dolgo držati, ker me potem v prsih tišči, tako da moram med okopavanjem večkrat vmes počiti. Je pa tudi kakšna stvar, ki je ne morem več početi. Recimo včasih sem na roke zelo rada kosila pa ne morem več. Imava pa sedaj kosilnico, da to počne namesto mene (D19). Pa drva sem rada napravljala, uf kako sem rada šla v hosto in sekala veje. Zdaj pa ne gre več (D20). Dobro kakšno še odsekam

ampak ne več toliko kot včasih. Nama pa moj brat zdaj pri tem pomaga, jih on napravi (D21).

[4] V kolikšni meri so drugi ljudje vključeni v odločitve, ki se tičejo vas? Je to tako po vaši želji? Kakšen občutek to vzbudi v vas?

Zaenkrat še vse odločitve sprejemava sama in se namesto naju ne odloča nihče (D22). Imava srečo, da sva še kolikor toliko zdrava in samostojna in to mi je tudi všeč (D23), ker bi iskreno povedano težko sprejela, da bi se nekdo odločal namesto mene. Rada imam stvari pod nadzorom in rada jih naredim tako kot si sama zamislim. Če pa nekdo drug zate odloča, se pa nemočnega počutiš (D24).

Družabnost in stiki

[5] S koliko ljudmi komunicirate na dnevni ravni? Ste s svojim socialnim omrežjem zadovoljni?

Uf ja, sem zadovoljna (D25). Veste jaz sem zelo družabna in imam veliko ljudi za klepetanje (D26). Če že ne pridejo na obisk, se pa slišimo po telefonu (D27). Zdaj, odvisno je od dneva ampak največkrat se slišim z mlajšo hčerko in najmlajšim sinom (D28), malo manj pogosto, recimo enkrat na teden pa s starejšo hčerko in sinom (D29). Kakšen dan veliko klepetam po telefonu, recimo z otroci ali pa z bratom, sestrično, nečaki, znanci, kakšen dan pa tudi nič (D30). Dosti se družim tudi s šahovskimi kolegi mojega partnerja, ki s seboj pripeljejo včasih tudi žene (D31), to se dogaja vsaj dvakrat na teden, otroci me pa obiščejo nekajkrat na mesec. Pride pa večkrat na obisk tudi partnerjev sin (D32).

[6] Na koga se obrnete, če kdaj naletite na nekaj, česar ne zmorete sami rešiti?

Velikokrat se obrnem na svojega mlajšega brata, ki rad pride in priskoči na pomoč (D33). Drugače pa tudi na svoje otroke (D34).

[7] Ste morda vključeni v kakšno skupino? Kako tam uveljavljate svoje mnenje?

Sem ja, v Društvo upokojencev sem vključena (D35) in pa v Društvo izgnancev (D36). Sicer se srečanj in tega kar imajo ne udeležujem tako, da svojega mnenja tam ne uveljavljam (D37), greva pa s partnerjem rada na kakšen izlet, ki ga včasih organizirajo (D38).

Pravice do informacij, kakovostne in prilagojene oskrbe, dostojanstva, telesnega in duševnega blagostanja, svobode in varnosti

[8] S katerimi službami zdravstvenega ali socialnega varstva imate izkušnje? Kakšne so te izkušnje?

Ja tako no, s službami socialnega varstva nimam ravno izkušenj (D39), s službami zdravstvenega pa kar veliko, zaradi mojega bolezenskega stanja (D40). Pomoči na domu še ne potrebujem in je do sedaj tudi nisem nikoli potrebovala, izkušnje v zdravstvenem domu so bile do zdaj vedno pozitivne (D41). Sem dosti pri zdravniku ampak večinoma zaradi ne nujnih stvari. Ponavadi grem po zdravila, ki jih vedno dobim ali pa na kakšno kontrolo in merjenje pritiska. Zdravnica je prijazna in mi vedno prisluhne, tako da s tem nimam težav (D41). Je pa tudi veliko stvari, ki jih po telefonu lahko uredim, tako da sem kar zadovoljna.

[9] Kako menite da ste informirani glede možnosti:

- a. Za oskrbo in podporo

Zaenkrat tega še ne rabim, drugače pa vem za oskrbo na domu, da ti lahko pridejo pomagat pospraviti ali pa skuhat (D42). Aja, pa Sopotnika tudi poznam, ker sem enkrat to že koristila (D43). To je pa tudi to kar vem o tem. Se trenutno niti ne zanimam, ker ne potrebujem pomoči (D44).

b. Aktivnosti v prostem času

Jah o teh aktivnostih dostikrat preberem v Vestniku, ki ga pošilja Društvo izgnancev (D45). Organizirajo kakšne pohode ali pa kaj podobnega. Sicer se jih ne udeležujem, ker ne zmorem hoditi daljše razdalje, sem pa o tem obveščena. O kakšnih drugih prostočasnih aktivnostih, ki bi se dogajale kje blizu pa ne vem (D46).

c. Splošnih informacij, ki se tičejo financ

Ja to sem pa kar dobro informirana. Vedno spremljam svoje finance, se kar dosti spoznam na to. Z denarjem v celoti razpolagam sama, imam tudi svoj račun (D47). Nekaj denarja gre seveda za mesečne stroške (položnice, hrana) ostalo pa porabim za kakšne izlete, dopuste ali pa si privoščim kakšno malenkost. Kakšen evro gre seveda tudi mojim vnukom in pravnukom, imam pa tudi kar nekaj našparanega predvsem za pogreb (D48).

d. Drugih zadev, ki so za vas pomembne

Kaj pa vem, mislim da se dobro znajdem zaenkrat na vseh področjih, ki jih potrebujem (D49).

Kako pogosto se sami informirate o vsem tem?

Če me kaj zanima vprašam, ampak zelo poredko, ker nimam časa in interesa (D50).

Kje dobite informacije?

Največ po televiziji (D51) in v časopisih, ki sem jih omenila (D52), potem pa mi kaj še povejo drugi, kar se mi zdi dobro, da en drugemu pomagamo (D53).

[10] Kako ste reagirali, če se vam je kdaj zgodilo ali ste bili priča kršenju človekovega dostojanstva, poniževanju zaradi starosti, bolezni?

Jah, priča temu še nisem bila, pa tudi meni se to še ni zgodilo. Sem pa dostikrat že po televiziji videla takšne stvari in moram reči, da me kar ujezi (D54). Močno obsojam, če se koga ponižuje zaradi starosti ali pa bolezni. Saj človek si ni sam kriv, da je bolan ali pa star. To se nebi smelo dogajati (D55).

INTERVJU E

Stanovanje

[1] Kakšna je vaša bivanjska situacija in kako jo vzdržujete? Skušajo drugi kdaj vplivati na njo?

Stanujem v majhni garsonjeri v veliki večstanovanjski hiši, katero sva zgradila skupaj s sedaj že pokojnim možem. Ostala stanovanja so za svoje potrebe vzeli sin z razširjeno družino (E1). Moje stanovanje je majhno, a dovolj veliko za moje potrebe. Nahaja se v pritličju, tako da do njega lahko dostopam brez težav premagovanja stopnic (E2). Za čistočo in ogrevanje celotne hiše sem zadolžena jaz, ostali pomoči ne ponudijo (E3). Tudi za obisk trgovine in zagotovitev osnovnih življenjskih potreb sem zadolžena sama zase (E4).

[2] Kakšen pomen ima za vas zasebnost? Kako regulirate kdo lahko vanjo vstopi in kdo ne?

Zasebnost potrebujem, kadar si čez dan vzamem čas za počitek (E5). Poleg tega je niti ne potrebujem, rada sem v stiku z ljudmi in ne maram samote (E6), zato velikokrat po telefonu pokličem svoje najbližje sorodnike in z njimi poklepetam. Še rajši vidim, da me pridejo obiskati, sploh moj pravnuk, skozi katerega ponovno vidim otroške vragolije in smisel življenja (E7). Če si kdaj želim samote, ostalim jasno povem, da nimam časa za druženje (E8).

Potrebe vsakdanjega življenja in delo

[3] Kako poteka vaš vsakdan, kar se tiče opravil? Kako jih danes opravljate drugače, kot pred leti?

Vsak dan si sama kuham vse obroke v dnevu (E9), razen če mi hčeri kdaj prineseta kak topel obrok iz trgovine ali iz njunega doma. V hladnejših dneh skrbim za ogrevanje celotne hiše, torej moram zagotoviti razpolago drv v kurilnici, da ogenj v peči ne ugasne, tudi čez noč, saj spim zelo malo (E10). Spomladi in poleti veliko časa preživim na vrtu, katerega obdelujem sama, kolikor je v moji moči (E11). Za zahtevnejša opravila na vrtu mi na pomoč priskoči vnukinja (E12). Zelo rada rešujem križanke, to počnem vsak dan in tako tudi ohranjam spomin (E13). Preživljanje mojih dni je zelo drugačno kot pred leti, ko sem še bila pri močeh in sem sama skrbela za kmetijo, gospodinjenje in varstvo vnukov. Zdaj mi kakšna stvar vzame tudi več dni časa, čeprav sem jo v preteklosti sama uredila v le nekaj urah (E14), npr. obdelovanje vrta ali pomivanje tal v hiši. Kuham zdaj tudi samo zase, le kadar sem lačna, saj mi to opravilo vzame veliko moči (E9). Včasih sem kuhala tudi za 10 ljudi vsak dan, saj smo na kmetiji vedno imeli delavce, ki so pomagali na žagi, za tem pa sem včasih skuhala še za svojih 5 vnukov, ki so se občasno prišli čuvati.

[4] V kolikšni meri so drugi ljudje vključeni v odločitve, ki se tičejo vas? Je to tako po vaši želji? Kakšen občutek to vzbudi v vas?

Različno. Za večje stvari so drugi bolj vključeni, za manjše pa manj. Za obisk trgovine in frizerja se odločam sama, saj sem še vedno mobilna in se peljem sama. Nazadnje, ko so bili drugi precej vključeni v odločitve, je bilo ob nakupu avtomobila in televizije zame, saj se jaz na to ne spoznam in sem prosila sina, da mi pomaga (E15). Kljub temu, sta pomagali tudi hčeri (E16). Včasih se počutim tudi izkoriščeno, saj v teh letih ne zmorem več stvari, ki sem jih pred leti počela vsakodnevno, vendar ne znam reči ne. Vnukinja od mene pričakuje, da več dni med poletjem kuham za 15 otrok, ki jih ima takrat v varstvu, to pa mene preveč izčrpa, vendar ji poskušam ustreči (E17).

Družabnost in stiki

[5] S koliko ljudmi komunicirate na dnevni ravni? Ste s svojim socialnim omrežjem zadovoljni?

Vsak dan se po telefonu pogovarjam s hčerama ali z vnuki (E18), tako ohranjam stike. Tedensko pridejo tudi na obisk, nekateri večkrat kot drugi (E19). Na vsake toliko časa se slišim tudi s sorodniki, sosedi in sošolci iz mojega rodnega kraja na drugem koncu Slovenije (E20). Na vasi ohranjam stike z nekaj posamezniki, s katerimi se vsak mesec dobimo na čaju in klepetu (E21). S sinom in njegovo družino, ki živijo v moji hiši, imam stikov kar je nujnega (E22). Včasih si želim več stikov z ljudmi, sploh v zimskih mesecih, ko nimam dela zunaj in sem cele dneve v stanovanju (E23).

[6] Na koga se obrnete, če kdaj naletite na nekaj, česar ne zmorete sami rešiti?

Odvisno, za kakšno stvar se gre in kako hitro pomoč potrebujem. Če jo potrebujem takoj, se najprej obrnem na sina, ki živi na moji kmetiji, če pa stvar lahko malo počaka ali pa je težava miselne narave, pokličem hčeri in njune otroke, ki živijo drugje (E24) in mi z veseljem pomagajo.

[7] Ste morda vključeni v kakšno skupino? Kako tam uveljavljate svoje mnenje?

Ne, nisem (E25). Včasih sem še bila v društvu upokojencev, vendar zdaj nisem več. Svoje mnenje sem vedno glasno povedala, nato pa smo debatirali glede uveljavitve (E26).

Pravice do informacij, kakovostne in prilagojene oskrbe, dostojanstva, telesnega in duševnega blagostanja, svobode in varnosti

[8] S katerimi službami zdravstvenega ali socialnega varstva imate izkušnje? Kakšne so te izkušnje?

Samo izkušnje z osebnim zdravnikom in občasnimi napotitvami k specialistom za različne zadeve (E27). Z zdravnikovim načinom obravnave in njegovim mnenjem se dostikrat ne strinjam in mu to tudi jasno povem (E28).

[9] Kako menite da ste informirani glede možnosti:

a. Za oskrbo in podporo

Za to se ne zanimam, ker sem zmožna sama skrbeti zame (E29).

b. Aktivnosti v prostem času

Sem dobro informirana (E30), vendar se takšnih aktivnosti ne udeležujem več (E31).

c. Splošnih informacij, ki se tičejo financ

Finance se mi zdijo čedalje bolj zapletene, ne sledim več, zato mi pri tem pomaga hči (E32).

d. Drugih zadev, ki so za vas pomembne

Ne spomnim se ničesar drugega.

Kako pogosto se sami informirate o vsem tem?

Redko (E33).

Kje dobite informacije?

Televizija (E34), lokalni časopis (E35) ali pa mi kdo pove (E36).

[10] Kako ste reagirali, če se vam je kdaj zgodilo ali ste bili priča kršenju človekovega dostojanstva, poniževanju zaradi starosti, bolezni?

Uprla sem se in jasno povedala, da takšno ravnanje ni ustrezno (E37). Star človek in bolan človek potrebujeta dodatno pomoč, ne sme se ju odrivati na rob družbe (E38).

INTERVJU F

Stanovanje

[1] Kakšna je vaša bivanjska situacija in kako jo vzdržujete? Skušajo drugi kdaj vplivati na njo?

Z ženo živiva v hiši sama (F1), pred 15. leti se je odselil sin, hčera že prej. Dokler smo živeli skupaj smo imeli položnice razdeljene na polovico, sedaj pa si sama plačujeva. Sedaj ko sva že v letih nama na kmetiji pomagata vnuka in sin, večinoma dobro sodelujemo (F2).

[2] Kakšen pomen ima za vas zasebnost? Kako regulirate kdo lahko vanjo vstopi in kdo ne?

Tisti ki ga poznam in mu zaupam je lahko tudi del moje zasebnosti (F3).

Potrebe vsakdanjega življenja in delo

[3] Kako poteka vaš vsakdan, kar se tiče opravil? Kako jih danes opravljate drugače, kot pred leti?

Zjutraj vstanem, pojem nekaj, naredim malo vaj za telo, nato se odpravim v štalo (F4). Po štali sledi zajtrk. Po zajtrku se skoraj vsak dan odpraviva na sprehod (F5). Čez dan opravljava kake stvari na vrtu in hkrati kuhava kosilo (F6). V popoldanskem času pa se po navadi s sinom in vnukoma zmenimo kateri bo šel v štalo (F7). Sledi večerja in gledanje poročil (F8).

Včasih sem na kmetiji vse naredil sam, zdaj vse več delajo drugi (F9), zaradi mojih težav s križem, kolenom in ramo. Me pa pri delu ne poslušajo dovolj, raje naredijo po svoje. Včasih je tako prav, včasih pa ne (F10).

[4] V kolikšni meri so drugi ljudje vključeni v odločitve, ki se tičejo vas? Je to tako po vaši želji? Kakšen občutek to vzbudi v vas?

Ja tudi drugi ljudje se včasih odločajo namesto mene (F11). Pustim jih in tudi oni se bodo naučili iz napak (F12). Najprej mi po navadi ni všeč nato pa, če se pravilno odločijo in jim rata jim priznam da so se pravilno odločili (F13).

Družabnost in stiki

[5] S koliko ljudmi komunicirate na dnevni ravni? Ste s svojim socialnim omrežjem zadovoljni?

Odvisno od dneva, približno z 10 ljudmi na dan komuniciram (F14). Zaenkrat sem zadovoljen (F15).

[6] Na koga se obrnete, če kdaj naletite na nekaj, česar ne zmorete sami rešiti?

Po navadi se najprej obrnem na hčer, ker mi večkrat dobro svetuje in pomaga (F16). Če gre za delo pa na sina ali vnuke (F17). Če imam kakšne zadeve na upravni enoti, pa da je dosti papirologije, se ne najdem, pa tudi bolj slabo slišim in to raje prepustim hčeri in sinu (F18).

[7] Ste morda vključeni v kakšno skupino? Kako tam uveljavljate svoje mnenje?

Ne nisem vključen v nobeno skupino (F19).

Pravica do kakovostne in prilagojene oskrbe

[8] S katerimi službami zdravstvenega ali socialnega varstva imate izkušnje? Kakšne so te izkušnje?

Zdravnik. Odvisno od situacije, zadnje čase odkar je covid 19 opažam da se zdravniki manj zavzemajo za svoje paciente (F20).

Pravica do informacij

[9] Kako menite da ste informirani glede možnosti:

- a. Za oskrbo in podporo

Zaenkrat še sam lahko poskrbim zase in za soprogo (F21), o oskrbi vem toliko, da so domovi dragi in si ga ne bi mogel privoščiti (F22).

- b. Aktivnosti v prostem času

Nisem informiran, ker se za njih ne zanimam (F23), imam svoj ritem aktivnosti v prostem času.

- c. Splošnih informacij, ki se tičejo financ

Kar se tiče financ nama pri tem pomaga hči (F24).

- d. Drugih zadev, ki so za vas pomembne

Ker imam kmetijo moram veliko vedeti tudi o tem (F25). Za kakšne nove subvencije izvem od drugih ali pa v pisarni kmečke zadruge. Zaenkrat sem vedno vse izvedel pravočasno (F26).

Kako pogosto se sami informirate o vsem tem?

Malokrat, raje prepustim drugim, ki se na to bolj spoznajo (F27).

Kje dobite informacije?

Največ mi pove hčera (F28) ali pa slišim po televiziji (F29).

Pravica do dostojanstva, telesnega in duševnega blagostanja, svobode in varnosti

[10] Kako ste reagirali, če se vam je kdaj zgodilo ali ste bili priča kršenju človekovega dostojanstva, poniževanju zaradi starosti, bolezni?

To se lahko zgodi vsakemu človeku (F30) in ta dejanja niso ustrezna. Bolan človek ali če je starejša oseba potrebuje še dodatno več pomoči (F31). Bi pa v tem primeru tej osebi katera bi kršila to rekel da ji privoščim da se njemu tudi to zgodi (F32).

INTERVJU G

Stanovanje

[1] Kakšna je vaša bivanjska situacija in kako jo vzdržujete? Skušajo drugi kdaj vplivati na njo?

Stanovanje je v redu, precej majhno in dokaj pospravljeno, kuhinja in dnevna soba sta opremljeni, postelja je udobna, kopalnica je praktična (G1). Živimo doma, imamo hišo, kjer imava s soprogom svoje stanovanje. Več ne potrebujeva (G2).

[2] Kakšen pomen ima za vas zasebnost? Kako regulirate kdo lahko vanjo vstopi in kdo ne?

Zasebnost je v redu, imam svoj mir (G3). Vrata stanovanja so odprta vsakemu, prav tako imamo vsak svoj zvonec, kjer lahko izbiram, komu odpret in komu ne (G4).

Potrebe vsakdanjega življenja in delo

[3] Kako poteka vaš vsakdan, kar se tiče opravil? Kako jih danes opravljate drugače, kot pred leti?

Zjutraj zajtrk, kava, nato se dan začne, kuhanje, televizija in počitek večkrat tekom dneva (G5). Včasih še kaj postorim. Ne dosti drugače, malce počasneje, ampak še vedno v miru in z užitkom (G6). Večino opravil postori moj soprog, jaz pa gospodinjim (G7).

[4] V kolikšni meri so drugi ljudje vključeni v odločitve, ki se tičejo vas? Je to tako po vaši želji? Kakšen občutek to vzbudi v vas?

Kolikor jih prosim, da pomagajo (G8). Da. Počutim se svobodno, imam svoj mir in nihče se ne odloča namesto mene v večini primerov (G9). Poskušam pa jaz večkrat vplivati na druge s svojim znanjem, saj dosti vem (G10).

Družabnost in stiki

[5] S koliko ljudmi komunicirate na dnevni ravni? Ste s svojim socialnim omrežjem zadovoljni?

S sosedi (G11), vnuki, sinom, družino (G12). Prav tako dobim obiske na vsake toliko časa (G13). Da, raje imam manj ljudi okrog sebe, pa da so ti pravi (G14).

[6] Na koga se obrnete, če kdaj naletite na nekaj, česar ne zmorete sami rešiti?

Običajno na vnuke ali sina (G15).

[7] Ste morda vključeni v kakšno skupino? Kako tam uveljavljate svoje mnenje?

Sem v društvu upokojencev (G16), bila pa sem tudi tajnica turističnega društva in gasilskega društva, kjer sem delovala več kot 20 let (G17). Moje mnenje povem, če je to potrebno (G18) in ob raznih glasovanjih (G19).

Pravice do informacij, kakovostne in prilagojene oskrbe, dostojanstva, telesnega in duševnega blagostanja, svobode in varnosti

[8] S katerimi službami zdravstvenega ali socialnega varstva imate izkušnje? Kakšne so te izkušnje?

Z zdravstvenim sistemom imam kar nekaj izkušenj, saj hodim na letne preglede pljuč, mesečne oziroma tromesečne preglede za oči (in injekcije) zaradi mreine in na razne ostale preglede (G20). Izkušnje so večinoma dobre (G21), le čakalne dobe so dolge (G22).

[9] Kako menite da ste informirani glede možnosti:

- a. Za oskrbo in podporo

Zadovoljivo (G23), za ostale stvari vprašam družinske člane (G24)

- b. Aktivnosti v prostem času

V redu (G25), preko lokalnega časopisa (G26) in informacij, ki jih dobim od družine

- c. Splošnih informacij, ki se tičejo financ

Gledam veliko Dnevnika, Slovenije 3 (G27), prav tako mož bere veliko časopisov (G28), zato sva na tekočem s financami (G29).

- d. Drugih zadev, ki so za vas pomembne

Imam dovolj informacij (G30).

Kako pogosto se sami informirate o vsem tem?

Kadar gledam televizijo (G31) in kadar me kaj zanima, kar pogosto (G32).

Kje dobite informacije?

(odgovorjeno pri predhodnih vprašanjih)

[10] Kako ste reagirali, če se vam je kdaj zgodilo ali ste bili priča kršenju človekovega dostojanstva, poniževanju zaradi starosti, bolezni?

Nimam nekih izkušenj (G33).

INTERVJU H

Stanovanje

[1] Kakšna je vaša bivanjska situacija in kako jo vzdržujete? Skušajo drugi kdaj vplivati na njo?

Živim doma, na podeželju, na kmetiji, skupaj z možem, sinom in njegovo družino (H1). Za hišo skrbim sama s pomočjo otrok in tudi vnukov (H2). Glede stvari v zvezi s hišo in okolico se dogovarjamo skupaj (H3).

[2] Kakšen pomen ima za vas zasebnost? Kako regulirate kdo lahko vanjo vstopi in kdo ne?

Rada imam zasebnost in te je s polno hišo ljudi bolj malo (H4), so pa mladi dopoldne v šoli, tako da sem takrat več sama (H5). V mojo zasebnost lahko vstopajo družinski člani, sorodniki, sosedje (H6), manj vesela pa sem, če se na vratih ali pa po telefonu pojavijo kakšni prodajalci, kar se pogosto dogaja (H7).

Potrebe vsakdanjega življenja in delo

[3] Kako poteka vaš vsakdan, kar se tiče opravil? Kako jih danes opravljate drugače, kot pred leti?

Zbudim se že zelo zgodaj, da grem v hlev in da pripravim zajtrk (H8). Dopoldne kaj postorim po hiši ali na vrtu, nato skuham kosilo, pomijem posodo. Tudi popoldne opravljam razna dela

na vrtu in v hiši, zvečer grem spet v hlev in to je vse (H9). Pri opravih sem bolj počasna, previdna, bolj okorna, saj imam težave s svojimi nogami (H10).

[4] V kolikšni meri so drugi ljudje vključeni v odločitve, ki se tičejo vas? Je to tako po vaši želji? Kakšen občutek to vzbudi v vas?

O sebi se odločam sama, se posvetujem z možem in z otroci (H11). Od moža in sina sem finančno odvisna, saj je moja pokojnina zelo zelo nizka (H12), tako da glede denarnih zadev odločata onadva (H13). Bi si želela, da bi mela kaj več svojega, da bi lahko kdaj kupila tudi kaj ne nujnega, a tako pač je, sem se po vseh teh letih že sprijaznila (H14).

Družabnost in stiki

[5] S koliko ljudmi komunicirate na dnevni ravni? Ste s svojim socialnim omrežjem zadovoljni?

Vsaj s petimi ljudmi komuniciram vsak dan, torej s temi s katerimi živim (H15). Drugače pa tudi s svojimi otroki in družinami, ki ne živijo doma (H16), pa s svakinjo, s svojimi brati in sestrami (H17), s sosedami (H18). S svojim socialnim omrežjem sem zadovoljna (H19).

[6] Na koga se obrnete, če kdaj naletite na nekaj, česar ne zmorete sami rešiti?

Na moža, otroke (H20), sosede, ki so tudi prijateljice (H21), v prvi vrsti pa na Boga (H22).

[7] Ste morda vključeni v kakšno skupino? Kako tam uveljavljate svoje mnenje?

Vključena sem v molitveno skupino, ki jo imamo enkrat na teden v naši vasi (H23). Tam smo si enakovredni, vsak lahko izrazi svoje mnenje (H24).

Pravice do informacij, kakovostne in prilagojene oskrbe, dostojanstva, telesnega in duševnega blagostanja, svobode in varnosti

[8] S katerimi službami zdravstvenega ali socialnega varstva imate izkušnje? Kakšne so te izkušnje?

Izkušnje imam predvsem s patronažno službo, ki mi pomaga z mojimi ranami na nogah. Te punce so vse zelo luštne in prijazne (H25), zelo sem jim hvaležna (H26).

[9] Kako menite da ste informirani glede možnosti:

a. Za oskrbo in podporo

Ne poznam drugega kot patronažno službo in dom za ostarele, kamor pa ne želim iti (H27).

b. Aktivnosti v prostem času

Nimam prav veliko prostega časa (H28) in tudi ne vozim avta, tako da nimam veliko možnosti udeleževanja aktivnosti, ki niso v bližini (H29).

c. Splošnih informacij, ki se tičejo financ

Kot sem že rekla, imam le zelo nizko pokojnino, tako da se s financami ne ubadam (H30), nimam niti bančnega računa (H31).

d. Druge stvari, ki so za vas pomembne

Zame je pomembna predvsem vera (H32), vsako nedeljo gremo s sosedomi v cerkev (H33), enkrat na teden imamo molitveno skupino, naročena sem na tednik Družina (H34).

Kako pogosto se sami informirate o vsem tem? Kje dobite informacije?

Vse informacije dobim prek bližnjih ljudi (H35), časopisov (H36) in prek radia, radio poslušam vsako jutro in ko kuham kosilo (H37).

[10] Kako ste reagirali, če se vam je kdaj zgodilo ali ste bili priča kršenju človekovega dostojanstva, poniževanju zaradi starosti, bolezni?

Ne spomnim se, da bi kdaj kaj takega doživela (H38), do starejših sem imela vedno spoštljiv odnos (H39), prav tako imajo spoštljiv odnos tudi drugi do mene, zdaj ko sem že v letih (H40).

INTERVJU I

Stanovanje

[1] Kakšna je vaša bivanjska situacija in kako jo vzdržujete? Skušajo drugi kdaj vplivati na njo?

Živim v hiši, ki sem jo zgradil sam. Nad nama z ženo ima stanovanje hčerka s partnerjem (I1). Sicer sem lastnik hiše jaz, ampak je vse kar se tiče vzdrževanja na hčerki, ker so to prezapletene zadeve za naju z ženo (I2). Je situacija takšna, da ves čas prihaja do sprememb, niti ne vem več katerega ponudnika elektrike imamo (I3).

[2] Kakšen pomen ima za vas zasebnost? Kako regulirate kdo lahko vanjo vstopi in kdo ne?

Moja žena je ves čas del moje zasebnosti, cele dneve preživiva skupaj (I4). Včasih se morava umakniti vsak v drugo sobo, ker se imava dovolj (I5). Za druge, kdo vstopa, nimam veliko izbire, na primer ko pride patronažna jo moram sprejeti, ker je dobro zame (I6). Če kdo pride na obisk ga tudi ne moreš kar odsloviti (I7).

Potrebe vsakdanjega življenja in delo

[3] Kako poteka vaš vsakdan, kar se tiče opravil? Kako jih danes opravljate drugače, kot pred leti?

Bil sem zidar in sem cele dneve delal (I8). Zdaj mi je velik dosežek če grem na malo daljši sprehod. Prebolel sem tuberkulozo in ne vem kaj še vse in zdaj se ne bom več pobral. Naredim bolj malo, kakšno mleko zavrem ali posesam, pospravim (I9). Dobro da imava hčerko, da nama pomaga vsaj okoli hiše, drugače bi bilo vse zapuščeno (I10).

[4] V kolikšni meri so drugi ljudje vključeni v odločitve, ki se tičejo vas? Je to tako po vaši želji? Kakšen občutek to vzbudi v vas?

Ko sem bil v bolnici je vse urejala hčerka in tudi ko sem prišel domov (I11). Imel sem toliko terapije in podrobna navodila, celo kdaj lahko jem in kdaj ne. Žena in hči sta se kregali ker z ženo nisva razumela navodil, je hčerka vsako uro klicala, če sva naredila prav (I12). Takrat sem bil nemočen, saj sem komaj stal in to ni dober občutek (I13).

Družabnost in stiki

[5] S koliko ljudmi komunicirate na dnevni ravni? Ste s svojim socialnim omrežjem zadovoljni?

Ne veliko (I14). Govorim z gospo, ki nama prinese mleko (I15), pa če kdo pride mimo naše hiše ko sem zunaj (I16). Včasih me kdo pokliče, sem delal pri veliko ljudeh in še vedno se razumemo (I17). Sem pa bolj doma, mi ni da bi hodil okoli (I18).

[6] Na koga se obrnete, če kdaj naletite na nekaj, česar ne zmorete sami rešiti?

Na hčerko, ona pa potem na svojo hčerko, mojo vnukinjo, če je treba (I19).

[7] Ste morda vključeni v kakšno skupino? Kako tam uveljavljate svoje mnenje?

Nisem nikamor vključen (I20). Ne rabim uveljavljati svojega mnenja, ni nikoli tako hudo, da se ne bi mogel prilagoditi (I21).

Pravica do kakovostne in prilagojene oskrbe

[8] S katerimi službami zdravstvenega ali socialnega varstva imate izkušnje? Kakšne so te izkušnje?

Lani sem bil dolgo v bolnici, pa potem na rehabilitaciji na Golniku (I22), potem pa je več kot pol leta skoraj vsak dan hodila patronažna (I23). V bolnici takrat me niso poslušali, ko sem hotel domov, ko sem imel vsega dovolj (I24). Drugače so mi pomagali, vstati in se prihatati (I25).

Pravica do informacij

[9] Kako menite da ste informirani glede možnosti:

a. Za oskrbo in podporo

Za to skrbi hčerka, ji zaupam (I26).

b. Aktivnosti v prostem času

Me niti ne zanimajo, nimam energije, da bi kam šel (I27). Jih pa vidim veliko v časopisih (I28), na televiziji ali po radiu (I29).

c. Splošnih informacij, ki se tičejo financ

Vse položnice plačuje žena, hčerka jo pa pelje na pošto in skupaj uredijo (I30).

d. Drugih zadev, ki so za vas pomembne

Pomembno mi je zdravje (I31), da grem vsak dan na sprehod, da se ne zasedim in obležim (I32). Za to ne rabim informacij, razen recimo o vremenu.

Kako pogosto se sami informirate o vsem tem?

Vsak dan, ko gledam televizijo, da bi pa šel sam kaj iskat, to ne (I33).

Kje dobite informacije?

(odgovorjeno pri predhodnih vprašanjih)

Pravica do dostojanstva, telesnega in duševnega blagostanja, svobode in varnosti

[10] Kako ste reagirali, če se vam je kdaj zgodilo ali ste bili priča kršenju človekovega dostojanstva, poniževanju zaradi starosti, bolezni?

V bolnici vidiš veliko tega (I34). Sploh ko privežejo ljudi, ki si potrgajo cevke (I35). Po eni strani razumem, je za njihovo dobro, ampak kaj pa bolan človek ve, ko je na toliko zdravilih (I36). To je težko gledati, ampak ne moreš nič pomagati (I37).

8.3. Priloga 3: Odprto kodiranje

ODPRTO KODIRANJE

INTERVJU A

Št. izjave	IZJAVA	POJEM	KATEGORIJA	PROPOZICIJA
A1	Imam stanovanje v katerem živim skupaj s hčerko in njenim sinom. To vpliva na mojo situacijo.	Živi v stanovanju s hčerko in vnukom	Bivanjska situacija	Stanovanje
A2	Večkrat kuham za vnuka, ker hčera dela na izmene in prihaja zelo različno domov. Poskrbim zanj kolikor le morem.	Skrb za vnuka	Vsakodnevna opravila	Potrebe vsakdanjega življenja
A3	Mi pa ona potem pomaga, ko grem po večjih nakupih, ali pa me kam pelje.	Vzajemna pomoč hčerke	Skrb za potrebe	Potrebe vsakdanjega življenja
A4	Imam svojo sobo, ki je samo moja, drugo je vse skupno s hčerko.	V stanovanju vse skupno, razen spalnice	Zasebnost	Stanovanje
A5	Mislím, da v mojo sobo ne vstopata, zato je tam moja zasebnost.	Spalnica pomeni zasebnost	Zasebnost	Stanovanje
A6	Zjutraj vstanem ob šestih in poslušam jutranja poročila po radiu. Potem je odvisno kako ima hčera službo, včasih pripravim zajtrk vnuku, včasih to uredi hčera. Čez dan se potem nekako zaposlim z gospodinjskimi opravili ali grem po opravkih.	Vstajanje, poročila, zajtrk, gospodinjska opravila, opravki	Vsakodnevna opravila	Potrebe vsakdanjega življenja
A7	Manj naredim kot sem včasih, ker vse delam bolj počasi, ker se mi ne mudi tako kot se mi je ko sem še hodila v službo.	Manjša produktivnost kot v delovnih letih	Produktivnost	Delo in denar
A8	Hčerko večkrat prosim, če mi pomaga, ko se je treba naročiti	Pomoč hčerke pri zapletenih zadevah	Pomoč	Delo in denar

	k zdravniku ali pa če pri položnicah kaj ne štima. Pa tudi za druge stvari.			
A9	Ji zaupam, da naredi tako da bo za obe prav.	Zaupanje hčerki	Pomoč	Delo in denar
A10	Pogovorim se kaj s sosedi v bloku, ali pa ko jih srečam na ulici, v trgovini. Tako izvem kaj je novega.	Stiki s sosedi	Stiki	Družabnost in stiki
A11	Večkrat se po telefonu pogovarjam s sestro.	Telefonski pogovori s sestro	Stiki	Družabnost in stiki
A12	To mi je dovolj, ne rabim več.	Zadovoljstvo s stiki	Zadovoljstvo s stiki	Družabnost in stiki
A13	Kot sem že povedala mi pomaga hčera, tudi gre na primer na banko da reši stvari in podobno.	Pomoč hčerke pri zapletenih zadevah	Pomoč	Delo in denar
A14	skupnost bloka, ampak zadnje čase na sestanke hodi hči	V skupnosti bloka zastopa hči	Vključenost v skupine	Družabnost in stiki
A15	Sem nehala hodit jaz, ker so se preveč pregovarjali vedno	Prenehanje sodelovanja zaradi vzdušja	Vključenost v skupine	Družabnost in stiki
A16	Bila sem že pri veliko različnih zdravnikih, specialistih, tako da sem videla že vse, od dobrih do slabih.	Dobre in slabe izkušnje z zdravniki	Izkušnje v zdravstvenem sistemu	Pravica do kakovostne in prilagojene oskrbe
A17	Še od prej imam izkušnje s socialno, ker sem bila samohranilka in mi je prav prišla vsaka pomoč. Takrat je bilo stresno ampak sem dobila vedno kar sem potrebovala, tako da je dobra izkušnja.	Dobra izkušnja s socialno službo	Izkušnje v sistemu socialnega varstva	Pravica do kakovostne in prilagojene oskrbe
A18	Vem, da je za v dom treba oddati prošnjo in da so čakalne vrste.	Poznavanje čakalnih vrst za vstop v dom za stare ljudi	Informiranost	Pravica do informacij
A19	Na zdravnika se lahko obrnem kadarkoli, tudi patronažna je že prišla, če sem imela kaj za previt.	Dostopnost osebnega zdravnika in patronažne službe	Izkušnje v zdravstvenem sistemu	Pravica do kakovostne in prilagojene oskrbe

A20	Vem, da imamo društvo upokojencev in da so kar precej aktivni, hodijo na pohode in imajo telovadbe in ostale izlete	Poznavanje društva upokojencev in njihovih aktivnosti	Informiranost	Pravica do informacij
A21	Včasih mi je kaj zanimivo, ampak nikoli ne grem, sem prepočasna za te zadeve, bi me utrudilo preveč	Aktivnosti spušča iz zdravstvenih razlogov	Aktivnosti	Družabnost in stiki
A22	To ureja hčerka, ki se bolj spozna na vse novosti in podobno	Urejanje financ prepušča hčerki	Denar	Delo in denar
A23	Če ima vnuk kakšne dogodke v šoli me o tem obvesti hčerka in tega se rada udeležim, tudi sama, če ona ne more	Hčerka obvesti o dogodkih vnuka, ki se jih rada udeleži	Pridobivanje informacij	Pravica do informacij
A24	sproti vidim, če je kaj novega na oglasni deski v bloku	Informacije na oglasni deski v bloku	Pridobivanje informacij	Pravica do informacij
A25	Veliko vidim tudi na televiziji	Informacije na televiziji	Pridobivanje informacij	Pravica do informacij
A26	slišim po radiu	Informacije na radiu	Pridobivanje informacij	Pravica do informacij
A27	lokalni časopis	Informacije v lokalnem časopisu	Pridobivanje informacij	Pravica do informacij
A28	je samo enkrat mesečno, dobro bi bilo večkrat, da bi bolj sproti videli kaj je novega	Lokalni časopis bi lahko izhajal pogosteje	Pridobivanje informacij	Pravica do informacij
A29	Tega sem deležna pogosto... V večjih trgovinah me skoraj vsakič kdo grdo gleda, sploh na blagajni, ko moram kaj vrniti ali pa ne zložim dovolj hitro	Pogosto deležna nasilja do starih ljudi	Izkušnje s kršenjem pravic	Pravica do dostojanstva, svobode in varnosti
A30	ljudje ne razumejo da smo starejši bolj počasni in da včasih česa ne vidimo ali slišimo	Nerazumevanje mlajših do starih ljudi	Izkušnje s kršenjem pravic	Pravica do dostojanstva, svobode in varnosti

A31	če se komu drugemu to dogaja mu potem povem, da vem kako to je	Empatija do ostalih starih ljudi	Odzivi na kršenje pravic	Pravica do dostojanstva, svobode in varnosti
A32	takim ljudem nimaš kaj, če bi kaj rekla bi bili verjetno še bolj nesramni	Zadržan odnos do nestrpnih ljudi	Odzivi na kršenje pravic	Pravica do dostojanstva, svobode in varnosti

INTERVJU B

Št. izjave	IZJAVA	POJEM	KATEGORIJA	PROPOZICIJA
B1	Sama živim v mestu, v stanovanjskem bloku. Stanovanje vzdržujem sama.	Sama živi v stanovanju in zanj skrbi	Bivanjska situacija	Stanovanje
B2	če se kaj pokvari, česar ne znam sama popraviti, pokličem sorodnika, znanca, prijatelja ali pa delavca, ki se s tem ukvarja	Ko sama ne zna popraviti pokliče pomoč	Vzdrževanje bivanjske situacije	Stanovanje
B3	nihče ne skuša vplivati na mojo bivanjsko situacijo	Varna bivanjska situacija	Vzdrževanje bivanjske situacije	Stanovanje
B4	Zasebnost ima zame zelo velik pomen	Velik pomen zasebnosti	Zasebnost	Stanovanje
B5	K sebi pustim ljudi, ki mi veliko pomenijo, jih že dolgo in dobro poznam, se z njimi dobro razumem	Vstop v zasebnost ljudem, ki jim zaupa	Zasebnost	Stanovanje
B6	Glede spoznavanja novih ljudi sem zelo previdna, neznancev ne spuščam v svoje stanovanje	Previden odnos do neznancev	Stiki	Družabnost in stiki
B7	Vsak dan si pripravim tri obroke hrane, za sabo pomijem posodo, počistim po stanovanju, zalijem rože. Ko je treba, grem v trgovino, na banko, na pošto, k zdravniku, k avtomehaniku in podobno	Dnevni obroki, pospravljanje, skrb za rože, opravki	Vsakodnevna opravila	Potrebe vsakdanjega življenja

B8	Danes vse skupaj poteka bolj počasi in z večjo previdnostjo, saj se bojim raznih poškodb	Počasnejši in previdnejši vsakdan	Potek dneva	Potrebe vsakdanjega življenja
B9	Odločitve o sebi sprejemam sama, saj svoje družine nimam, sem samostojna. Ne pustim se, da bi kdo upravljal z mano, dokler lahko sama sprejemam odločitve in sama skrbim zase	Samostojna pri svojih odločitvah	Pomen svobode	Pravica do dostojanstva, svobode in varnosti
B10	Vsak dan komuniciram s svojo sestro in svojim bratom	Vsakodnevna komunikacija z bratom in sestro	Stiki	Družabnost in stiki
B11	s sosedi in nekaj prijateljicami	Vsakodnevna komunikacija s sosedi in prijatelji	Stiki	Družabnost in stiki
B12	občasno pa z ostalimi sorodniki, znanci iz pevskega zbora	Občasna komunikacija s sorodniki in znanci	Stiki	Družabnost in stiki
B13	s svojim socialnim omrežjem sem zadovoljna	Zadovoljstvo s socialnim omrežjem	Zadovoljstvo s socialnim omrežjem	Družabnost in stiki
B14	na svojo sestro in njenega moža ter njenega sina	Pomoč sestre in njene družine	Pomoč	Delo in denar
B15	včasih na soseda	Pomoč soseda	Pomoč	Delo in denar
B16	pa na strokovnjake	Pomoč strokovnjakov	Pomoč	Delo in denar
B17	Vključena sem v pevski zbor	Pevski zbor	Vključenost v skupine	Družabnost in stiki
B18	Svojega mnenja se ne bojim izraziti, a tudi nisem prepirljive narave, tako da čisto odvisno od situacije, koliko mi uveljavljanje svojega mnenja takrat pomeni	Izraža svoje mnenje odvisno od situacije	Vključenost v skupine	Družabnost in stiki
B19	Največ opravka imam s svojo osebno zdravnico	Izkušnje z osebnim zdravnikom	Izkušnje v zdravstvenem sistemu	Pravica do kakovostne in prilagojene oskrbe

B20	bila pa sem tudi že v bolnišnici zaradi menjave kolka	Izkušnja z bolnišnico	Izkušnje v zdravstvenem sistemu	Pravica do kakovostne in prilagojene oskrbe
B21	Z domom za starejše imam izkušnje samo posredno, saj je tam zadnja leta svojega življenja preživela moja mama	Posredna izkušnja z domom za stare ljudi	Izkušnje v sistemu socialnega varstva	Pravica do kakovostne in prilagojene oskrbe
B22	Glede vseh teh služb imam pozitivno mnenje	Pozitivne izkušnje z zdravstvom in socialnim varstvom	Izkušnje v zdravstvenem sistemu in Izkušnje v sistemu socialnega varstva	Pravica do kakovostne in prilagojene oskrbe
B23	Informirana sem le o oskrbi v domu za starejše	Informiranost o domu za stare ljudi	Informiranost	Pravica do informacij
B24	Glede aktivnosti se pozanimam sama	Informira se sama	Želja po informiranosti	Pravica do informacij
B25	poiščem stvari na internetu	Iskanje informacij na spletu	Pridobivanje informacij	Pravica do informacij
B26	včasih mi za kaj povejo prijatelji	Prejemanje informacij od prijateljev	Pridobivanje informacij	Pravica do informacij
B27	sama si na spletnih straneh raznih agencij pogledam kaj ponujajo, kakšna potovanja ali romanja	Iskanje informacij na spletni strani agencije	Pridobivanje informacij	Pravica do informacij
B28	Zanimajo me tudi koncerti, ki se odvijajo v bližini	Iskanje informacij o dogodkih v bližini	Pridobivanje informacij	Pravica do informacij
B29	Glede financ sem bolj »leva«, pozanimam se v banki, poskušam biti varčna	Poišče pomoč glede financ na banki	Pridobivanje informacij	Pravica do informacij
B30	Dobro sem informirana, moj urnik je kar zapolnjen in imam dovolj aktivnosti, ne potrebujem več	Zadovoljstvo z informiranostjo	Informiranost	Pravica do informacij
B31	Večinoma se sama informiram o vsem skupaj	Informira se sama	Želja po informiranosti	Pravica do informacij

B32	pokličem strokovnjake	Za informacije pokliče strokovnjake glede na področje	Pridobivanje informacij	Pravica do informacij
B33	V takih primerih sem kar odločna, saj je treba starejše ljudi spoštovati	Odločna v primeru poniževanja starih ljudi	Odzivi na kršenje pravic	Pravica do dostojanstva, svobode in varnosti
B34	primer iz doma za starejše, ko je umirala moja mama in sem vztrajala pri tem, da ji dajo dovolj protibolečinskih zdravil, da ni trpela. Sem šla, kar do domskega zdravnika in mu povedala svoje, in me je upošteval	Primer zagovarjanja pravic svoje mame v domu za stare ljudi	Izkušnje s kršenjem pravic	Pravica do dostojanstva, svobode in varnosti

INTERVJU C

Št. izjave	IZJAVA	POJEM	KATEGORIJA	PROPOZICIJA
C1	Živim v veliki hiši, v kateri sicer živi 9 ljudi. Živim v 2. nadstropju skupaj s svojo ženo	Živi v večstanovanjski hiši z razširjeno družino	Bivanjska situacija	Stanovanje
C2	vendar se vsak drži bolj zase, zato nekega nadležnega vtikanja ni	Odnosi brez vdora v zasebnost	Zasebnost	Stanovanje
C3	vsak dan skuhava kosilo za vse člane družine. Kosilo je tudi edini obrok, ki ga pojemo skupaj in kjer se podružimo vsi	Druženje ob kosilu	Stiki	Družabnost in stiki
C4	Sem dokaj zaseben človek	Sem samosvoj	Zasebnost	Stanovanje
C5	Zadnje čase to žal ni mogoče zaradi zdravja, zato se večkrat počutim ničvrednega	Zdravje povzroča občutek manjvrednosti	Pomen svobode	Pravica do dostojanstva, svobode in varnosti
C6	Zdaj, ko večino dneva presedim, mi družba manjka bolj kot kadarkoli prej, saj samo tako ne	Želja po družbi	Zadovoljstvo s socialnim omrežjem	Družabnost in stiki

	razmišljam preveč o vsem kar je slabega			
C7	Vstanem že zelo zgodaj, saj ne morem spati. Po navadi je to okoli pol 7h zjutraj. Skupaj z ženo popije kavo potem pa se ona odpravi ven, nahraniti živali, jaz pa grem na manjši pregled hiše. Pozimi tudi zakurim. Čez dan pomirkam svoje vnuke in kuham	Zgodnje vstajanje, kava, gospodinjska opravila, skrb za vnuke, kuhanje	Vsakodnevna opravila	Potrebe vsakdanjega življenja
C8	zaradi srca je tudi kuhanje že naporno	Oteženo delo zaradi bolezni	Produktivnost	Delo in denar
C9	Včasih sem bil veliko bolj aktiven. No še zdaj bi bil pa mi zdravje tega ne dopušča	Želja po nekdanjih aktivnostih	Aktivnosti	Družabnost in stiki
C10	Lahko bi rekel, da pogrešam mlada leta	Pogreša mladost	Zadovoljstvo s socialnim omrežjem	Družabnost in stiki
C11	Kar se tiče zdravja, se vedno žena in hči odločijo namesto mene in me tudi vedno pospremijo do zdravnika in onidve sprašujejo in poslušajo, saj jaz že ne slišim več tako dobro, poleg tega pa ne vem veliko o teh stvareh	O zdravljenju odločata hči in žena	Odločanje o zdravju	Pravica do kakovostne in prilagojene oskrbe
C12	vesel sem, da jim je mar zame, zato me to niti malo ne moti	Hvaležnost za skrb	Izkušnje v zdravstvenem sistemu	Pravica do kakovostne in prilagojene oskrbe
C13	Glede na to, da nas je v hiši 9 mislim da je to čisto zadostna količina	Stiki v stanovanjski hiši	Stiki	Družabnost in stiki
C14	sem čisto zadovoljen	Zadovoljstvo s socialnim omrežjem *	Zadovoljstvo s socialnim omrežjem	Družabnost in stiki
C15	Glede tehničnih in fizičnih stvari se vedno obrnem na	Vnuk pomaga pri fizičnem in tehničnem delu	Pomoč	Delo in denar

	svojega najstarejšega vnuka			
C16	Sem pa včasih mala trma in poskušam narediti sam	Potrudi se sam	Produktivnost	Delo in denar
C17	Bil sem gasilec, pa sem zdaj že veteran	V preteklosti gasilec	Aktivnosti	Družabnost in stiki
C18	Na področju zdravstva imam zadnje čase dokaj slabe izkušnje, ker se mi zdi, da za nas, starejše ni tako dobro poskrbljeno in je delo dokaj nepremišljeno	Slabe izkušnje z zdravstvom	Izkušnje v zdravstvenem sistemu	Pravica do kakovostne in prilagojene oskrbe
C19	Glede socialnega varstva pa sam nimam izkušenj	Brez izkušenj v socialnem varstvu	Izkušnje v sistemu socialnega varstva	Pravica do kakovostne in prilagojene oskrbe
C20	Sem kar lepo informiran	Informiran o oskrbi in podpori	Informiranost	Pravica do informacij
C21	Mogel bi več gibati, hočem več gibati, pa mi zdravje to ne dopušča	Želja po gibanju, aktivnosti	Aktivnosti	Družabnost in stiki
C22	Zelo informiran, glede na to da je bila to moja služba	Informiranost o financah	Informiranost	Pravica do informacij
C23	Če me kaj zanima vedno dobim odgovore	Dostopnost informacij	Želja po informiranosti	Pravica do informacij
C24	Pregledam veliko televizije	Informacije na televiziji	Pridobivanje informacij	Pravica do informacij
C25	Veliko izvem tudi od hčerke in vnukov, predvsem kaj je novega v našem kraju	Informacije bližnjih o novostih v domačem okolju	Pridobivanje informacij	Pravica do informacij
C26	Ostal sem miren, mogoče kakšno krepko rekel nazaj	Mirna reakcija na kršenje pravic	Odzivi na kršenje pravic	Pravica do dostojanstva, svobode in varnosti
C27	sem za to povedal vsem in premišljal še nekaj noči	Obveščanje bližnjih o kršenju pravic	Odzivi na kršenje pravic	Pravica do dostojanstva, svobode in varnosti

INTERVJU D

Št. izjave	IZJAVA	POJEM	KATEGORIJA	PROPOZICIJA
D1	Pred tremi leti pa sem spoznala simpatičnega gospoda, ki je tudi vdovec in sem se odločila, da se preselim k njemu, ker je tudi živel sam v veliki hiši in je rabil družbo in nekoga, da skrbi za njega. Tako da ja, živiva sama v hiši.	Tri leta nazaj sem se preselila v hišo partnerja	Bivanjska situacija	Stanovanje
D2	kakšnih posebnih stroškov glede nje nimava, razen tekočih mesečnih stroškov, ker pa sva oba upokojena in prejemava dokaj solidno pokojnino težav z denarjem nimava in lahko normalno prideva skozi mesec, pa še kaj nama ostane	Nimava težav z denarjem	Denar	Delo in denar
D3	Moram priznati, da se nama leta že poznajo, sama imam kar dosti težav s srcem in pritiskom tako, da dostikrat dnevno rabim počitek	Zdravstvene težave	Produktivnost	Delo in denar
D4	vsa dela okoli hiše opraviva sama	Za hišo in okolico poskrbita sama	Vsakodnevna opravila	Potrebe vsakdanjega življenja
D5	si lepo vzameva čas in stvari počasi narediva	Delo opravljata počasi	Potek dneva	Potrebe vsakdanjega življenja
D6	Ne, drugi nič ne skušajo vplivati	Varna stanovanjska situacija	Vzdrževanje bivanjske situacije	Stanovanje
D7	Če kdaj rabiva kakšno pomoč, jih pa pokličeva. Bodisi otroke, mojega brata ali pa vnuke	Za pomoč pokličeta bližnje	Pomoč	Delo in denar

D8	moja vrata so vedno vsem odprta. Jaz sem zelo komunikativna in družabna oseba, partner pa prav tako	Komunikativna in družabna	Stiki	Družabnost in stiki
D9	nisem zaprta oseba in nebi rekla, da kdaj reguliram vstop, ker sem vedno vesela, če kdo pride na obisk	Vesela vsakega obiska	Zasebnost	Stanovanje
D10	moj dan gre bolj počasi, ker sem že stara	Počasen potek dneva zaradi starosti	Potek dneva	Potrebe vsakdanjega življenja
D11	Nekje okoli 7.30 počasi vstanem in partnerju pripravim zajtrk in kavo. Sama zjutraj ne jem veliko, ker mi ne paše, kavo pa rada spijem. Ker imam težave s srcem in dihanjem, ponavadi traja kar nekaj časa, da pridem k sebi	Zjutraj rabim več časa za prebujanje	Potek dneva	Potrebe vsakdanjega življenja
D12	Seveda ne smem pozabiti na tablete, včasih pa tudi	Jemanje terapije	Vsakodnevna opravila	Potrebe vsakdanjega življenja
D13	Med zajtrkom rada poslušava radio, da izveva kaj se po svetu dogaja, partner pa tudi še kakšen časopis rad prebere.	Poslušanje radia in branje časopisa	Vsakodnevna opravila	Potrebe vsakdanjega življenja
D14	Potem pa odvisno od dneva, vremena in počutja	Potek dneva odvisen od vremena in počutja	Potek dneva	Potrebe vsakdanjega življenja
D15	Zdaj preveč na soncu tudi ne smem biti veste, ker me tako utruji, tako da opoldne sem ponavadi v hiši in kuham kosilo. Kosilo jeva navadno kar ob dveh, nato pa se grem malo uleči, da počijem. Potem grem pa na vrt, kjer kaj posadim ali pa oplevem. Okoli hiše	Kosilo, počitek, delo okoli hiše, skrb za živali, večerja	Vsakodnevna opravila	Potrebe vsakdanjega življenja

	pomedem in pospravim, če je treba. Zvečer najprej kokoške zaprem in jajca poberem potem pa večerjo pripravim			
D16	Ko pojeva se pa pred televizor usedeva in pogledava poročila ali pa kakšno zabavno oddajo	Večeri ob televiziji	Vsakodnevna opravila	Potrebe vsakdanjega življenja
D17	Če ima pa partner šahovske kolege na obisku, potem pa njim kaj narežem ali pa se z njimi malo podruživa	Večeri s šahovskimi prijatelji	Stiki	Družabnost in stiki
D18	Tisto kar sem prej naredila v eni uri danes naredim v treh. Pa saj nimaš kaj	Neizogibno podaljšanje časa za delo	Produktivnost	Delo in denar
D19	Je pa tudi kakšna stvar, ki je ne morem več početi. Recimo včasih sem na roke zelo rada kosila pa ne morem več. Imava pa sedaj kosilnico, da to počne namesto mene	Ne zmorem več ročno kositi, za to imava kosilnico	Produktivnost	Delo in denar
D20	Pa drva sem rada napravljala, uf kako sem rada šla v hosto in sekala veje. Zdaj pa ne gre več	Ne zmorem več sekati drv	Produktivnost	Delo in denar
D21	Nama pa moj brat zdaj pri tem pomaga, jih on napravi	Drva mi napravi brat	Pomoč	Delo in denar
D22	Zaenkrat še vse odločitve sprejemava sama in se namesto naju ne odloča nihče	Samostojna pri odločitvah	Pomen svobode	Pravica do dostojanstva, svobode in varnosti
D23	Imava srečo, da sva še kolikor toliko zdrava in samostojna in to mi je tudi všeč	Zadovoljstvo s samostojnostjo in zdravjem	Pomen svobode	Pravica do dostojanstva, svobode in varnosti
D24	bi iskreno povedano težko sprejela, da bi se nekdo odločal namesto mene. Rada imam stvari pod nadzorom in rada jih naredim tako	Negativno mnenje o odločanju namesto drugih	Pomen svobode	Pravica do dostojanstva, svobode in varnosti

	kot si sama zamislim. Če pa nekdo drug zate odloča, se pa nemočnega počutiš			
D25	sem zadovoljna	Zadovoljstvo s socialnim omrežjem	Zadovoljstvo s socialnim omrežjem	Družabnost in stiki
D26	sem zelo družabna in imam veliko ljudi za klepetanje	Družabna z veliko ljudmi za pogovor	Zadovoljstvo s socialnim omrežjem	Družabnost in stiki
D27	Če že ne pridejo na obisk, se pa slišimo po telefonu	Obiski in telefonski pogovori	Stiki	Družabnost in stiki
D28	največkrat se slišim z mlajšo hčerko in najmlajšim sinom	Najpogostejši stiki z mlajšima hčerko in sinom	Stiki	Družabnost in stiki
D29	enkrat na teden pa s starejšo hčerko in sinom	Tedenski stiki s starejšo hčerko in sinom	Stiki	Družabnost in stiki
D30	Kakšen dan veliko klepetam po telefonu, recimo z otroci ali pa z bratom, sestrično, nečaki, znanci, kakšen dan pa tudi nič	Količina pogovorov po telefonu odvisna od dneva	Stiki	Družabnost in stiki
D31	Dosti se družim tudi s šahovskimi kolegi mojega partnerja, ki s seboj pripeljejo včasih tudi žene	Druženje s šahovskimi kolegi in ženami	Stiki	Družabnost in stiki
D32	otroci me pa obiščejo nekajkrat na mesec. Pride pa večkrat na obisk tudi partnerjev sin	Obiski otrok	Stiki	Družabnost in stiki
D33	Velikokrat se obrnem na svojega mlajšega brata, ki rad pride in priskoči na pomoč	Pomoč mlajšega brata	Pomoč	Delo in denar
D34	tudi na svoje otroke	Pomoč otrok	Pomoč	Delo in denar
D35	v Društvo upokojencev sem vključena	Vključena v društvo upokojencev	Vključenost v skupine	Družabnost in stiki
D36	pa v Društvo izgnancev	Vključena v društvo izgnancev	Vključenost v skupine	Družabnost in stiki
D37	Sicer se srečanj in tega kar imajo ne udeležujem tako, da	Srečanj društev se ne udeležujem, nisem aktivna	Vključenost v skupine	Družabnost in stiki

	svojega mnenja tam ne uveljavljam			
D38	greva pa s partnerjem rada na kakšen izlet, ki ga včasih organizirajo	Hodim na izlete z društvi	Vključenost v skupine	Družabnost in stiki
D39	s službami socialnega varstva nimam ravno izkušenj	Brez izkušenj v socialnem varstvu	Izkušnje v sistemu socialnega varstva	Pravica do kakovostne in prilagojene oskrbe
D40	s službami zdravstvenega pa kar veliko, zaradi mojega bolezenskega stanja	Veliko izkušenj z zdravstvom	Izkušnje v zdravstvenem sistemu	Pravica do kakovostne in prilagojene oskrbe
D41	izkušnje v zdravstvenem domu so bile do zdaj vedno pozitivne. Zdravnica je prijazna in mi vedno prisluhne, tako da s tem nimam težav	Pozitivne izkušnje z zdravstvom	Izkušnje v zdravstvenem sistemu	Pravica do kakovostne in prilagojene oskrbe
D42	vem za oskrbo na domu, da ti lahko pridejo pomagat pospraviti ali pa skuhat	Informiranost o pomoči na domu	Informiranost	Pravica do informacij
D43	Sopotnika tudi poznam, ker sem enkrat to že koristila	Informiranost o programu Sopotnik	Informiranost	Pravica do informacij
D44	Se trenutno niti ne zanimam, ker ne potrebujem pomoči	Nezanimanje o oskrbi	Želja po informiranosti	Pravica do informacij
D45	o teh aktivnostih dostikrat preberem v Vestniku, ki ga pošilja Društvo izgnancev	Informacije časopisa Vestnik	Pridobivanje informacij	Pravica do informacij
D46	O kakšnih drugih pristočasnih aktivnostih, ki bi se dogajale kje blizu pa ne vem	Slabša informiranost o dogodkih v okolici	Informiranost	Pravica do informacij
D47	Ja to sem pa kar dobro informirana. Vedno spremljam svoje finance, se kar dosti spoznam na to. Z denarjem v celoti razpolagam sama, imam tudi svoj račun	Poznavanje področja financ	Informiranost	Pravica do informacij
D48	imam pa tudi kar nekaj našparanega predvsem za pogreb	Prihranki za pogreb	Denar	Delo in denar

D49	mislim da se dobro najdem zaenkrat na vseh področjih, ki jih potrebujem	Splošno dobra informiranost	Informiranost	Pravica do informacij
D50	Če me kaj zanima vprašam, ampak zelo poredko, ker nimam časa in interesa	Spraševanje v redkih primerih interesa	Želja po informiranosti	Pravica do informacij
D51	Največ po televiziji	Informacije na televiziji	Pridobivanje informacij	Pravica do informacij
D52	v časopisih, ki sem jih omenila	Informacije v časopisih	Pridobivanje informacij	Pravica do informacij
D53	potem pa mi kaj še povejo drugi, kar se mi zdi dobro, da en drugemu pomagamo	Ustne informacije	Pridobivanje informacij	Pravica do informacij
D54	priča temu še nisem bila, pa tudi meni se to še ni zgodilo. Sem pa dostikrat že po televiziji videla takšne stvari in moram reči, da me kar ujezi	Kršenje pravic videla po televiziji	Izkušnje s kršenjem pravic	Pravica do dostojanstva, svobode in varnosti
D55	Močno obsojam, če se koga ponižuje zaradi starosti ali pa bolezni. Saj človek si ni sam kriv, da je bolan ali pa star. To se nebi smelo dogajati	Obsojanje kršenja pravic	Odzivi na kršenje pravic	Pravica do dostojanstva, svobode in varnosti

INTERVJU E

Št. izjave	IZJAVA	POJEM	KATEGORIJA	PROPOZICIJA
E1	Stanujem v majhni garsonjeri v veliki večstanovanjski hiši, katero sva zgradila skupaj s sedaj že pokojnim možem. Ostala stanovanja so za svoje potrebe vzeli sin z razširjeno družino	Stanuje v večstanovanjski hiši z razširjeno družino	Bivanjska situacija	Stanovanje
E2	Moje stanovanje je majhno, a dovolj veliko za moje potrebe. Nahaja se v	Pritlično stanovanje, brez stopnic	Bivanjska situacija	Stanovanje

	pritičju, tako da do njega lahko dostopam brez težav premagovanja stopnic			
E3	Za čistočo in ogrevanje celotne hiše sem zadolžena jaz, ostali pomoči ne ponudijo	Sama skrbi za čistočo in ogrevanje	Vzdrževanje bivanjske situacije	Stanovanje
E4	Tudi za obisk trgovine in zagotovitev osnovnih življenjskih potreb sem zadolžena sama zase	Samostojno skrbi za svoje potrebe	Skrb za potrebe	Potrebe vsakdanjega življenja
E5	Zasebnost potrebujem, kadar si čez dan vzamem čas za počitek	Zasebnost za počitek	Zasebnost	Stanovanje
E6	Poleg tega je niti ne potrebujem, rada sem v stiku z ljudmi in ne maram samote	Potreba po družbi	Zadovoljstvo s socialnim omrežjem	Družabnost in stiki
E7	Še rajši vidim, da me pridejo obiskati, sploh moj pravnuk, skozi katerega ponovno vidim otroške vragolije in smisel življenja	Pomen obiskov pravnuka	Stiki	Družabnost in stiki
E8	Če si kdaj želim samote, ostalim jasno povem, da nimam časa za druženje	Jasno izražanje želje po samoti	Zasebnost	Stanovanje
E9	Vsak dan si sama kuham vse obroke v dnevu. Kuham zdaj tudi samo zase, le kadar sem lačna, saj mi to opravilo vzame veliko moči	Priprava obrokov	Skrb za potrebe	Potrebe vsakdanjega življenja
E10	spim zelo malo	Malo spi	Potek dneva	Potrebe vsakdanjega življenja
E11	veliko časa preživim na vrtu, katerega obdelujem sama, kolikor je v moji moči	Delo na vrtu	Vsakodnevna opravila	Potrebe vsakdanjega življenja
E12	Za zahtevnejša opravila na vrtu mi na	Pomoč vnukinje na vrtu	Skrb za potrebe	Potrebe vsakdanjega življenja

	pomoč priskoči vnukinja			
E13	Zelo rada rešujem križanke, to počnem vsak dan in tako tudi ohranjam spomin	Reševanje križank	Skrb za potrebe	Potrebe vsakdanjega življenja
E14	Zdaj mi kakšna stvar vzame tudi več dni časa, čeprav sem jo v preteklosti sama uredila v le nekaj urah	Daljši čas dela	Produktivnost	Delo in denar
E15	Različno. Za večje stvari so drugi bolj vključeni, za manjše pa manj. Za obisk trgovine in frizerja se odločam sama, saj sem še vedno mobilna in se peljem sama. Nazadnje, ko so bili drugi precej vključeni v odločitve, je bilo ob nakupu avtomobila in televizije zame, saj se jaz na to ne spoznam in sem prosila sina, da mi pomaga	Različna vključenost drugih v odločitve	Pomen svobode	Pravica do dostojanstva, svobode in varnosti
E16	Kljub temu, sta pomagali tudi hčeri	Pomoč brez prošnje	Pomen svobode	Pravica do dostojanstva, svobode in varnosti
E17	Včasih se počutim tudi izkoriščeno, saj v teh letih ne zmorem več stvari, ki sem jih pred leti počela vsakodnevno, vendar ne znam reči ne. Vnukinja od mene pričakuje, da več dni med poletjem kuham za 15 otrok, ki jih ima takrat v varstvu, to pa mene preveč izčrpa, vendar ji poskušam ustreči	Občutek izkoriščanja zaradi dobronamernosti	Pomen svobode	Pravica do dostojanstva, svobode in varnosti
E18	Vsak dan se po telefonu pogovarjam s hčerama ali z vnuki	Stiki po telefonu s hčerama in vnuki	Stiki	Družabnost in stiki

E19	Tedensko pridejo tudi na obisk, nekateri večkrat kot drugi	Tedenski obiski hčera in vnukov	Stiki	Družabnost in stiki
E20	Na vsake toliko časa se slišim tudi s sorodniki, sosedi in sošolci iz mojega rodnega kraja na drugem koncu Slovenije	Stiki z znanci iz rodnega kraja	Stiki	Družabnost in stiki
E21	Na vasi ohranjam stike z nekaj posamezniki, s katerimi se vsak mesec dobimo na čaju in klepetu	Mesečni čaj in klepet s sovaščani	Stiki	Družabnost in stiki
E22	S sinom in njegovo družino, ki živijo v moji hiši, imam stikov kar je nujnega	Manj stikov z ljudmi iz iste hiše	Stiki	Družabnost in stiki
E23	Včasih si želim več stikov z ljudmi, sploh v zimskih mesecih, ko nimam dela zunaj in sem cele dneve v stanovanju	Pomanjkanje stikov v zimskih mesecih	Zadovoljstvo s socialnim omrežjem	Družabnost in stiki
E24	Odvisno, za kakšno stvar se gre in kako hitro pomoč potrebujem. Če jo potrebujem takoj, se najprej obrnem na sina, ki živi na moji kmetiji, če pa stvar lahko malo počaka ali pa je težava miselne narave, pokličem hčeri in njune otroke, ki živijo drugje	Prošnja za pomoč odvisna od nujnosti	Pomoč	Delo in denar
E25	nisem	Ni vključena v nobeno skupino	Vključenost v skupine	Družabnost in stiki
E26	Včasih sem še bila v društvu upokojencev, vendar zdaj nisem več. Svoje mnenje sem vedno glasno povedala, nato pa smo debatirali glede uveljavitve	Uveljavljanje mnenja nekoč	Vključenost v skupine	Družabnost in stiki

E27	izkušnje z osebnim zdravnikom in občasnimi napotitvami k specialistom za različne zadeve	Izkušnje z osebnim zdravnikom in specialisti	Izkušnje v zdravstvenem sistemu	Pravica do kakovostne in prilagojene oskrbe
E28	Z zdravnikovim načinom obravnave in njegovim mnenjem se dostikrat ne strinjam in mu to tudi jasno povem	Izražanje mnenja pri zdravniku	Izkušnje v zdravstvenem sistemu	Pravica do kakovostne in prilagojene oskrbe
E29	se ne zanimam, ker sem zmožna sama skrbeti zame	Nezanimanje za možnosti oskrbe in podpore	Želja po informiranosti	Pravica do informacij
E30	dobro informirana	Dobra informiranost o aktivnostih v prostem času	Informiranost	Pravica do informacij
E31	vendar se takšnih aktivnosti ne udeležujem več	Prostočasnih aktivnosti se ne udeležuje	Aktivnosti	Družabnost in stiki
E32	Finance se mi zdijo čedalje bolj zapletene, ne sledim več, zato mi pri tem pomaga hči	Potrebuje pomoč na področju financ	Denar	Delo in denar
E33	Redko	Redko se informira	Želja po informiranosti	Pravica do informacij
E34	Televizija	Informacije na televiziji	Pridobivanje informacij	Pravica do informacij
E35	lokalni časopis	Informacije v lokalnem časopisu	Pridobivanje informacij	Pravica do informacij
E36	mi kdo pove	Ustne informacije	Pridobivanje informacij	Pravica do informacij
E37	Uprla sem se in jasno povedala, da takšno ravnanje ni ustrezno	Upor kršenju človekovega dostojanstva	Odzivi na kršenje pravic	Pravica do dostojanstva, svobode in varnosti
E38	Star človek in bolan človek potrebujeta dodatno pomoč, ne sme se ju odrivati na rob družbe	Mnenje o pomoči starim ljudem	Odzivi na kršenje pravic	Pravica do dostojanstva, svobode in varnosti

INTERVJU F

Št. izjave	IZJAVA	POJEM	KATEGORIJA	PROPOZICIJA
F1	Z ženo živiva v hiši sama	Z ženo živita v hiši	Bivanjska situacija	Stanovanje
F2	Sedaj ko sva že v letih nama na kmetiji pomagata vnuka in sin, večinoma dobro sodelujemo	Sodelovanje pri delu na kmetiji s sinom in vnukoma	Pomoč	Delo in denar
F3	Tisti ki ga poznam in mu zaupam je lahko tudi del moje zasebnosti	Pomen zaupanja pri zasebnosti	Zasebnost	Stanovanje
F4	Zjutraj vstanem, pojem nekaj, naredim malo vaj za telo, nato se odpravim v štal	Jutranja opravila	Vsakodnevna opravila	Potrebe vsakdanjega življenja
F5	Po zajtrku se skoraj vsak dan odpraviva na sprehod	Dopoldanski sprehod	Vsakodnevna opravila	Potrebe vsakdanjega življenja
F6	Čez dan opravljava kake stvari na vrtu in hkrati kuhava kosilo	Gospodinjska opravila čez dan	Vsakodnevna opravila	Potrebe vsakdanjega življenja
F7	V popoldanskem času pa se po navadi s sinom in vnukoma zmenimo kateri bo šel v štal	Dnevni/ sprotni dogovor glede opravil	Pomoč	Delo in denar
F8	Sledi večerja in gledanje poročil	Večerno gledanje televizije	Vsakodnevna opravila	Potrebe vsakdanjega življenja
F9	Včasih sem na kmetiji vse naredil sam, zdaj vse več delajo drugi	Prepuščanje dela drugim	Produktivnost	Delo in denar
F10	Me pa pri delu ne poslušajo dovolj, raje naredijo po svoje. Včasih je tako prav, včasih pa ne	Neposlušnost ostalih glede nasvetov	Pomoč	Delo in denar
F11	Ja tudi drugi ljudje se včasih odločajo namesto mene	Včasih drugi odločajo namesto njega	Pomen svobode	Pravica do dostojanstva, svobode in varnosti
F12	Pustim jih in tudi oni se bodo naučili iz napak	Pusti, da se odločajo namesto njega	Pomen svobode	Pravica do dostojanstva, svobode in varnosti

F13	Najprej mi po navadi ni všeč nato pa, če se pravilno odločijo in jim rata jim priznam da so se pravilno odločili	Nesprejemanje sprva, priznanje ob pravilni odločitvi	Pomen svobode	Pravica do dostojanstva, svobode in varnosti
F14	približno z 10 ljudmi na dan komuniciram	Število ljudi s katerimi komunicira	Stiki	Družabnost in stiki
F15	Zaenkrat sem zadovoljen	Zadovoljstvo s socialnim omrežjem	Zadovoljstvo s socialnim omrežjem	Družabnost in stiki
F16	Po navadi se najprej obrnem na hčero, ker mi večkrat dobro svetuje in pomaga	Pomoč hčere, zaupanje	Pomoč	Delo in denar
F17	Če gre za delo pa na sina ali vnuke	Fizična pomoč sina in vnukov	Pomoč	Delo in denar
F18	Če imam kakšne zadeve na upravni enoti, pa da je dosti papirologije, se ne znajdem, pa tudi bolj slabo slišim in to raje prepustim hčeri in sinu	Urejanje dokumentov prepusti hčeri in sinu	Denar	Delo in denar
F19	nisem vključen v nobeno skupino	Ni vključen v skupino	Vključenost v skupine	Družabnost in stiki
F20	Zdravnik. Odvisno od situacije, zadnje čase odkar je covid-19 opažam da se zdravniki manj zavzemajo za svoje paciente	Slabše izkušnje z zdravniki zaradi covida 19	Izkušnje v zdravstvenem sistemu	Pravica do kakovostne in prilagojene oskrbe
F21	Zaenkrat še sam lahko poskrbim zase in za soprogo	Sam poskrbi zase	Odločanje o zdravju	Pravica do kakovostne in prilagojene oskrbe
F22	o oskrbi vem toliko, da so domovi dragi in si ga ne bi mogel privoščiti	Grobo poznavanje domov za stare ljudi	Izkušnje v sistemu socialnega varstva	Pravica do kakovostne in prilagojene oskrbe
F23	Nisem informiran, ker se za njih ne zanimam	Neinformiranost o aktivnostih zaradi nezanimanja	Želja po informiranosti	Pravica do informacij
F24	Kar se tiče financ nama pri tem pomaga hči	Pomoč hčere pri financah	Denar	Delo in denar

F25	Ker imam kmetijo moram veliko vedeti tudi o tem	Pomen informiranosti o kmetijstvu	Želja po informiranosti	Pravica do informacij
F26	Za kakšne nove subvencije izvem od drugih ali pa v pisarni kmečke zadruge. Zaenkrat sem vedno vse izvedel pravočasno	Ustne informacije ali informacije prek kmečke zadruge	Pridobivanje informacij	Pravica do informacij
F27	raje prepustim drugim, ki se na to bolj spoznajo	Redko samoiniciativno informiranje	Želja po informiranosti	Pravica do informacij
F28	Največ mi pove hčera	Informacije od hčere	Pridobivanje informacij	Pravica do informacij
F29	slišim po televiziji	Informacije na televiziji	Pridobivanje informacij	Pravica do informacij
F30	To se lahko zgodi vsakemu človeku	Pogostost kršenja pravic	Izkušnje s kršenjem pravic	Pravica do dostojanstva, svobode in varnosti
F31	ta dejanja niso ustrezna. Bolan človek ali če je starejša oseba potrebuje še dodatno več pomoči	Obsojanje kršenja pravic	Odzivi na kršenje pravic	Pravica do dostojanstva, svobode in varnosti
F32	Bi pa v tem primeru tej osebi katera bi kršila to rekel da ji privoščim da se njemu tudi to zgodi	Odgovor v primeru kršenja dostojanstva	Odzivi na kršenje pravic	Pravica do dostojanstva, svobode in varnosti

INTERVJU G

Št. izjave	IZJAVA	POJEM	KATEGORIJA	PROPOZICIJA
G1	Stanovanje je v redu, precej majhno in dokaj pospravljeno, kuhinja in dnevna soba sta opremljeni, postelja je udobna, kopalnica je praktična	Opis stanovanja	Bivanjska situacija	Stanovanje
G2	Živimo doma, imamo hišo, kjer imava s soprogom svoje stanovanje. Več ne potrebujeva	Zadostno stanovanje s soprogom	Bivanjska situacija	Stanovanje

G3	Zasebnost je v redu, imam svoj mir	Zadovoljstvo z zasebnostjo	Zasebnost	Stanovanje
G4	Vrata stanovanja so odprta vsakemu, prav tako imamo vsak svoj zvonec, kjer lahko izbiram, komu odpret in komu ne	Lastna izbira koga spusti k sebi	Zasebnost	Stanovanje
G5	Zjutraj zajtrk, kava, nato se dan začne, kuhanje, televizija in počitek večkrat tekom dneva	Zajtrk, kava, kuhanje, televizija, večkrat počitek	Vsakodnevna opravila	Potrebe vsakdanjega življenja
G6	Ne dosti drugače, malce počasneje, ampak še vedno v miru in z užitkom	Miren in malo počasnejši potek dela	Potek dneva	Potrebe vsakdanjega življenja
G7	Večino opravil postori moj soprog, jaz pa gospodinjim	Fizična opravila soprog, gospodinjstvo sama	Skrb za potrebe	Potrebe vsakdanjega življenja
G8	Kolikor jih prosim, da pomagajo	Sama prosi za pomoč	Pomen svobode	Pravica do dostojanstva, svobode in varnosti
G9	Počutim se svobodno, imam svoj mir in nihče se ne odloča namesto mene v večini primerov	Občutek svobode glede odločanja	Pomen svobode	Pravica do dostojanstva, svobode in varnosti
G10	Poskušam pa jaz večkrat vplivati na druge s svojim znanjem, saj dosti vem	Vplivam na odločitve drugih	Pomen svobode	Pravica do dostojanstva, svobode in varnosti
G11	S sosedi	Stiki s sosedi	Stiki	Družabnost in stiki
G12	vnuki, sinom, družino	Stiki s sorodniki	Stiki	Družabnost in stiki
G13	dobim obiske na vsake toliko časa	Občasni obiski	Stiki	Družabnost in stiki
G14	Da, raje imam manj ljudi okrog sebe, pa da so ti pravi	Zadovoljstvo s socialnim omrežjem	Zadovoljstvo s socialnim omrežjem	Družabnost in stiki
G15	Običajno na vnuke ali sina	Pomoč vnukov in sina	Pomoč	Delo in denar
G16	Sem v društvu upokojencev	Članica društva upokojencev	Vključenost v skupine	Družabnost in stiki
G17	bila pa sem tudi tajnica turističnega društva in gasilskega društva,	Društva v preteklosti	Vključenost v skupine	Družabnost in stiki

	kjer sem delovala več kot 20 let			
G18	Moje mnenje povem, če je to potrebno	Izražanje mnenja ob potrebi	Vključenost v skupine	Družabnost in stiki
G19	ob raznih glasovanjih	Izražanje mnenja na glasovanjih	Vključenost v skupine	Družabnost in stiki
G20	Z zdravstvenim sistemom imam kar nekaj izkušenj, saj hodim na letne preglede pljuč, mesečne oziroma tromesečne preglede za oči (in injekcije) zaradi mrežnice in na razne ostale preglede	Izkušnje z zdravstvenim sistemom	Izkušnje v zdravstvenem sistemu	Pravica do kakovostne in prilagojene oskrbe
G21	Izkušnje so večinoma dobre	Pozitivne izkušnje v zdravstvenem sistemu	Izkušnje v zdravstvenem sistemu	Pravica do kakovostne in prilagojene oskrbe
G22	čakalne dobe so dolge	Negativna stran so čakalne dobe	Izkušnje v zdravstvenem sistemu	Pravica do kakovostne in prilagojene oskrbe
G23	Zadovoljivo	Dobra informiranost o oskrbi in podpori	Informiranost	Pravica do informacij
G24	za ostale stvari vprašam družinske člane	Informacije s strani družinskih članov	Pridobivanje informacij	Pravica do informacij
G25	V redu	Dobra informiranost o pristožnih aktivnostih	Informiranost	Pravica do informacij
G26	preko lokalnega časopisa	Informacije v lokalnem časopisu	Pridobivanje informacij	Pravica do informacij
G27	Gledam veliko Dnevnika, Slovenije 3	Informacije v oddajah RTV	Pridobivanje informacij	Pravica do informacij
G28	prav tako mož bere veliko časopisov	Informacije iz časopisov	Pridobivanje informacij	Pravica do informacij
G29	sva na tekočem s financami	Dobra informiranost o finančnih	Informiranost	Pravica do informacij
G30	Imam dovolj informacij	Zadovoljiva informiranost	Informiranost	Pravica do informacij

G31	Kadar gledam televizijo	Informacije na televiziji	Pridobivanje informacij	Pravica do informacij
G32	kadar me kaj zanima, kar pogosto	Informiranje ob potrebi	Želja po informiranosti	Pravica do informacij
G33	Nimam nekih izkušenj	Brez izkušenj kršenja pravic	Izkušnje s kršenjem pravic	Pravica do dostojanstva, svobode in varnosti

INTERVJU H

Št. izjave	IZJAVA	POJEM	KATEGORIJA	PROPOZICIJA
H1	Živim doma, na podeželju, na kmetiji, skupaj z možem, sinom in njegovo družino	Živim na kmetiji z razširjeno družino	Bivanjska situacija	Stanovanje
H2	Za hišo skrbim sama s pomočjo otrok in tudi vnukov	Skupna skrb za hišo	Vzdrževanje bivanjske situacije	Stanovanje
H3	Glede stvari v zvezi s hišo in okolico se dogovarjamo skupaj	Dogovor glede zadev za hišo	Vzdrževanje bivanjske situacije	Stanovanje
H4	Rada imam zasebnost in te je s polno hišo ljudi bolj malo	Želja po zasebnosti	Zasebnost	Stanovanje
H5	so pa mladi dopoldne v šoli, tako da sem takrat več sama	Več zasebnosti dopoldne	Zasebnost	Stanovanje
H6	V mojo zasebnost lahko vstopajo družinski člani, sorodniki, sosedje	V zasebnost spusti sorodnike in sosedje	Zasebnost	Stanovanje
H7	manj vesela pa sem, če se na vratih ali pa po telefonu pojavijo kakšni prodajalci, kar se pogosto dogaja	Ne mara prodajalcev po hišah	Zasebnost	Stanovanje
H8	Zbudim se že zelo zgodaj, da grem v hlev in da pripravim zajtrk	Zgodnje zburanje zaradi obveznosti	Vsakodnevna opravila	Potrebe vsakdanjega življenja
H9	Dopoldne kaj postorim po hiši ali na vrtu, nato skuham kosilo, pomijem posodo. Tudi popoldne opravljam razna dela na vrtu in v hiši, zvečer grem spet v hlev in to je vse	Delo na vrtu, kuhanje, pospravljanje, hlev	Vsakodnevna opravila	Potrebe vsakdanjega življenja

H10	Pri opravilih sem bolj počasna, previdna, bolj okorna, saj imam težave s svojimi nogami	Počasnejša pri opravilih	Potek dneva	Potrebe vsakdanjega življenja
H11	O sebi se odločam sama, se posvetujem z možem in z otroci	Odloča sama in ob posvetu z možem in otroci	Pomen svobode	Pravica do dostojanstva, svobode in varnosti
H12	Od moža in sina sem finančno odvisna, saj je moja pokojnina zelo zelo nizka	Finančna odvisnost	Denar	Delo in denar
H13	glede denarnih zadev odločata onadva	O financah odločajo drugi	Denar	Delo in denar
H14	Bi si želela, da bi mela kaj več svojega, da bi lahko kdaj kupila tudi kaj ne nujnega, a tako pač je, sem se po vseh teh letih že sprijaznila	Želja po finančni neodvisnosti, prilagoditev	Denar	Delo in denar
H15	Vsaj s petimi ljudmi komuniciram vsak dan, torej s temi s katerimi živim	Vsakodnevna komunikacija z domačimi	Stiki	Družabnost in stiki
H16	s svojimi otroki in družinami, ki ne živijo doma	Stiki z otroki in njihovimi družinami	Stiki	Družabnost in stiki
H17	s svakinjo, s svojimi brati in sestrami	Stiki z brati in sestrami	Stiki	Družabnost in stiki
H18	s sosedomi	Stiki s sosedomi	Stiki	Družabnost in stiki
H19	S svojim socialnim omrežjem sem zadovoljna	Zadovoljstvo s socialnim omrežjem	Zadovoljstvo s socialnim omrežjem	Družabnost in stiki
H20	Na moža, otroke	Pomoč moža in otrok	Pomoč	Delo in denar
H21	sosede, ki so tudi prijateljice	Pomoč sosed	Pomoč	Delo in denar
H22	v prvi vrsti pa na Boga	Pomoč v Bogu	Pomoč	Delo in denar
H23	Vključena sem v molitveno skupino, ki jo imamo enkrat na teden v naši vasi	Tedensko obiskuje molitveno skupino v bližini	Vključenost v skupine	Družabnost in stiki
H24	Tam smo si enakovredni, vsak lahko izrazi svoje mnenje	Enakovrednost v skupini	Vključenost v skupine	Družabnost in stiki

H25	Izkušnje imam predvsem s patronažno službo, ki mi pomaga z mojimi ranami na nogah. Te punce so vse zelo luštne in prijazne	Pozitivne izkušnje s patronažno službo	Izkušnje v zdravstvenem sistemu	Pravica do kakovostne in prilagojene oskrbe
H26	zelo sem jim hvaležna	Hvaležnost patronažni službi	Izkušnje v zdravstvenem sistemu	Pravica do kakovostne in prilagojene oskrbe
H27	dom za ostarele, kamor pa ne želim iti	Poznavanje doma za stare ljudi	Informiranost	Pravica do informacij
H28	Nimam prav veliko prostega časa	Malo prostega časa	Produktivnost	Delo in denar
H29	tudi ne vozim avta, tako da nimam veliko možnosti udeleževanja aktivnosti, ki niso v bližini	Manjša možnost za aktivnosti ker ne vozi	Aktivnosti	Družabnost in stiki
H30	imam le zelo nizko pokojnino, tako da se s financami ne ubadam	Neinformiranost o finančah zaradi nizke pokojnine	Informiranost	Pravica do informacij
H31	nimam niti bančnega računa	Brez bančnega računa	Denar	Delo in denar
H32	Zame je pomembna predvsem vera	Pomen vere	Skrb za potrebe	Potrebe vsakdanjega življenja
H33	vsako nedeljo gremo s sosedi v cerkev	Nedeljski obisk cerkve	Aktivnosti	Družabnost in stiki
H34	naročena sem na tednik Družina	Informacije v časopisu Družina	Pridobivanje informacij	Pravica do informacij
H35	Vse informacije dobim prek bližnjih ljudi	Informacije od bližnjih ljudi	Pridobivanje informacij	Pravica do informacij
H36	časopisov	Informacije v časopisu	Pridobivanje informacij	Pravica do informacij
H37	prek radia, radio poslušam vsako jutro in ko kuham kosilo	Informacije z radia	Pridobivanje informacij	Pravica do informacij
H38	Ne spomnim se, da bi kdaj kaj takega doživela	Brez izkušenj nasilja	Izkušnje s kršenjem pravic	Pravica do dostojanstva, svobode in varnosti
H39	do starejših sem imela vedno spoštljiv odnos	Spoštljiv odnos do starih ljudi	Odzivi na kršenje pravic	Pravica do dostojanstva, svobode in varnosti

H40	prav tako imajo spoštljiv odnos tudi drugi do mene, zdaj ko sem že v letih	Občuti spoštovanje do sebe v starosti	Pomen svobode	Pravica do dostojanstva, svobode in varnosti
-----	--	---------------------------------------	---------------	--

INTERVJU I

Št. izjave	IZJAVA	POJEM	KATEGORIJA	PROPOZICIJA
I1	Živim v hiši, ki sem jo zgradil sam. Nad nama z ženo ima stanovanje hčerka s partnerjem	Živi v hiši z ženo, v ločenem stanovanju živi hčerka s partnerjem	Bivanjska situacija	Stanovanje
I2	Sicer sem lastnik hiše jaz, ampak je vse kar se tiče vzdrževanja na hčerki, ker so to prezapletene zadeve za naju z ženo	Lastnik hiše, a zanjo skrbi hčer	Vzdrževanje bivanjske situacije	Stanovanje
I3	Je situacija takšna, da ves čas prihaja do sprememb, niti ne vem več katerega ponudnika elektrike imamo	Med vsemi novimi informacijami se ne znajde	Informiranost	Pravica do informacij
I4	Moja žena je ves čas del moje zasebnosti, cele dneve preživiva skupaj	Žena ves čas del zasebnosti	Zasebnost	Stanovanje
I5	Včasih se morava umakniti vsak v drugo sobo, ker se imava dovolj	Umik v zasebnost	Zasebnost	Stanovanje
I6	Za druge, kdo vstopa, nimam veliko izbire, na primer ko pride patronažna jo moram sprejeti, ker je dobro zame	Pomanjkanje izbire kdo lahko vstopa	Zasebnost	Stanovanje
I7	Če kdo pride na obisk ga tudi ne moreš kar odsloviti	Pomanjkanje izbire kdo lahko vstopa zaradi vpljdnosti	Zasebnost	Stanovanje
I8	Bil sem zidar in sem cele dneve delal	Poklic	Produktivnost	Delo in denar
I9	Zdaj mi je velik dosežek če grem na malo daljši sprehod. Prebolel sem	Manj opravil zaradi bolezni	Produktivnost	Delo in denar

	tuberkulozo in ne vem kaj še vse in zdaj se ne bom več pobral. Naredim bolj malo, kakšno mleko zavrem ali posesam, pospravim			
I10	Dobro da imava hčerko, da nama pomaga vsaj okoli hiše, drugače bi bilo vse zapuščeno	Pomoč hčerke	Pomoč	Delo in denar
I11	Ko sem bil v bolnici je vse urejala hčerka in tudi ko sem prišel domov	Skrb ob bolezni prevzela hči	Odločanje o zdravju	Pravica do kakovostne in prilagojene oskrbe
I12	Imel sem toliko terapije in podrobna navodila, celo kdaj lahko jem in kdaj ne. Žena in hči sta se kregali ker z ženo nisva razumela navodil, je hčerka vsako uro klicala, če sva naredila prav	Zapletena navodila zdravljenja	Odločanje o zdravju	Pravica do kakovostne in prilagojene oskrbe
I13	Takrat sem bil nemočen, saj sem komaj stal in to ni dober občutek	Nemoč zaradi bolezni	Pomen svobode	Pravica do dostojanstva, svobode in varnosti
I14	Ne veliko	Malo stikov	Stiki	Družabnost in stiki
I15	Govorim z gospo, ki nama prinese mleko	Stik z gospo, ki prinese mleko	Stiki	Družabnost in stiki
I16	pa če kdo pride mimo naše hiše ko sem zunaj	Stiki z mimoidočimi	Stiki	Družabnost in stiki
I17	Včasih me kdo pokliče, sem delal pri veliko ljudeh in še vedno se razumemo	Stiki z znanci po telefonu	Stiki	Družabnost in stiki
I18	Sem pa bolj doma, mi ni da bi hodil okoli	Čas preživlja doma	Aktivnosti	Družabnost in stiki
I19	Na hčerko, ona pa potem na svojo hčerko, mojo vnukinjo, če je treba	Pomoč hčerke in vnukinje	Pomoč	Delo in denar
I20	Nisem nikamor vključen	Ni vključen v skupino	Vključenost v skupine	Družabnost in stiki

I21	Ne rabim uveljavljati svojega mnenja, ni nikoli tako hudo, da se ne bi mogel prilagoditi	Ne uveljavlja mnenja, se prilagodi	Pomen svobode	Pravica do dostojanstva, svobode in varnosti
I22	Lani sem bil dolgo v bolnici, pa potem na rehabilitaciji na Golniku	Izkušnje z bolnišnicami	Izkušnje v zdravstvenem sistemu	Pravica do kakovostne in prilagojene oskrbe
I23	več kot pol leta skoraj vsak dan hodila patronažna	Izkušnje s patronažno službo	Izkušnje v zdravstvenem sistemu	Pravica do kakovostne in prilagojene oskrbe
I24	V bolnici takrat me niso poslušali, ko sem hotel domov, ko sem imel vsega dovolj	Neupoštevanje želja (?) v bolnišnici	Izkušnje v zdravstvenem sistemu	Pravica do kakovostne in prilagojene oskrbe
I25	Drugače so mi pomagali, vstati in se porihtati	Osnovna pomoč v bolnišnici	Izkušnje v zdravstvenem sistemu	Pravica do kakovostne in prilagojene oskrbe
I26	Za to skrbi hčerka, ji zaupam	Se ne zanima za oskrbo in podporo	Želja po informiranosti	Pravica do informacij
I27	Me niti ne zanimajo, nimam energije, da bi kam šel	Se ne zanima za prostočasne aktivnosti	Želja po informiranosti	Pravica do informacij
I28	Jih pa vidim veliko v časopisih	Informacije v časopisih	Pridobivanje informacij	Pravica do informacij
I29	televiziji ali po radiu	Informacije na televiziji in po radiu	Pridobivanje informacij	Pravica do informacij
I30	Vse položnice plačuje žena, hčerka jo pa pelje na pošto in skupaj uredijo	Finance ureja žena s pomočjo hčerke	Denar	Delo in denar
I31	Pomembno mi je zdravje	Pomen zdravja	Odločanje o zdravju	Pravica do kakovostne in prilagojene oskrbe
I32	da grem vsak dan na sprehod, da se ne zasedim in obležim	Pomen gibanja za ohranjanje zdravja	Odločanje o zdravju	Pravica do kakovostne in prilagojene oskrbe
I33	da bi pa šel sam kaj iskat, to ne	Nezanimanje za informacije	Želja po informiranosti	Pravica do informacij
I34	V bolnici vidiš veliko tega	Posredne izkušnje s kršenjem pravic	Izkušnje s kršenjem pravic	Pravica do dostojanstva, svobode in varnosti

I35	Sploh ko privežejo ljudi, ki si potrgajo cevke	Bolnišnično kršenje pravic	Izkušnje s kršenjem pravic	Pravica do dostojanstva, svobode in varnosti
I36	Po eni strani razumem, je za njihovo dobro, ampak kaj pa bolan človek ve, ko je na toliko zdravljenih	Upravičevanje kršenja pravic	Odzivi na kršenje pravic	Pravica do dostojanstva, svobode in varnosti
I37	To je težko gledati, ampak ne moreš nič pomagati	Nemoč ob kršenju pravic	Odzivi na kršenje pravic	Pravica do dostojanstva, svobode in varnosti

8.4. Priloga 4: Osno kodiranje

1. STANOVANJE

Bivanjska situacija

- Živi v hiši (C1, D1, E1, F1, G2, H1, I1)
- Živi v stanovanju v bloku (A1, B1)
- Živi sam (B1)
- Živi s partnerjem (D1, F1, G2, H1, I1, C1)
- Živi z razširjeno družino (A1, C1, E1, G2, H1, I1)
- Zadovoljiva z bivanjska situacija (E2, G1)

Zasebnost

- Zaseben prostor (A5, I5)
- Manj zasebnosti (A4, H4, I4)
- Več zasebnosti (H5)
- Zasebnost pomembna (B4, C4)
- Regulacija vstopa v zasebnost (B5, C2, D9, E8, F3, G4, H6, H7, I6, I7)
- Zasebnost za počitek (E5)
- Zadovoljstvo z zasebnostjo (G3)

Vzdrževanje bivanjske situacije

- Ureja sam (B2, E3)
- Deljena skrb za vzdrževanje (H2, H3)
- Skrbijo drugi (I2)
- Poskrbi za pomoč (B2)
- Vplivi na bivanjsko situacijo (B3, D6)

2. POTREBE VSAKDANJEGA ŽIVLJENJA

Vsakodnevna opravila

- Rutine (A6, B7, C7, D13, D15, D16, F4, F5, F6, F8, G5, H8, H9)
- Odgovornosti (A2, C7, D4, D12, E11, F4, H8)

Potek dneva

- Bolj umirjen potek dneva, kot v preteklosti (B8, D5, D10, D11, G6, H10)
- Pomen previdnosti (B8)
- Vpliv zdravja na potek dneva (D11, D14)
- Manj spanja (E10)

Skrb za potrebe

- Pomoč otrok (A3)
- Pomoč vnukov (E12)
- Samostojna skrb za potrebe (E4, E9, E13, G7)
- Pomen vere (H32)

3. *DELO IN DENAR*

Produktivnost

- Nižja produktivnost (A7, D18, E14, F9, I9)
- Oteženo delo (C8, D3, I9)
- Vztrajnost (C16, I9)
- Določenih opravil ne zmorem (D19, D20, I9)
- Veliko dela (H28)

Pomoč

- Pomoč otrok in vnukov (A8, A13, B14 C15, D7, D34, E24, F2, F7, F16, F17, G15, H20, I10, I19)
- Pomoč širšega sorodstva (D7, D21, D33)
- Pomoč sosedov (B15, H21)
- Pomoč različnih strokovnjakov (B16)
- Pomoč/ pomen vere (H22)
- Zaupanje (A9, E24, F10, F16)

Denar

- Finance urejajo drugi (A22, H13, E32, F18, F24, I30)
- Zadovoljstvo s finančno situacijo (D2)
- Prihranki (D48)
- Finančna odvisnost (H12, H14, H31)

4. *DRUŽABNOST IN STIKI*

Stiki

- Stiki z družinskimi člani (C13, D28, D29, D32, E7, E18, E19, E22, G12, H15, H16)
- Stiki s širšim sorodstvom (A11, B10, B12, H17)
- Stiki s sosedi (A10, B11, E21, G11, H18)
- Stiki s prijatelji in znanci (B11, B12, D31, E20, I15, I16, I17)
- Previdnost (B6)
- Priložnosti druženja (C3, D8, D17, D27, D30, G13)
- Število stikov (F14, H15, I14)

Zadovoljstvo s socialnim omrežjem

- Zadovoljen s socialnim omrežjem (A12, B13, C14*, D25, D26, F15, G14, H19)
- Pomanjkanje stikov (C6, C10, E23)
- Družabnost (E6)

Vključenost v skupine

- Vključen v skupino (B17, D35, D36, D38, G16, G17, H23)
- Ni vključen v skupino (E25, F19, I20)
- Izražanje mnenja v skupini (A14, A15, B18, D37, E26, G18, G19, H24)

Aktivnosti

- Se ne udeležuje (A21, C9, E31, I18)
- Se udeležuje (H33)
- Aktivnosti v preteklosti (C17)
- Omejitve zaradi zdravja (C9, C21)
- Druge omejitve (H29)

5. PRAVICA DO KAKOVOSTNE IN PRILAGOJENE OSKRBE

Izkušnje v zdravstvenem sistemu

- Pozitivne izkušnje (A16, A19, D41, G21, H25, I25)
- Negativne izkušnje (A16, C18, E28, F20, G22, I24)
- Navedene izkušnje (B19, B20, D40, E27, G20, I22, I23)
- Hvaležnost (C12, H26)

Izkušnje v sistemu socialnega varstva

- Nima izkušenj (C19, D39, F22)
- Ima izkušnje (B21)
- Pozitivne izkušnje (A17)

Odločanje o zdravju

- Odloča sam (F21, I31, I32)
- Odločajo drugi (C11, I11)
- Nerazumevanje navodil (I12)

6. PRAVICA DO INFORMACIJ

Želja po informiranosti

- Pozanima se sam (B24, B31, F25, G32)
- Manjši interes za informacije (D44, D50, E29, E33, F23, F27, I26, I27, I33)
- Dostopnost informacij (C23)

Informiranost

- Informiranost o možnostih oskrbe (A18, B23, C20, D42, D43, G23, H27)
- Informiranost o aktivnostih (A20, B30, D46, E30, G25)
- Informiranost o financah (C22, D47, G29, H30)
- Splošna informiranost (D49, G30, I3)

Pridobivanje informacij

- Televizija (A25, C24, D51, E34, F29, G27, G31, I29)
- Radio (A26, H37, I29)
- Ustno (A23, B26, C25, D53, E36, F26, F28, G24, H35)
- Časopis (A27, A28, D45, D52, E35, G26, G28, H34, H36, I28)

- Splet (B25, B27)
- Drugi viri (A24, B29, B28, B32, F26)

7. *PRAVICA DO DOSTOJANSTVA, SVOBODE IN VARNOSTI*

Izkušnje s kršenjem pravic

- Nima izkušenj (D54, G33, H38)
- Pogoste izkušnje (A29, F30, I34)
- Primeri (A29, B34, I35)
- Razlogi za kršenje (A30)

Odzivi na kršenje pravic

- Zadržan odziv (A32, I37)
- Odločen odziv (B33, C26, E37, F32)
- Empatija (A31, H39)
- Mišljenje (C27, D55, E38, F31, I36)

Pomen svobode

- (Ne)svobodno odločanje (B9, D22, E15, F11, F12, G9, H11, I21)
- Omejitve zaradi zdravja (C5, I13)
- Pomen samostojnosti (D23, D24, F13, G8, G10, H40)
- Neželena pomoč (E16)
- Izkoriščanje (E17)